

DANKÓ ZSÓFIA

SZABADEGYHÁZAK SZOCIÁLIS ÉS KÖZÖSSÉGI ÉPÍTÉSZE
A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

DLA – ÉRTEKEZÉS

MESTERMŰ: METODISTA EGYHÁZKÖZPONT
BUDAPEST, KISCELLI UTCA 73.

TÉMAVEZETŐ: PERÉNYI TAMÁS DLA
BME ÉPÍTÉSZMÉRNÖKI KAR, LAKÓÉPÜLETTERVEZÉSI TANSZÉK – 2012.

TARTALOMJEGYZÉK

1. ELŐSZÓ	3
2. BEVEZETÉS, SZABADEGYHÁZAK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE	6
2.1. SZABADEGYHÁZAK RÖVID ISMERTETÉSE	6
2.2. SZABADEGYHÁZAK SZOCIÁLIS ALAPELVEI ÉS TEVÉKENYSÉGE	7
3. SZABADEGYHÁZAK ÉPÍTÉSZETI ÁTTEKINTÉSE	9
3.1. SZABADEGYHÁZI ÉPÜLET - KÖZÖSSÉG ÉPÍTÉSE	9
3.2. SZABADEGYHÁZI MEGBÍZÁSOK, ÉPÍTÉSZETI TERVEZÉSEK	10
3.3. SZABADEGYHÁZI SZOCIÁLIS ÉPÍTÉSZET	12
3.4. SZOCIÁLIS ÉPÜLETTÍPUSOK ESETTANULMÁNYAI (más és saját példák elemzései)	13
4. HELY ÉS A SZABADEGYHÁZI ÉPÜLET KONTEXTUSA	18
4.1. HELY, KÖRNYEZETI KONTEXTUS ÁLTALÁNOS ALAPELVEI	18
4.2. HELYHEZ KÖTŐDÉS	19
4.3. SZABADEGYHÁZI ÉPÜLETEK HELYEI	20
4.4. PERIFÉRIÁK, HELYTÍPUSOK ESETTANULMÁNYAI (saját példák elemzései – városi foghíj, külváros, természeti táj, külső kerület, peremvidék)	21
5. TÉR ÉS A SZABADEGYHÁZI ÉPÜLET KONTEXTUSA	25
5.1. TÉRSZERVEZÉS ÉS A TÉRSZEMLELET ÁLTALÁNOS ALAPELVEI	25
5.2. KÖZÖSSÉGI ÉS SZAKRÁLIS ÉPÍTÉSZET TÉRSZERVEZÉSI ÁTFEDÉSE, METSZETE	26
5.3. SZABADEGYHÁZI ÉPÍTÉSZETI TÉR, GYÜLEKEZETI KÖZPONT SAJÁTOSSÁGAINAK ÖSSZEGZÉSE	27
5.4. TÉR ÉS TÖMEG MORFOLÓGIÁJA, TÉR ALAKZATOK, TÉRTÍPUSOK ESETTANULMÁNYAI (más és saját példák elemzései)	30
5.4.1. TÖMEG A KÜLSŐ TÉRBEN SZERKESZTÉSI ELVE	30
a) Szabadon álló tömeg a térben	30
b) Tömegek sorolása	32
c) Tömegegységek addíciója	34
5.4.2. TÉR A TÖMEGBEN SZERKESZTÉSI ELVE (UDVAR, ÁTRIUM)	36
d) Belsőudvar és tömeg viszonya	36
e) Átrium és a tömeg viszonya	38
5.4.3. TÖMEG A TÖMEGBEN SZERKESZTÉSI ELVE	40
f) Tömeg által keretezett belső tömeg kontextusa	40

6. ANYAGHASZNÁLAT ÉS A SZABADEGYHÁZI ÉPÜLET KONTEXTUSA	44
6.1. ANYAGHASZNÁLAT ÉS AZ ÉPÍTÉSZETI MEGJELÉNÉS ALAPELVEI	44
6.2. SZABADEGYHÁZI ÉPÍTÉSZETI MATÉRIA ÉS STRUKTÚRA	45
6.3. ANYAGHASZNÁLAT ESETTANULMÁNYAI (más és saját példák elemzései)	47
7. KÖRNYEZETLÉLEKTANI SZAKRALITÁS	52
7.1. EMBER-KÖRNYEZET KONTEXTUSA	52
7.2. SPIRITUALITÁS, ÉPÍTÉSZETI, KÖRNYEZETPSZICHOLOGIAI SZAKRALITÁS	52
7.3. SPIRITUALITÁS ÉLMÉNYEK ESETTANULMÁNYAI (saját példák elemzései)	53
7.3.1. A SZENT HELYEK KÖRNYEZETLÉLEKTANI SZAKRALITÁSA	54
7.3.2. A TERMÉSZET KÖRNYEZETLÉLEKTANI SZAKRALITÁSA	55
7.3.3. AZ OTTHON KÖRNYEZETLÉLEKTANI SZAKRALITÁSA	56
8. A SZABADEGYHÁZI ÉS ÉPÍTÉSZETI IDENTITÁS KONTEXTUSA	59
8.1. AZ IDENTITÁSKERESÉS ÁLTALÁNOS ALAPELVEI	59
8.2. A SZABADEGYHÁZI ÖNAZONOSSÁG ÁTFOGÓ KÉRDÉSEI	60
8.3. ÉPÍTÉSZETI IDENTITÁSKERESÉS	60
8.4. A KISEGYHÁZI-KÖZÖSSÉGI ÉS ÉPÍTÉSZETI IDENTITÁS SAJÁTOSSÁGAINAK ÖSSZEGZÉSE	63
9. EPILÓGUS, ÖSSZEGZÉS / ABSTRACT	66
MELLÉKLETEK	
IRODALOMJEGYZÉK	68
KÉPEK, ILLUSZTRÁCIÓK JEGYZÉKE	71
MESTERMUNKA ISMERTETÉSE (METHODISTA EGYHÁZKÖZPONT, BUDAPEST)	74
SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ	81

1. ELŐSZÓ

„A világhoz nem alkalmazkodni kell, hanem csinálni, nem újraprendezgetni azt, ami már megvan benne, hanem hozzáadni mindig.”¹

Előzmények:

Mesteremnek, Ungár Péternek köszönhetően 1987-ben kerültem kapcsolatba a baptista gyülekezettel. A szigetszentmiklósi baptista templom és közösségi épület tervezési munkálataiban pályakezdő építészként vehettem részt. Mesterünk tragikus halála miatt mi, tanítványai és pályatársai fejeztük be a félbehagyott rajzokat, gondoztuk a ránk hagyott szellemi örökséget.

Ez az építészeti munka egyfajta bizalmi, erkölcsi tőkét nyújtott számomra. Egyre több egyházi meghívásos pályázatra kaptam felkérést, elkészült házaim pedig referenciául szolgáltak. Szakmai fejlődésem, tapasztalatszerzésem szempontjából nemcsak a megvalósult épületeket, illetve a nyertes pályaműveket tartom számon, hanem a meg nem valósult kísérleteket, terveket is, amelyek szintén rendkívül tanulságosak voltak.

Az értekezés célja, témaválasztása:

Az értekezés célja a szabadegyházak szociális és közösségi építészetének – egyházközpontok, imaházak, bántalmazott anyák otthona – bemutatása, elemzése azonos építészeti elvek, tervezési módszerek illetve szempontrendszerek alapján. A kiségyházak 1989 utáni építészetét a methodista, a baptista és az Üdvhadsereg felekezeteiről szerzett gyakorlati, személyes élmények, pályázati és megvalósult munkák alapján vizsgálom, összegezve az épületekben kirajzolódó sajátosságokat, az általánosan levonható következtetéseket.

A kutatási téma választásában egyszerű gyakorlati szándék vezetett: a közösséget szolgáló építészeti szerepvállalás tervezői szemszögből való értelmezése, amelyhez a tervezésre ható különböző szempontokat, a hasonló típusú építészeti feladatokban szerzett tapasztalataimat gyűjtöttem össze, s rendszereztem. Az áttekintés segítségnyújtást kíván adni a szabadegyházaknak abban, hogy az épület és a használói között létrejöjjön a kapcsolat, s hogy minél hitelesebb épületek, közösségi terek születhessenek. A kiválasztott öt saját munka és a kortárs külföldi építészeti példák, tervek részletes bemutatásával a minél szemléletesebb, átfogóbb kép rajzolása volt a célom.

Az értekezésben a szabadegyházak közösségi és szociális építészetével foglalkozom. A szöveg vizsgálata során kiűnik majd, hogy miért esett erre a területre a témaválasztásom, hogy miért érdemes manapság az építészet és a közösség kapcsolatát körüljárni, elemezni. A gyülekezeti házak és a közösségek építése egymástól elválaszthatatlan fogalmak. Az egyre nagyobb számban épülő közösségi és szociális kiségyházi épületek a közös gondolkodás eredményei, ahol a tervezői szándék, elszántság csak a befogadó közeggel egységben, harmóniában juthat érvényre.

¹ Ottlik Géza: Iskola a határon. www.hu.wikipedia.org/wiki/Iskola_a_hataron (2012.08.)

A nagyegyházak szociális tevékenységének jelentősége megkérdőjelezhetetlen, ugyanakkor a kisegyházakra is egyre nagyobb mértékben támaszkodó társadalom részéről érzékelhető egyfajta elvárás a szabadegyházak felé, hogy részt vegyenek a közösségszolgálatban, valamint a szociális problémák megoldásában.

„Aki meglátta a szükségét, felelőssé válik annak betöltéséért. Szükség van mentalitásváltásra: a mai világban minden a szerzésről szól, valódi békességet azonban az jelenthet, ha adunk”.²

A domináns, anyagi világ elnyomja a szociális szolgálatokat, feladatokat teljesítő egyházi közösségek hangját, miközben soha ilyen nagy szükség nem volt a kiszolgáltatottak, szociálisan ellehetetlenültek megsegítésére. Ennek értelmében új értékrendként jelenik meg: az adakozás, a jótékonyági munka és a kollektív felelősségérzet.

Ezen túlmenően mai szemléletünk nem feltétlenül csak a „nagyokra” fókuszál, annál inkább a halk szavúságban, a kicsiben rejlő értékeket is felfedezi. A társadalmi felosztást tekintve a szabadegyházak tisztában vannak a helyzetükkel, amelyet nem hátrányként, hanem azt elfogadva, azzal együtt tudnak élni. Nem szükséges a centrumban, a figyelem központjában lenni ahhoz, hogy a társadalmi felelősségvállalás és a szociális tevékenység terén jelentős szerepet töltsenek be.

Kérdésként merül fel, hogy a kisegyházi attitűd milyen építészeti hozzáállást, viszonyulást kíván. Mindenekelőtt alapvető elvárás a rendelkezésre álló szerény forrásokból az optimális megoldásra törekvés. Általában a peremfeltételek teljesítése költöttséget jelent, ugyanakkor számtalan lehetőséget is magában hordoz. A szabadegyházi szerény épületeknél nem az a lényeg, hogy mekkora a ház, hanem hogy mennyire jelentős a gyülekezeti csoportokhoz való kapcsolata.

Az értekezés struktúrája:

Az alkotói, tervezési metódus gondolati alapját a tanulmány építészetelméleti művekre, szakirodalomra történő hivatkozással, főként saját építészeti példák bemutatásával, illusztrálásával összegzi. A gyakorlati tapasztalaton alapuló tervezési folyamat bemutatása adhat magyarázatot a kutatási elvek elméleti megközelítése mellett a néhol felbukkanó személyes nézőpontra, közbevetett szubjektív megállapításokra.

A dolgozat elején a szabadegyházak és a közösségi–szociális építészet rövid történeti áttekintése található. A kisegyházi építészet tervezési módszertanát fejezetekre bontva, építészeti fogalmak mentén vizsgáltam: ezek a hely, a programmal összefüggő téralkotás (ez a legrészletesebb fejezet) és az anyaghasználat. Az ember és környezet kontextusát elemző szakasz az építészeti összefüggésekhez közel álló környezetpszichológia jelentőségét emeli ki. A dolgozat összegző, zárógondolata az építészeti és a kisegyházi–közösségi identitás viszonyának kérdéskörét taglalja.

A kiválasztás szubjektív szempontjai valamelyest az építészeti hitvallásomat is jelzik. Nyilvánvaló, hogy az elméleti, bemutató jellegű ismertetés szempontrendszer a kész,

² Szenczy Sándor: Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány híradója, 2001. 47. o. In.: Nagy-Ajtai Erzsébet: Tanulmány a Baptista Szeretetszolgálatról. www.kisegyhazkutato.hu/dokumentumok/dok2010/1.KKE_tanulmanykotet.pdf (2011.07.)

megvalósult műben nem jelentkeznek, nem fedezhető fel elkülönülten. A ház az építészeti fogalmak komplex eredményeként egységet alkot, nem szedhető szét külön-külön elemekre.

Az egyes fejezetek a felépítésüket tekintve többnyire hármas tagolásúak. A fejezetek bevezetését a tervezési folyamathoz kapcsolódó tervezéseméleti kérdéskörök, általános gondolatok alkotják. Ezt a szabadegyházi építészetre vonatkozó konkrét elvek, tanulságok áttekintése és végül az ezt alátámasztó esettanulmányok, a saját tervezői praxisból merített öt ház, valamint egy-egy kortárs külföldi épület elemzése követi.

A bemutatott gyakorlati példáim:

Budapest, Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997–1999);

Gödöllői Új Baptista Imaház (2004–2007);

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén 2008–2012);

Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008–2011);

Alsószolcai Metodista cigánytemplom és közösségi ház (pályázat 2010).

A tervezési módszert meghatározó teóriák, gondolatok és az épületek esettanulmányai, elemzései vezetnek el a fejezetek összegzéséhez, a tézisekhez. A konklúzió levonása, a tézisek összeállítása során a szakmai tapasztalatból eredő, a kisegyházi megbízásokat végigkísérő tanulságokra világítok rá.

A dolgozat nem tekinthető elkülönült tanulmánynak, a mestermunkával koherens egységet alkot, hiszen a vizsgálati módszeren keresztül lehet hitelesen visszaadni a részletesen bemutatott, megvalósult épület (Metodista Egyházközpont, Budapest, Kiscelli utca) tervezési irányelveit.

Az értekezés vizsgált építészeti példái saját tervezői gyakorlatomból

- 1: Budapest, Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997–1999) mestermunka
- 2: Gödöllői Új Baptista Imaház (2004–2007)
- 3: Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén 2008–2012)
- 4: Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008–2011)
- 5: Alsószolcai Metodista cigánytemplom és közösségi ház (2010) pályázat

2. BEVEZETÉS, SZABADEGYHÁZAK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

2.1. SZABADEGYHÁZAK RÖVID ISMERTETÉSE

Szabadegyház fogalmi meghatározása:

A protestantizmus irányzatához tartozó vallási szövetségek, közösségek csoportját együtt új protestáns egyháznak, szabadegyháznak vagy más néven – méretükre utalva – kiségyházaknak is nevezzük. Autonóm szervezetek, ahol a döntéshozatalban mindig a demokrácia érvényesül. Szuverén, önálló vallási közösségek, amelyek az államtól függetlenül működnek, anyagilag önfenntartók. A szabadegyházakhoz számos közösség tartozik, a legnagyobb ezek közül a baptista egyház. A klasszikus kiségyházakhoz tartoznak többek között: a pünkösd, az adventista felekezetek, a metodisták, az Üdvhadsereg, a nazarénusok és a Keresztény Testvérgyülekezetek.

A dolgozat csupán a baptistákat, a metodistákat és az Üdvhadsereget tanulmányozza, amely kiségyházakat jelentős szociális tevékenységük köt össze. Szociális szerepvállalásuk, a közöttük lévő kohézió miatt esett rájuk a választásom. A kijelölt három felekezetről a konkrét pályázatoknak, megbízásoknak köszönhetően alapos ismerettel, tapasztalattal rendelkezem. A dolgozat témaválasztása szempontjából alapvető az új protestáns egyházak bemutatása, rövid ismertetése:³

A **baptista** gyülekezetek alulról szerveződő szövetségbe tömörülnek. A baptisták bibliai alapelveket valló, az evangéliumi ébredési mozgalom mai utódaiként, közel ötszáz évvel ezelőtt Svájcban érkeztek Magyarország területére. Az Egyesült Államokban él a legnépesebb közösségük. Jelentős karitatív szolgálatot teljesítenek, amely nálunk 150 éve működnek szervezett formában. Tagjaik felnőttkorban vízbe történő teljes alámerítéssel keresztkednek, innen ered a nevük is: baptista = bemerítve keresztkelő.

A **metodista** elnevezés a „módszeresen élők”-re utal. A John Wesley alapította metodista egyház az anglikán egyházon belüli vallási-megújulási mozgalomként a XVIII. században jött létre. Ma világszerte száznyolc országban, főképp Amerikában és Angliában élnek metodisták, akik kezdettől fogva kitűnnek a szegények, betegek és elesettek felkarolásával, lelki gondozásával. Számos emberben felkeltik a társadalmi szolidaritás és a felelősségvállalás gondolatát. A metodista egyház életében a vallási megújulás mellett ma is fontos szerepet játszik a társadalmi elkötelezettség.

Az **Üdvhadsereg** nemzetközi szociális jellegű egyház, ami a világ több mint száz országában működik. Az útmutatás mindenhol azonos, ugyanakkor a módszer az adott országhoz alkalmazkodik. Hazánkban először 1924-ben, majd 1990-ben kezdte újra szociális tevékenységét a szervezet. A „Levest, szappant, üdvösséget” szlogent hirdeti. Jelentős az Üdvhadsereg emberbaráti tevékenysége, missziója: a szeretetszolgálat, a hajléktalanok és kifejezetten a bántalmazott anyák megsegítése.

³ www.hu.wikipedia.org/wiki/Magyarországon_működő_egyházak (2011.09.04)

Kisegyházak a rendszerváltás után:

A rendszerváltással beköszöntő történelmi változás a kisegyházakra is hatással volt – világít rá tanulmányában Tomka Miklós vallásszociológus.⁴ A régi szerepek megkérdőjeleződtek, de egyidejűleg új lehetőségek, perspektívák nyíltak meg számukra. Az állandóságot példázza, hogy a gyülekezetek stabilan megmaradtak a helyi társadalmak alappilléreinek. Mindazonáltal **nyitottak voltak a változásra**, szerepük a szociális gondoskodás területén megnövekedett. A rászorulóknak számára jelentős az a segítségnyújtás, személyes törődés, amit a gyülekezetektől kapnak. **Közösségekben gondolkodnak, közösségszervező képességük kiemelkedő.** A kisegyházak mint közösségi rendszerek a vallás pragmatikus értelmezésével a civil társadalom alakításában is közreműködtek.

A kisegyházak a hagyományaik, misszióik, szolgálataik révén meghatározó szereplői társadalmunknak. Az egyházi szervezetek munkája fontos, hiszen a vallási beállítottság pozitívan befolyásolhatja az ember morális, erkölcsi gondolkodásmódját. A nagyságukhoz és létszámukhoz képest jelentős társadalmi és ökumenikus elismertségben van részük. A rendszerváltozást követően nyitási lehetőség, erkölcsi felértékelődés, egyfajta hitéleti aktivitás jelentkezett. Összegezve: a kis egyházközösségek élni tudtak a szabadsággal és az egyre bővülő lehetőségekkel.

Mindezek mellett nem lehet figyelmen kívül hagyni a metodista vezető lelkész önkritikus gondolatait.⁵ A tudatosság hiánya miatt a rendszerváltásra nem tudtak megfelelően előkészülni, a társadalommal való „sodródás”, működésükben a „spontaneitás” jellemezte őket. Lényeges megemlíteni, hogy analízisük alapján az útkeresés időszakát élik, „tanuló egyház”-nak vallják magukat, amelynek nagyszabású terveikhez meg kell fogalmazni céljait és az azokhoz vezető utat.

2.2. KISEGYHÁZAK SZOCIÁLIS ALAPELVEI ÉS TEVÉKENYSÉGE

A szabadegyházak a kilátástalan és krízishelyzetben lévőekkel – bántalmazottak, betegek, szegények, hajléktalanok – szembeni kötelezettségvállalást, segítségnyújtást állítják előtérbe. Arra a kérdésre keresik a választ, hogyan lehet a bajbajutottakat felkarolni, életüket odafigyeléssel megváltoztatni, javítani. A szabadegyházak **szociáldiakónia** (azaz önkéntes gondoskodó szolgálat, karitatív tevékenység) keretein belül végzik a nehéz sorsú emberek szociális és lelki gondozását, valamint követendő példát mutatnak a szeretetszolgálati területeken. Ebben a kiüresedés jeleit mutató világban egyre inkább előtűnik az a tendencia, hogy az elkövetkező időszak a **szolidaritásról**, a civil és a közösségi, szabadegyházi kezdeményezésekről fog szólni.

A felelősségtudat és az összefogás a szellemiségük fő jellemzője. A kisegyházakon belül valós igényként fogalmazódott meg az együttműködésen alapuló, különböző szociális és jótékony szervezetek összefogásának a gondolata. A közösségvállalás pozitív hozadékként a különböző diakóniai csoportok betekintést nyerhetnek egymás munkáiba, összevethetik eredményeiket. Elsősorban a szükséghelyzetben lévők

⁴ Tomka Miklós: Az egyházak mai szerepe és feladatai a civil társadalom megteremtésében. 1998. www.vigilia.hu/1998/5/9805tom.html (2011.08.26.)

⁵ Lakatos Judit: Keskeny utak, tanulmányok a Magyarországi Metodista Egyház történetéről. Csernák István szuperintendens, MME, Budapest, 2005. 290. o.

számára lényeges, hogy a kisegyházak által felvállalt szociális és karitatív tevékenységek jól működjenek. Példamutató az az összetett létesítményi struktúra, amellyel a szabadegyházak a szociális nehézségeket kezelik.

Török Péter vizsgálata alapján⁶ a **szabadegyházak sokszínű szociális és karitatív működési területei** a nagyobb történelmi egyházakétól alapvetően nem térnek el. A kutatás megállapítása szerint szoros összefüggés van a kisegyházak fennállásának időintervalluma és a szociális, karitatív működésük színvonala között. A történelmi hagyományokkal rendelkező egyházközösségek közül a vizsgált baptisták, metodisták és az Üdvhadsereg a szociális élet területén megbízható háttérrel nyújtanak, szociális aktivitásuk mintaszerű. Mindezt azért fontos megemlíteni, mert nem lehet figyelmen kívül hagyni az elemzés konklúzióját:

„A kisebb egyházak jelentősége sokkal inkább abban áll, hogy olyan rétegekhez is eljutnak, amelyeket az állam, illetve a nagyobb egyházak szociális és karitatív jellegű tevékenysége nehezebben tud csak megközelíteni, illetve az olyan, általuk kidolgozott, a hagyományos módszerektől jelentősen eltérő programokban, amelyek esetleg eredményesebben kezelhetnek bizonyos problémákat... Ezek miatt érdemes a kisebb egyházak karitatív tevékenységére odafigyelni.”⁷

A vizsgálati eredmény nem meglepő. A kis szervezetek, csoportok mindig rugalmasan, célirányosan reagálnak a felmerülő kérdésekre. A gyors helyzetfelismerésen kívül másik nagy előnyük, hogy csaknem **személyre szabottan, hatékonyan tudják a feladatokat, gondokat kezelni**. Az értekezésben a szabadegyházak szociális intézményei közül három konkrét, a későbbiekben vizsgált saját építészeti példát emelek ki.

A **metodisták** intézményes diakóniai munkája jelentős Budakeszin, ahol a rendszerváltást követően a visszakapott épületükben **idősek otthonát működtetnek**. A methodista szociális otthon speciális helyzeténél fogva, a korosztályok együttműködése miatt is említésre méltó, mivel a helyszín a különböző generációk egymásra utalt, együtt élő életformáját testesíti meg.

A karitatív tevékenységek közül kiemelt fontosságú a hátrányos helyzetű roma közösségről történő gondoskodás. Az etnikai kisebbség szemléletének, gondolkodásmódjának megváltoztatásában jelentős szerep hárul az egyházra, amely komoly részt vállal a romák vallási, kulturális, szociális életének szervezésében. Közülük példaértékű a **metodisták alsószolcai cigánymissziós** kötelezettségvállalása.

Az Üdvhadsereg jótékony, emberbaráti aktivitást mutató szervezet. Befogadó, menedéket biztosító házai vannak külön férfiaknak és külön nőknek. Az **Üdvhadsereg** által újonnan épített Fény Háza a **bántalmazott anyák és gyermekeik számára** szolgál speciális, átmeneti befogadó épületként. A Fény Házában a rend, a befelé forduló figyelem, a közösség erkölcsi normáinak betartása által lehet az összetört emberi sorsokat újraépíteni. A szociális lakókörnyezet segítheti a nőket életük jobbra fordulásában, s az önépítésben.

⁶ Török Péter: A kisebb egyházak szociális, karitatív tevékenysége. Kapocs folyóirat II. évfolyam, 4. szám (7) [www.ncsszi.hu/kapocs-folyoirat-1_12/kapocs-2003-2_28/kapocs-ii.-evf.-4.-szam-\(7\)-4_141](http://www.ncsszi.hu/kapocs-folyoirat-1_12/kapocs-2003-2_28/kapocs-ii.-evf.-4.-szam-(7)-4_141)

⁷ Ugyanott

3. SZABADEGYHÁZAK ÉPÍTÉSZETI ÁTTEKINTÉSE

3.1. SZABADEGYHÁZI ÉPÜLET – KÖZÖSSÉG ÉPÍTÉSE

Közösségi építészet, közösség építése:

A közösségi építészet társadalmi-gazdasági, kulturális és szociális beágyazottsága révén érzékenyen reagál a felmerülő, aktuális problémákra. A gyülekezetet szolgáló építészetnek figyelembe kell vennie, hogy a csoportnak mire van lehetősége, mit tud vállalni. Az építészet sohasem egyéni, hanem kollektív műfaj. A ház nem viselkedhet másként, mint az a környezet, településstruktúra, amelyhez tartozik, amelynek alakításában részt vállal. Az építész nemcsak az építtetőnek, hanem középület esetén a köznek is kötelezettséggel tartozik. Mivel a kisegyházak együtt élnek az emberekkel, házaikkal olyat kell nyújtaniuk, amely a közösség javát szolgálja, amitől mindenkinek teljesebb lesz az élete. Az egyházi gyülekezet olyan sajátos egység, amely megteremti az egyén számára az elfogadottságot, az együvé tartozás érzését. A kisegyházaknál tehát a **közösség – egyén – ház** összetartozó fogalmak, egyik sem létezik a másik nélkül. Egymásba fonódásuk, kölcsönhatásuk által folyamatosan változnak, fejlődnek.

Szabadegyházi építések:

A rendszerváltás előtti időszakban (1945-1989) a baptista egyházi építkezések eredményeként számos közösségi-szakraális épület született (29 baptista templom és 25 egyéb felekezethez tartozó egyházi épület készült).⁸ A metodistáknál ebben az időszakban nem találkozhatunk jellemző és hangsúlyos építészeti modellel. (az Üdvhadsereg csupán 1990 óta működik újból). A kisegyházaknál szembeűnő változás, hogy a rendszerváltást követően az egyházi megbízások száma megnőtt.

Az építkezések közös ismertetőjele: **az egyszerű, könnyen kivitelezhető építés**. Általános megbízói elvárás a teljes építési folyamatra vetített **takarékos épület** és annak későbbi gazdaságos üzemeltetése. Méreteiben a racionális, a közösség erejét, vállalási korlátait meg nem haladó épület megvalósítása a cél. Természetesen az új protestáns egyházak imaházépítésre fordítható anyagi keretei nagyon szolidak (saját erőből építkeztek és építkeznek), s ez az építést is morális felelősség elé állítja. Szinte kivétel nélkül majdnem minden megbízás előirányozta a gazdaságos megoldás választásának, a szakaszolhatóság megvalósításának igényét. A komplex gondolkodás és meggyőzés eredménye, hogy az egymásra épülő, racionális munkafolyamatok egyszerre elkészülhettek. Amennyiben az alapfelvetés harmonikus, egységes, akkor ahhoz a későbbi fejlesztés, kiegészítés szervesen fog illeszkedni. A szabadegyházi építkezések is – tapasztalataim szerint – hasonló módon zajlanak, mint más építkezések, csak az építés a gyülekezet számára nehéz vállalat, számos esetben nagy erőfeszítést jelent.

Legfőképpen a baptista egyházi építkezésekre jellemző a kalákában végzett munka. Az építő közösségi tagok szakértelmüknek, tehetségüknek megfelelő munkájukkal, jelenlétükkel járulnak hozzá az építkezésekhez. Amennyiben ez kellő

⁸ Rév Ilona: Templomépítészetünk ma. Corvina, Budapest, 1987.

szakmai tapasztalattal, irányítással párosul, nem csupán anyagi, hanem felbecsülhetetlen eszmei értéket is hordozhat. Az **építés** folyamata **kollektív aktivitást és gyülekezetépítést eredményez.**

Egyre inkább előtérbe kerül, tudatossá válik a fenntartható épületre, a környezetbarát anyagok alkalmazására és az energiahatékonyságra való törekvés (Fény Háza, Budakeszi Metodista Imaház), amely a szemlélet- és gondolkodásmódban bekövetkező változás eredménye (meglévő telekre építés, a környékről szállított természetes építőanyagok, energiaigény megújuló forrásból, esővíz-hasznosítás, stb.).

A **személyesség, önállóság, szabadság** jegyében minden gyülekezet eldöntheti, hogy milyen házat akar felépíteni és azt a saját arcára formálhatja. Általában kilátástalannak, reménytelennek tűnik az építés kezdeti stádiuma, de a készítés és az elszántság erőt ad a megvalósításhoz. Arra a következtetésre juthatunk, hogy a kisebb volumenű építkezéseknél, ha nyilvánvaló az akarat, akkor az összefogás, támogatás sem marad el. A példák arra utalnak, hogy mindig a „majd csak lesz valahogy” pozitív, bizakodó hozzáállás győzedelmeskedik. Az elindított, tiszteletet ébresztő egyházi beruházásokat szívesen támogatják a gyülekezet tagjai. Az összefogást, a segítő szándékú mecenatúrát számos gyakorlati példa igazolja (képzőművészeti, orgona-felajánlások, belsőépítész tanulmánytervnek köszönhető külföldi támogatás).

3.2. SZABADEGYHÁZI MEGBÍZÁSOK, ÉPÍTÉSZETI TERVEZÉSEK

Szabadegyházi épülettípusok áttekintése és a megbízások:

A szabadegyházak létszámuknak és habitusuknak megfelelően egykor családi- és magánházakban alakították ki a gyülekezeti tereket, így több évtizedig házaknál folytak az istentiszteletek. Ötven esztendővel ezelőtt a szabadegyházi identitáshoz még az elkülönülést szimbolizáló imaházi épületforma felelt meg a legjobban. Ezt követően a közösségi helyeiket, a családi házakból átalakított imaházait kinőve új templomok, gyülekezeti központok építésébe fogtak. Manapság az épület karaktere a közösségi jelleget kifejező gyülekezeti központ irányába tolódott el, amely a gondolkodásmódban bekövetkező változásra világít rá. A közösség elképzeléseinek megfelelő házakat építettek saját erőből és a rendszerváltást követően a visszakapott épületek átalakítási, felújítási munkái is elkezdődtek. Remélhetőleg a kezdeti bizonytalanságot, visszafogottságot a megépült házak sokaságából, példájából leszűrhető tanulságoknak köszönhető pozitív folyamat váltja majd fel.

A rendszerváltás utáni új templomoknál nincs kellő számú, magas szakmai színvonalú pozitív szabadegyházi minta, hivatkozási alap. Kimagasló, követendő külföldi építészeti példát csak más felekezetek soraiból lehet bemutatni. Az előképi kutatások során arra lehetett következtetni, hogy a kilencvenes években megfigyelhető egy felekezeteken átívelő, mindenütt megjelenő, felszínre törő **lelkiség-szellemiség-szakralitás iránti vonzalom.**

Ennek egy szemléletes példája az időtlenség kolostora, a „Csend háza”, amely a huszadik századi templomépítészet felelevenített értékeit ülteti át mai kontextusba.⁹ A Königsminsteri Bencés Apátság Meschedében (1998–

Meschede, „Csend háza”
Bencés Apátság (1998–2002)
tervező: Peter Kulka

- 1: Az „ideiglenes szerzetesek” kolostora a gyümölcsös kert felől
- 2: A kertre néző egyszerű szobák
- 3: Közösségi tér
- 4: Szoba- egyéni meditáció

⁹ Neue Zürcher Zeitung. www.nextroom.at (2002. 01. 28.)

2002, tervező: Peter Kulka) egy hely, szellemi központ, ami a vallás utáni vágyódás, a csendes szemlélődés, az elmélkedés érzékeny tere kíván lenni.¹⁰ (1–9. kép)

A „Csend háza” a szerzetesek és a vendégek számára szolgál menedékkül: **a nyitottság, a nyugalom, a találkozás** szigete. A bencés szerzetesek olyan vendégeket fogadnak, akik a rohanó, nyüzsgő mindennapi életükből elmenekülve spirituális élményre vágnak.

Az időtlen kolostor funkciójának megfelel az épület lényegre való koncentrációja. A kolostorépület képletszerű megfogalmazása: a domboldalon egy szűkebb és egy szélesebb homogén tömeg és a közöttük kapcsolatot teremtő, összekötő üvegfolyosók alkotják a kompozíciót. A kertre néző, egyszerű, csendes szobák az egyéni meditáció számára tökéletes helyet biztosítanak. Az „ideiglenes szerzetesek” kolostora egy kis puritán kápolnát is magába foglal, amely a felső megvilágítás révén az épület legimpozánsabb tere. Az absztrakció, a redukált formák, a látszóbeton és fény mind-mind a meditatív építészetet szolgálják. Kevés épület rendelkezik ilyen lelki intenzitással: az ideiglenes szerzetesek az ott eltöltött két hét után nehezen térnek vissza a mindennapok világába.

Pályázat, építésztervezői kiválasztás:

A hazai, más felekezetek soraiból a reformátuson kívül elsősorban az evangélikus építkezéseket lehet követendő, pozitív példaként a szabadegyházak elé állítani. A vizsgált időszakban az evangélikus egyház kimagasló színvonalú, minőségi építészeti munkákra köszönhetően jelentős építményekkel büszkélkedhet (az „Új evangélikus templomok” című könyv meggyőző mintái szerint).¹¹ Az eredményesség oka az egyház önálló építési osztálya és a tanácsadó jogkörű, építész kamarai képviselővel megerősített építészeti bizottság működtetésében rejlik. A bizottság részt vesz a pályázatban, a tervező kiválasztásában, az építkezés bonyolításában és a felügyeletben. Az épített minőség, a siker záloga a teljes körű szervezeti és szakmai megalapozásban keresendő.

A kisegyházi építkezések mögött még nem áll olyan összehangolt gépezet, mint az evangélikusoknál. A tervezés-előkészítés, a programalkotás épületenként, felekezetenként eltérő színvonalú. A **megbízások** szinte kivétel nélkül **meghívásos pályázat eredményei**. A tervnek és a későbbi épület jelentésrétegeinek átláthatónak, olvashatónak kell lennie az emberek számára. Nem elég a terv elfogadása, a megbízónak meg is kell értenie annak lényegét, üzenetét, különben nem tud vele szemben érvelni, azon változtatni. Megrendelői és tervezői oldalról is önmérsékletre van szükség, hogy olyan ház szülessen, amely mindenki meglegedését szolgálja. Az építési szándék és a tervezési módszer vizsgálata során kitűnik, hogy minden lényeges dolog már az alapoknál eldőlt. Csak a pontosan megfogalmazott tervezési program, az igényes szakmai munka hozhatja meg a jogosan elvárt minőséget.

Tervezési alapelvek, alkotói szemlélet:

A rendszerváltás utáni időszak társadalmilag és építészeti sokoldalú változást idézett elő. A gyülekezet új, közösség-szervező szerepet betöltő házána, otthonának

Meschede, „Csend háza”
Bencés Apátság (1998–2002)
tervező: Peter Kulka

5: Metszet a zárt üveghidakon át
6: Belsőudvarra néző szobák alaprajza
7: Kápolna, kolostor és ebédlő alaprajza
8: Lépcsőtér
9: A kert felé néző szobák

¹⁰ Geistliche Kraftzentren. www.nextroom.at (2002. 01. 28.)

Haus der Stille Meschede. www.peterkulka.de

¹¹ Krähling János, Vukosavljev Zorán: Új evangélikus templomok. Luther Kiadó, Budapest, 2008.

tervezésekor az épület és a használat közötti viszonyra helyeződik a hangsúly. Lényeges szempont, hogy a közösség ne csak a régit, hanem az új házat is érezze otthonának, tekintse azt is sajátjának. Elemi alkotói szándék, hogy a kisegyházi létben, múltban gyökerező építészet hiteles legyen. Alapvető dolgok, mint a helyi sajátosságok, a hagyományos értékek kerülnek előtérbe.

Az építész mindenekelőtt az épületet használó ember, a közösség, a hely, az anyagok iránt tartozik felelősséggel. Felmerülő morális kérdés, hogy a kisegyházi építmények tartósak, értékőrzők és minden szempontból minőségek legyenek. A legkézenfekvőbb megoldások, a szűkszavúság feltételezi a sallangmentes építészeti hozzáállást. Nincsenek nagy építészeti gesztusok, a „józsanság” nem pénzhiány miatt van, nem elsősorban anyagi kérdés, hanem **magatartás**. Szerencsére az egyházakat még nem érte el a felgyorsult, specializálódott világ. A **tervezés** és **építés** folyamatának legfőbb sajátosságai: az **összefüggő, áttekinthető rendszer**, a rugalmas, hatékony struktúra és talán a legjellemzőbb, a bizalom és a **személyesség**. Nem vonatkoztathatunk el a tervezést érintő lényeges szempontoktól sem, úgymint a nyitottság, az empatikus magatartás, sok-sok emberi tényező és a kiszámíthatatlan véletlenek.

3.3. SZABADEGYHÁZI SZOCIÁLIS ÉPÍTÉSZEZET

Szociális krízissel terhelt életünkben az emberek kiszolgáltatott csoportjai számos problémával kerülnek szembe. Az értékválság, a diszharmónia kortünet. Térségek, elkeseredett csoportok vannak nehéz, hátrányos helyzetben. Kérdésként merül fel, hogy: az építészet eszközeivel milyen válaszokat lehet adni a felmerülő szociális problémákra? Mi az **építészet szerepe**, hogyan járul hozzá a kollektív segítségnyújtáshoz, a szolgálathoz és a **társadalom szociális, kulturális helyzetének javításához**?

A szociális építészet a korszerű közösségi rendeltetést, a funkciók szerinti szociális típusokat és a szakosított ellátási formákat foglalja magában. A fő szociális szolgáltatásokat végzők közé a gondozást, a segítő szolgálatot, a nappali és a bentlakást folytató szociális intézmények tartoznak. Az adott kornak a **hátrányos helyzetűeket ellátó szociális intézményrendszere** mindig a **társadalom kultúrájának, felelősségtudatának lenyomata**, és hiven tükrözi annak nehézségkezelő, problémamegoldó képességét. A szociális építészet kiválóan alkalmas arra, hogy közvetlenül segítséget nyújtson a hátrányos helyzetű embereknek.

A **szociálisan fogékony építészet** az átlagos meghatározás szerint a védtelenek speciális igényeit kiszolgáló, valóságos építészetként definiálható. A szociális hajlam olyan nélkülözhetetlen attitűd, rezdüléseket lekövető adottság, ami az építési program nagyságától, jellegétől függetlenül jelen kell, hogy legyen a tervezési munkában. Az építésznek kötelessége a társadalmi problémák, a **közösség élete, céljai iránt érzett érzékenység**. A szociális aspektust figyelembe vevő építészeti magatartás elvben nem feltétlenül tér el a más építészeti feladatoknál megkívánt etikai hozzáállástól. A valóság, a tapasztalat mégis mást tükröz. A nem átlagos helyzetű emberek számára, életük jobbá tételéért készülő ház **elmélyült és felelős építészeti hozzáállást** igényel. A **közösséggel való együttműködés**, együttérzés és az emberséges kapcsolat az **empatikus építészet ismerve**. A beleélés képességének segítségével megvalósulhat a

Düsseldorfi diakónia (2009)
tervező: Baumschlager Eberle
iroda

10: Magas, nyugalmat sugárzó
templomtömeg

környezethez való megértő figyelem, valamint a nehéz emberi sorsok toleráns, jóindulatú átélése, kezelése.¹²

A szociális építészet a kisegyházi közösségi életformával szimbiózisban van. A közösségi-szociális kérdések nem csak a kisegyházak működésében játszanak lényeges szerepet, hanem a szakmánkat is egyre inkább foglalkoztató, megoldandó feladatok elé állítják. Napjaink általános érvényű, mérvadó tendenciái európai és hazai viszonylatban: az **építészet társadalmi szerepvállalásának** céltudatos megjelenítése, a szociális feladatokból történő hangsúlyos rész vállalása. Ennek köszönhetően megfigyelhető, hogy egyre szélesebb körben foglalkoznak az **építészeti felelősségvállalás** fontosságával. A társadalmi, szociális **problémákra való nyitottság, az érzékeny szakmai hozzáállás** manapság nélkülözhetetlen. „Az építészet a szociális kohézió szolgálatában”¹³ – tömören így foglalható össze az európai szakmai fórum konklúziója, iránymutatása a jövőre nézve. A külföldi, példaszerű szociális intézményi minták tanulságait megfogadva lehet nálunk is egy-egy konkrét helyzetben a legmegfelelőbb építészeti megoldásokat megtalálni, alkalmazni.

3.4 SZOCIÁLIS ÉPÜLETTÍPUSOK ESETANULMÁNYAI

(más és saját példák elemzései)

Az építészet társadalmi, szociális és kulturális felelősségvállalásának követendő példáját jelenti a Baumschlager Eberle iroda szemlélete, hitvallása.¹⁴ Véleményük szerint a társadalom és az épített környezet kölcsönhatása, viszonya nem megszüntethető. Az építéskultúra alapjait a szociális területen jelentkező közös jelentések, értékrendek képezik. Legfőképp a **szociális alkotásnak** lehet létjogosultsága, mert az önállóval és az egyénivel szemben az **biztosítja leginkább a közösség érdekeit.** Az építőművészetet különösen sokszínű és összetett szolgáltatásnak tekintik. Az értelmes tervezés, az építés, a józan ész, a célszerűség és a gazdaságosság mellett szállnak síkra. Lényegi gondolatuk, hogy az építés a közösség iránti felelősségérzetet jelenti. Meg kell elégedni a lényeggel, nem szabad túlbonyolítani és ezzel megnehezíteni az előállítását. Az épület legyen tartós, értékőrző és a lehető legsemlegesebb, flexibilis terekkel feleljen meg a változtathatóság igényeinek.

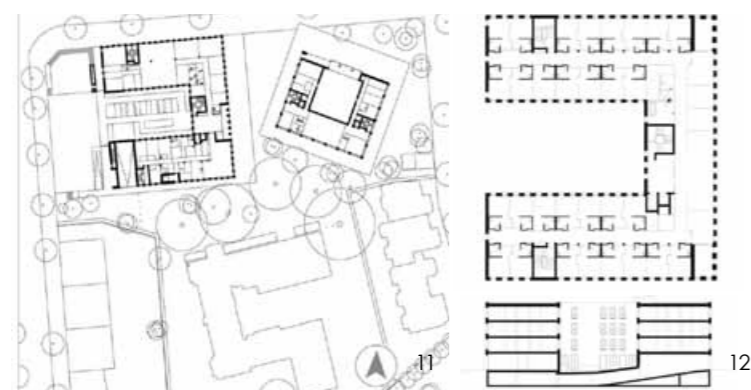
Düsseldorfi diakónia (2009) tervező: Baumschlager Eberle iroda (10–14. kép):

A Baumschlager Eberle iroda kiemelkedő színvonalú megvalósult házakkal büszkélkedhet, az elméleti architektúra kevésbé, míg az építészet hétköznapi valósága annál inkább foglalkoztatja őket. A kiválasztott példa egy méretében, szellemiségében jelentős épületegyüttes a hitért és a társadalomért, amely egyben az **egyházi és világi szociális gondoskodás színtere.** A kortárs szociális épületeik közül mintaként szolgál a

¹² Az utóbbi évek során a társadalmilag elkötelezett tervezés kevésbé népszerű és látványos területe, mint tendencia figyelhető meg a szociális probléma megoldását célzó tervezési munkáimban. Nem a véletlenek összjátéka, hogy pályázataim, terveim az idősok otthona, a középsúlyos értelmi fogyatékosok intézménye, az óvoda, a bántalmazott anyák háza témakörökből kerültek ki. Az egyre több szociális, közösségi építészeti tervezési megbízás oka, hogy valószínűleg egy idő után az ember érzi, tudja, hogy melyek azok a szakmai területek, ahol viszonylag sok tapasztalatra tett szert, és ahol a legtöbb közjót teheti.

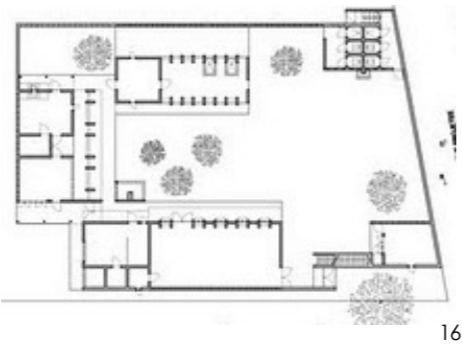
¹³ Az építészet a szociális kohézió szolgálatában. www.tervlap.hu/cikk/show/id/279 (2011. 09.)

¹⁴ Winfried Nerdinger: Baumschlager Eberle 2002–2007: Architektur, Menschen und Ressourcen, Springer, 1996.

Düsseldorfi diakónia (2009)
tervező: Baumschlager Eberle
iroda

11: A templom és a szociális otthon
átnézeti alaprajza
12: Idősok otthona
alaprajza és metszete
13: Az U alakú otthon védett,
napfényes, közös parkot ölel körbe
14: Diakónia együttese az utca felől

Szenegáli Nőközpont (2001)
tervező: Jenni Reuter, Saija
Hollmén és Helena Sandmann

15: A rászoruló bevonásával
tartott egyeztetés
(épületmodell, tervismertetés)
16: Belső udvart közrezáró
épületeregységek alaprajza
17: Átmeneti tereket lehatároló
épület és kerítésfal látványa
18: Fával beültetett árnyas
belső udvar

düsseldorfi Diakónia.¹⁵

A helyszín, a beépítés legszembetűnőbb vonása nem az izoláció, hanem a városszövetbe való beillesztés, az integrálódás. A tervezők érzékeny városépítészeti hozzáállását dicséri a telepítési szituáció: olyan méltóságteljesen áll egymás mellett a két új épület – a templom és a szociális otthon –, mintha mindig is ott lettek volna. A találkozási tér köré felfűzött épületegyüttesnél az idősek otthonának U alakú blokkja a környező utcák beépítési struktúráját követi, míg a meglévő rendszerből finoman kimozdított templom az épület jelentőségét szimbolizálja. A „téglalőrbe” csomagolt templom lényegében egy magas, nyugalmat és csendet sugárzó doboz, amely illik az épület jellegéhez.

A terv szakít az idősek otthona régi sztereotípiájával, a névtelen „intézmény” **jellegével.** Az U alakú épülettömb védett, napfényes közös parkot ölel körbe. A belső udvarra nyíló szobák vizuális kapcsolatban vannak a többi lakóközösségi egységgel. A ház annak ellenére, hogy nem kicsi (90 egyágyas szoba, amelyekből egy lakóközösséget 15 egység alkot, saját konyhával, közösségi helyiséggel), mégis nagyon személyes. Fontos az a gondolat, hogy a lakók a lakóközösségekben szabadon dönthetnek arról, hogy hogyan kívánják élni az életüket. Az építészeti kialakítás lehetővé teszi, hogy a különböző hangulatú lakóegységek közül az idősek az életformájukhoz legmegfelelőbbet választhassák ki. Az épület esztétikáját tekintve: az érzékeny klinkertégla homlokzati architektúrájával nem valami idegen, hanem egy barátságos ház érzetét kelti. Az építészirodára jellemző gondos, részletekbe menő, alapos tervezésnek köszönhetően **a szociális központban élők otthonra leltek.**

A düsseldorfi **szakrális tér és az idősek otthona** egy olyan **szociáldiakóniai központ** jól sikerült mintapéldája, amely **szociális érzékenységről árulkodik**, és segít az emberek fizikai és szellemi jólétének fenntartásában. A düsseldorfi Diakónia legfőbb konklúziója számomra az az építészeti megközelítés, amely nem a kirekesztést, hanem a befogadást, **az együttélést, az egymással való törődést szimbolizálja.** Az építészeti megfogalmazás, a szociális empátia egy szerethető épületegyütteshez vezetett, amely az idősek életminőségének javulását eredményezte. A Baumschlager Eberle iroda használható, gazdaságos, ésszerű szemléletéhez ennél a munkánál sem férhet kétség, **az egyszerű és józan architektúra** mint minden munkájukban, itt is nyomon követhető.

Szenegáli Nőközpont (2001) tervező: Jenni Reuter, Saija Hollmén és Helena Sandmann (15–21. kép):

A Rufisque külvárosában található Nőközpontra több szempont miatt esett a választásom. Manapság a harmadik világbeli szegénység, az ebből fakadó **szociális érzékenység, társadalmi szerepvállalás** népszerű téma, széles körű szakmai kommunikációja, publikációja létezik. A rendeltetése keltette fel az érdeklődésemet, mivel a női lét, a nőket befogadó épület karaktere mint problémakör a saját tervezési munkám során, a Fény Házánál engem is foglalkoztatott. Meggyőző volt számomra a

¹⁵ Diakonie Düsseldorf, Germany, 2009 BE Lochau. www.baumschlager-eberle.com/projekte/typologisch/kultur-ausstellung/projektetails/project/diakonie.html (2011. 09.)

tervező személyisége, aki hitelesen interpretálta az építészeti attitűdjét.¹⁶ Jenni Reuter és társai szemléletét a **természetesség**, az **ösztönösség** és a **személyesség** hatja át.

A tervezés előzménye, hogy a finn építések összeismerkedtek az ottani, vidékről felköltöző hölgyekkel, akik a legnagyobb szegénység közepette arra vágytak, hogy szociális biztonságra találjanak. A közösségi építésben jártas építésznők a rászoruló emberek bevonásával, résztvevő tervezéssel, értéket teremtve végezték el az építési feladatot. A Nőközpont létrejötté sikertörténet, amely az építésbe vetett hitről szól és arról, hogy a fejlődő Afrika problémájára létezik építészeti válasz. A tervezői hozzáállás is mintaszerűnek tekinthető. (Kitartottak az álláspontjuk mellett, makacsok és naivak voltak.) Az ingyen kapott építési telekről később kiderült, hogy valójában egy vizes terület, így világossá vált számukra a nagyvonalú gesztus háttere. (Érdekes egybeesés, hogy a megvalósult munkáimnál hasonló, kiszolgáltatott helyzetet tapasztaltam – részletesen a hely és a szabadegyházi épület kontextusa fejezetben).

Az afrikai **női közösségi épület a finn építészet érzékenységének és a helyi tradíciónak** tökéletes, **sajátos elegye**. A nyugat-afrikai hagyományokat követve az épületegységek belső udvart zárnak közre, nyitott és zárt terek váltogatják érzékenyen egymást. A különböző minőségű átmeneti terek, udvarok a házhoz szervesen kapcsolódó térszervező elemek. A tornácot kedvelt napfényvédett teraszként használják. A fával beültetett árnyas belső udvar kiváló gyülekezeti tér. **Dicséret illeti az építésznők empátikus hozzáállását**, amiért véleményalkotásra bírták az afrikai asszonyokat. Folyamatos egyeztetések, megbeszélések mellett dolgozták ki a találkozások tereit. A kommunikáció nyelve nem az építészeti terv, hanem a sokszor írástudatlan emberek miatt a kézzelfoghatóbb makett volt. Említésre méltó az épület karakteréhez hozzátartozó – szenegáli nők által preferált – élénkvrös falfestés és környezetbarát ötletek alkalmazása.

A nőközpont példája azt tükrözi, hogy kellő invencióval, fantáziával, természetességgel a legnehezebb helyzeteket is meg lehet oldani, a szegénységet is lehet kezelni. A hiányt, **a takarékoságot nem mint hátrányt**, hanem mint **lehetőséget kell megélni**, és ennek figyelembevételével szükséges minőségi építészeti folytatni. A leszűkített lehetőségek, köztöttségek sokszor feszebb, artikuláltabb megoldáshoz vezetnek, mint a nagyfokú szabadság. Az elkészült közösségi központra nagyon büszkék, a tervezők munkájáért pedig rendkívül hálásak voltak az afrikai nők.

Budapest, Üdvhadserg, Fény Háza Anyaotthon (2008-11) saját építészeti példa (22–25. kép):

A bemutatott két különböző minta szociális és gazdasági téren jól példázza az alázatos építészeti hozzáállást. Az inspiráló, pozitív modellek mellett saját, kisegyházi példa szociális nézőpontján keresztül kívánom érzékeltetni az építészeti felelősségvállalásról alkotott szubjektív véleményemet. (A bántalmazottak anyaotthonának részletes elemzésére külön fejezetekben kerül sor.)

A Fény Háza az **otthonról elűzött**, családon belüli bántalmazások, erőszak elől

Szenegáli Nőközpont (2001)
tervező: Jenni Reuter, Saija Hol-
lmén és Helena Sandmann

19: A tornác látványképe

20: A tornác kedvelt
napfényvédett terasz

21: Belsőudvari életkép

¹⁶ Víz és építészet – Építészkonferencia nyolcadszor. www.e-epites.hu/hirek/viz-es-epiteszet—
építészkonferencia-nyolcadszor, Nők vörösből. Építész: Hollmén, Reuter, Sandmann. Metszet, 2011/1

Budapest, Üdvhadserg, Fény
Háza Anyaotthon (2008-11)
saját építészeti példa

22: Fény-árnyékhatás
az átriumban

megszökött **anyák és gyermekeik számára nyújt átmeneti menedéket**. Szomorú és megrázó, hogy önhibájukon kívül kerülnek asszonyok olyan helyzetbe, ami miatt megszokott családi fészüket, dolgaikat hátrahagyva keresnek menedéket, befogadást. Nekik biztosít helyet az Üdvhadserg, ahol meghatározott ideig (maximum 1 évig) együtt élhetnek hasonló sorsú nőkkel és gyermekeikkel.

Az effajta **intézménnyel szemben** nálunk nagyfokú **társadalmi elutasítás tapasztalható**. Szolidaritás létezik ugyan az emberekben, de csak általánosságban, távolról szemlélve a gondokat. Sajnálatos módon nem arról folyik az érdemi diskurzus, hogy a rászorulókat milyen módon lehet támogatni, befogadni. A közösség érdekeit felülíró kistílú, egyéni érdekek kerülnek előtérbe. Az anyaház megépítése, zajos működése többnyire zavarja a környezetét. Előítélet, meg nem értés, ellenállás a leendő szomszédok részéről, mindezek a tényezők jellemezték a Fény Háza új építési helyszínének keresését.

Az átgondolt építés nem terhelhette túl az elvártnál nagyobb mértékben a környezetet. Az ökonomikus szemlélet megkövetelte, hogy csak akkorát építsen az Üdvhadserg, amekkorára szüksége van. A bántalmazott anyaház tervezése a feszes program, a sokféle, összetett szempontok közötti folyamatos mérlegelések folytán állandó oda-vissza csatolást igényelt. A szociális funkció velejárója a **gyakorlatias szemlélet**, éppúgy, mint a megfizethető ésszerű megoldások alkalmazása. Alapvető kívánalom volt a tartós, puritán, gazdaságos épület. Mindez **szolid épület** eredményezett, amely az itt élők külvilág elől rejtőzködő életmódjára is utal. A **racionális, időtálló megoldások**, az egyszerűség azt a fajta biztonságot nyújthatja, amelynek köszönhetően nem lesz nagy szakadék az elhagyott otthon és a befogadó hely között.

A kiszolgáltatott helyzetbe került nők és gyermekeik számára segítségnyújtáshoz olyan építészetre van szükség, amely **szociálisan érzékeny**, befogadó és szerethető. A Fény Háza azt példázza, hogy nem az épített környezettől való különválással, elszakadással lehet a problémákat orvosolni. A társadalmi egymás mellett élés, **egymásrataltságot elemi fontosságú**. Ez természetesen nemcsak az emberek és az épített környezet aspektusánál igaz, hanem a szűk közösségnél, az átmenetileg együtt élőknel is helyénvaló. A kiszolgáltatott helyzetbe került nőknek és gyermekeinknek kinti (nyitott) és benti (zárt) életükben is segítségre, **együttérzésre és összetartozásra** van szüksége.

1. tézis

A szabadegyházak építészete a közösségépítés eszméjét kifejező térbeli rend tervbe sűrítése. Az építő közösség, az egyén és a gyülekezeti ház építése egymástól elválaszthatatlan, koherens fogalmak.

A lényeg nem a falak között, hanem a gyülekezeti közösségben lakozik. Az emberekkel együtt élő kisegyházak épületeikkel valami olyat kell, hogy nyújtsanak, amitől mindenkinek teljesebb lesz az élete. A ház csak térbeli lehetőség, a szubsztancia az azokat megtöltő emberek sokszínűségében, lelkületében rejlik.

A közösségépítés megelőzi az öndefiniáló találkozási hely, az új gyülekezeti ház építési igényét. A meglévő csoportok fejlődése, növekedése determinálja a szerény, kis

léptékű épületeket, amelyekben ott rejtőzik a közösségi szellem, az összetartozás gondolata. A szabadegyházi építészet szükségszerű, de nem elsődleges feltétele a kisegyházi önazonosságnak.

A kisegyházi építészet érzéssel, érzékenységgel áthatott ésszerűséget kíván. A közösséget szolgáló, a vele szembeni felelősségérzet a kisegyházi építészet sajátossága, attribútuma. A tervezői attitűd lényeges ismérve a józanság, a használók számára az arányosságra, a természetességre és a rendre törekvés. A megbízás-tervezés-építés folyamatának jellegzetessége az egységes, átlátható struktúra, s a legemlékezőbb motívuma: a személyesség.

2. tézis

A szabadegyházak építészetének felelősségtudatát a társadalmi szerepvállalás, a szociális problémák iránti tolerancia érzékelteti.

A rendszerváltás után, a jelenlegi értékválság időszakában a kisegyházi karitatív, szociális tevékenység és a szociális feladatokat felvállaló építészet meghatározó jelentőségű. A kisegyházi vallási közösségek nagy múltú, értékes szociális intézményi munkája személyre szabva, hatékonyan képes a védtelenek speciális igényeit kiszolgálni.

A társadalmi nehézségek megoldásában együttműködő, a közösséggel együtt érző szociális szolgálat az életminőséget javító, valós építészetet igényel. A szociális aspektust figyelembe vevő tervezői magatartás szellemi többletet feltételez. A szociális és az ezzel összefonódó etikus építészet szerepét feszegető kérdéseket mindig az adottságokhoz igazodva kell feltenni és megválaszolni.

Az individuális alkotással szemben a társadalmi, kollektív érdeket, értéket képviselő szociális épület tekinthető esszenciálisnak. A szociális problémákra nyitott építészet – mint humánus és pragmatikus tevékenység – nem elméleti fogalmak mentén szerveződik, hanem a realitás talaján áll. Fontos ismérvei: az időtálló és célszerű szemléletmód.

Budapest, Údvahdsereg, Fény
Háza Anyaotthon (2008-11)
saját építészeti példa

23: Védett megérkezés,
bejárat látványa az aula felől
24: Bejárat szint alaprajza
25: A lakószint galéria
és a felüvilágító a centrumból

4. HELY ÉS A SZABADEGYHÁZI ÉPÜLET KONTEXTUSA

4.1 HELY, KÖRNYEZETI KONTEXTUS ÁLTALÁNOS ALAPELVEI

Az épület környezetbe illesztése nem kizárólag fizikai, hanem kulturális-társadalmi értelemben is meghatározó. A bemutatott kisegyházi épületek és környezetük közötti illeszkedés mértékére, kontextusára keresem a választ, mivel az építészeti tervezés során a hely jellegének megértését, felfedezését különösen fontosnak tartom. A házak és azok eltérő jellegű környezeti szituációit, a hely atmoszféráját vizsgálom. A tervezésmódszertan alapvető kiindulópontja a **helyértelmezés, a hely szerepének fontossága**. A hely az élettel elválaszthatatlan egységet alkot, de nem lehet csupán a meglétével foglalkozni, ellenben jelentéssel, tartalommal kell megtölteni. A hely szempontjából meghatározó annak karaktere, hangulata és az épülettel való kapcsolata, viszonya is vizsgálendő. Meghatározott tulajdonsággal rendelkező tárgyak is befolyásolhatják a környezet jellegét, lényegét. A hely olyan összetett minőségi kategória, amit nem egyszerűsíthetünk le egyetlen elemre.

A sikeres építészet Christian Norberg-Schulz szerint mindig arról a helyről fakad, ahol létrejön.¹⁷ A **hely** nemcsak valami elvont fogalomként értelmezhető, hanem a konkrét dolgok összességét is jelenti, amelyek **együtt** egy **sajátos hangulatot hívnak elő**, a hely szellemét. A valódi hely definíciójához hangsúlyos jellemzők kapcsolhatók: **az orientáció, az azonosulás és a karakter**. Az építész feladata ezzel a szellemmel összhangban alkotni, ami akkor sikerül a legjobban, ha egy hely ez által hosszabb ideig megőrzi az identitását. Az építészet mindenekelőtt a topográfiai vonatkozások és a hely karakterének újraértelmezésével foglalkozik.

Az építésznek elsősorban a hely történelmi és kulturális struktúráját kell felismernie – vallja Dietmar Eberle.¹⁸ Ennek értelmében elengedhetetlen a hely megértése, karakterének letapogatása. Ezen igazodási pontok felkutatása után szükséges rögzíteni a megtartandó értéket, s azt, ami átalakítandó. Építészként vizsgáljuk továbbá a hely településstruktúrában elfoglalt helyzetét, térbeli viszonyát, léptékét. A helyre mint létező valóságra kell tekinteni, amihez képest mindig kívánatos minőségi javulást előidézni.

Hely és identitás:

Az „identifikáció” a gyermekkorban kifejlődő hellyel való azonosulást jelenti; mi több, a környezettel való barátságot – vallja Ch. Norberg-Schulz.¹⁹ Emberek önazonossága a körülöttük lévő dolgoktól és helyektől függ. **Az ember önazonosságának feltétele a helyek identitása**. Az igazi szabadság és a valahová tartozás összetartozó fogalmak. „Lakni annyit jelent, mint egy konkrét helyhez kötődni”²⁰

¹⁷ Christian Norberg-Schulz (1979): Genius Loci. New York, 1984. in: Dietmar Eberle, Pia Simmendinger: Von der Stadt zum Haus. Eine Entwurfslehre. gta Verlag, 2007.

¹⁸ Carlo Baumschlager, Dietmar Eberle: Vol 2 (Portraits of Austrian Architects), Springer-Verlag, Vienna, 1996.

¹⁹ Ch. N. Schulz ugyanott

²⁰ Norberg-Schulz: Genius Loci. in: Debuyst, Frédéric: A hely szelleme a keresztény építészetben. Bencés, Pannonhalma, 2005. 7–17. o.

– ahogy ezt a Genius loci című könyvében részletesen kifejti. A konkrét környezet vizsgálatánál a karaktert és a saját identitást tekinthetjük a legfontosabbnak.

A hely és az ember viszonya, egymással való együttélése, kölcsönhatása során létrejön a helyhez kötődés, amely identitást eredményez. Ebből a szemszögből vizsgált szabadegyházi helyek és az identitások a helykeresés lényeges komponensei. A hely önazonosságának megtartása a tervezési metódus alapvető kiindulópontja. A gyülekezetek számára a helyek egyfelől biztonságot, másfelől egyfajta folyamatosságot jelentenek. Arra lehet következtetni, hogy az egyén önazonossága szimbiózisban van a hely identitásával.

A hely és a kontextus:

A kontextus kérdésével kapcsolatban világosan fogalmaznak az ETH tanárai.²¹ A kilencvenes évek svájci építészetére utalnak, amely mintaszerű a tekintetben, hogy nem az elszigetelt építmények sora jellemezte, hanem különböző kontextusokra hivatkozva, a „helyspecifikusság” vált hangsúlyossá. A tanulmány értelmezése szerint a kontextus kifejezés az összefonódás, az összefüggés jelentéssel egy dinamikusabb helyértelmezést állít fel. A **kontextualitás** kérdése is izgalmas, amely **nem azt jelenti, hogy a hely változatlan, az építészet pedig változó.** Az eredeti hely szellemének visszaállításával szemben sokkal inkább egy karakteres hely megteremtése a lényeg. Mindenekelőtt kézzelfoghatóvá válik a kontextus kifejezés kitérítése, ami az építészeti nyelvhasználatban, normál esetben egyedül a konkrét fizikai környezetre vonatkozik. Helyek önmagukban nem léteznek – a kontextualizálás, beágyazódás során jönnek létre.

4.2 HELYHEZ KÖTŐDÉS

A közösség, a ház és a hely összetartozó fogalmak, ezért a hellyel való kapcsolat, a helyhez kötődés szintén érdemi tényező, amely általában akkor teljesülhet, ha a hely karakteres.

A hiteles építészet a gondoskodás, a hellyel való törődés építésze – Ch. Norberg-Schulz értelmezése szerint.²² A közös identitással rendelkezőket egy adott közösség tagjainak tekinthetjük. Az elemzés során nem lehet figyelmen kívül hagyni S. Mazumdar és Mazumdar gondolatait,²³ miszerint a vallás erősítheti a helyhez kötődést, meghatározó lehet, amikor konkrét helyekhez történő személyes viszonyt vizsgálunk.

„A vallásos ember ezért mindig is arra törekedett, hogy »a világ középpontjában« telepedjék meg. A világot meg kell alapítanunk, hogy élhessünk benne – márpedig a profán tér homogenitásának és viszonylagosságának »kórosában« semmiféle világ nem jön létre.”²⁴

A közösségben a hely adottságai befolyásolják az érzelmeket – és fordítva: a hely

²¹ Dietmar Eberle, Pia Simmendinger, ETH Zürich: Von der Stadt zum Haus. Eine Entwurfslehre / From City to House: A Design Theory. gta Verlag, 2007. 61–63. o.

²² Christian Norberg-Schulz: Hiteles építészet felé (1980). In: Kerékgyártó Béla (szerk): A mérhető és a mérhetetlen. Építészeti írások a huszadik századból. Typotex, 2004.

²³ Shampa Mazumdar, Sanjoy Mazumdar: Vallás és kötődés a helyhez. Tanulmány a szent helyekről. / Religion and place attachment: A study of sacred places. Journal of Environmental Psychology 24. (2004) 385–397.

²⁴ Mircea Eliade: A szent és a profán. Európa Könyvkiadó kft., Budapest, 2009. www.terebess.hu/keletkultinfo/profan1.html

adottságai segítik az embert, hogy kapcsolatot teremtsen a vallásával. A jelentős helyeken az ahhoz fűződő kapcsolat hosszú ideig fennmaradhat. A helyhez kötődés mind egyéni, személyes szinten, mind közösségi viselkedésformaként is kifejezhető.

A kisegyházaknál a vallás tehát a helyhez kötött kapcsolatot elmélyítheti, segítheti. A bemutatott szabadegyházaknál alapvető a helyhez kötődés, mindazonáltal a sokszínű felekezetek, gyülekezeti közösségek és az egyének helyhez való ragaszkodása, a kötődés erőssége és időtartama nem általánosítható.

4.3 SZABADEGYHÁZI ÉPÜLETEK HELYEI

A szabadegyházi építészetre vonatkoztatott helyértelmezést azt vizsgálja, hogy milyen a különböző helyek és a házak viszonya? A hely jellege eldönti az épület lényegét, amely környezetével együtt, azzal kontextusban él. Amennyiben az épület és környezete közötti kapcsolat koherens, a közöttük kialakuló összefüggésrendszernek számtalan változata lehetséges. Amennyiben működnek és rendben vannak a viszonyok, akkor a helynek lesz kisugárzása, ugyanakkor nehéz feladat az új építés, ha kiindulásként hiányzik a múlthoz való igazodás feltétele és a környezet nem koherens. A sajátos hangulat, a múltjához való viszony nélkül a hely nehezen értelmezhető.

A szabadegyházaknak a rendszerváltás után (kinőtt korábbi életterük helyett) új területeket kellett keresniük. Ez a **helykeresés nem volt zökkenőmentes**, épp ellenkezőleg: szinte minden esetben sokéves küzdelem, próbálkozás eredményeként találták meg későbbi épületeik helyét. A végső döntés, a kiválasztott telkek szükségszerű következményei voltak a megbízói naivitásnak, tapasztalatlanságnak. Az új helyszín, annak lehetőségei általában kihívást jelentett a kisegyházi csoportok számára. Egy hasonlattal élve a centrum általában a közösséget, míg a periféria a környezetet jeleníti meg. Az a látszat, mintha a szabadegyházak nem tudatosan választották volna meg az építkezéseik helyét, hanem a körülmények, a véletlenek összjátéka befolyásolta volna a kijelölést. A vizsgálatok, elemzések során nyilvánvalóvá vált, hogy a kisegyházak nem mindenütt tudhatják magukénak az egyházközpontot, a templomhoz, az anyaoththonhoz legalkalmasabb helyet. A területek közül több is rejtett hibák, akadályok sokaságával terhelt „adomány volt”. A kisegyházak épületei sok esetben – társadalmi szerepükkel, súlyukkal, létszámukkal szemben – helyileg perifériára kerültek.

A szabadegyházi építészetnek a helyhez való új, gyakorlati kontextusáról beszélhetünk, mivel a helyek nagy része üres, nem karakteres, jelleg nélküli. A nem kitüntetett helyek mellett kötelezettséget kell vállalni, mutat rá írásában Simon Mariann.²⁵ A szükségtelen, felesleges területeket jelenti a „terrain vague” kifejezés, amely egy újfajta identitást is jelenthet. Építésként ezeket az üres, ellentmondásos területeket kell kezelni, tudomásul venni. **A szabadegyházak felvállalják a perifériát és az itt élő emberek sorsát.** Nem kényszerből vagy ellenérzésből, hanem természetes, magától értetődő módon. Nem a középpont, a centrum jelenti a kihívást, hanem éppen ellenkezőleg: a periférián kell a dolgukat tenni. Az építész a megbízói állhatatosságot látva szolidáris és alkalmazkodik az adottságokhoz.

²⁵ Simon Mariann: Regionalizmus – a hely (ki)hívása. Építés – építészettudomány 29/1-2. www.arch.eptort.bme.hu/kortars5.html

Budapest Kiscelli utca,
Metodista Egyházközpont
(1997–1999)
saját építészeti példa

- 1: Átnézeti helyszínrajz
2: Utcaképi illeszkedés a heterogén városi struktúrában
3: Foghíjbeépítés távlati képe

4.4 PERIFÉRIÁK, HELYTÍPUSOK ESETTANULMÁNYAI

(saját példák elemzése: városi foghíj, külváros, természeti táj, külső kerület, peremvidék)

A dolgozatban a hely sokféle rétegződései (kulturális-társadalmi) közül – építészeti aspektusból közelítve – csak a helyszínt vizsgálom, annak környezeti viszonyát, szituációját, léptékét. A kisegyházaknál alapvetően három karakteresen különböző helytípust különböztetek meg: a városi szövetet, a természeti környezetet és a perifériákat (külváros, külső kerület, peremvidék). Az eltérést mutató környezeti jelleg és az építészeti vonatkozás tekintetében sem egységes következő öt saját építészeti példán keresztül próbálom megvilágítani, hogyan lehet építészeti eszközökkel teljesen különböző környezetben emberi helyet teremteni, létrehozni.

Városi foghíj:

A városi környezeti példánál arra a kérdésre kerestem a választ, hogy milyen módon lehet a múlt értékeit felelevenítő beépítési módot – amelyben az egyes házak alárendelődnek a struktúrának – mai kontextusba helyezni. A foghíjbeépítés szituációját kettősség jellemezheti, egyidejűleg lehet kontextuális és lehet autonóm épület, ami kitűnik a környezetéből. Jelen esetben döntő aspektus volt, hogy az új építés ne nyomja el a környezetét. Nem a tipológiára, a jellegzetes típusokra helyeződik a hangsúly, hanem arra, hogy a ház egy sajátos viszony- és összefüggésrendszer párbeszédének legyen az eredménye. A saját tervezői praxisból felvázolt ház a kontextualitás példája.

Budapesten, a Kiscelli utcában egy üres, háborúban lebombázott ház elvadult telke lett a **Metodista Egyházközpont** kiválasztott helye 1997-ben. (1–3. kép)

Az eredeti városrész épületei jellemzően földszintes vagy emeletes, módos polgárházak voltak – a történeti leírások alapján.²⁶ A 19. század második felében alakultak ki a nagy laksűrűségű, udvaros vagy keretes beépítésű telkek. A lizénákkal, míves fakapukkal díszített épületek utcai homlokzati szélessége viszonylag keskeny volt, ezzel szemben elég hosszú, hátranyúló udvarral rendelkeztek. Az egykori Kiscelli utcát leginkább a tervezési terület melletti két szomszédos telek beépítései, házai jellemezték.

Óbuda, mint a legrégebbi budapesti városrész, különböző történeti korok egymásra rakódott lelőhelyét jeleníti meg. A környéken részben megmaradtak az óbudai hangulatot idéző kisvárosias beépítések, de a területen többnyire zártosú, udvaros vagy keretes beépítésű, nagy laksűrűségű lakóterületek találhatók. A bal oldali telek elhagyatott, romos épületét még az építkezésünk megkezdése előtt lebontották.

Városi szövetbe beágyazott épület volt az elképzelés, amely ugyanakkor követi saját logikáját. A telepítés, a hátsó, összefüggő kert meghagyásával nem tér el a környező házak keretes beépítési szituációjától. Az utcaképi illeszkedésen túlmenően csak a visszafogott torony tömeg és a visszahúzott főbejárat utal az épület jellegére.

„Az épület nem kíván új világot teremteni egy olyan kényes környezetben, amely valaha a főváros egyik legmarkánsabb építészeti koncepcióját képviselte, s nem próbál az újlaki neohistorizáló irányzathoz kapcsolódva valótlan történelmet építeni.”²⁷

²⁶ RRT történeti bevezető. 1990. www.obuda.hu (2012. 03.)

²⁷ Jancsó Anna: Az épület kellemes, az épület jó. A Magyarország Metodista Egyház központja a Kiscelli utcában. Népszabadság, Kultúra. 1999. június 23. 10. o.

4

5

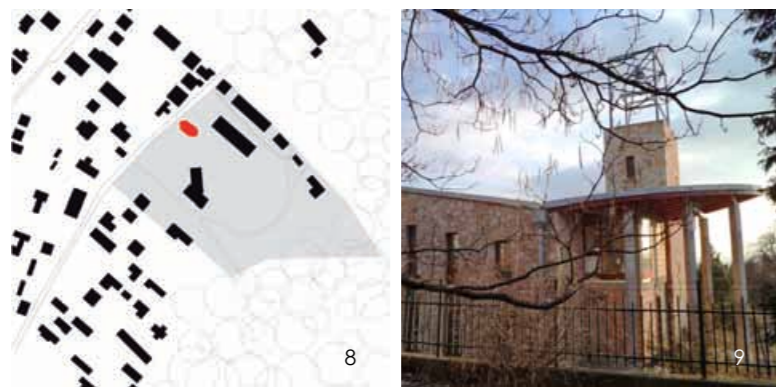
6

7

Gödöllői Új Baptista Imaház (2004-07) saját építészeti példa

- 4: Átnézeti helyszínrajz
 5: Helyszín a külvárosban, a város perifériáján
 6: Az L alakú beépítés, a templomkert a megérkezést hangsúlyozza
 7: Az egyházközponti lelkészlakás látványa az utca felől

Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa

8: Átnézeti helyszínrajz
9: A hely iránti tisztelet,
a tájjal való „barátság”
10: Az imaház település felőli
megközelítése, bejárata

Külvárosi környezet:

A nyolcvanas évek végén Nyugat-Európában az elővárosokat, a perifériát pozitívan értékelték, újra felfedezték azt.²⁸ Nem negatív értelemben tekintettek rá, ami se nem vidéknek, se nem városnak nem definiálta magát, hanem egy olyan helyet láttak benne, amely teret nyújtott, számos lehetőséget kínált. Ebből a nézőpontból a kontextus kevésbé volt konkrét helyhez kötve, mint egy általános városi környezetben.

Ez a megállapítás az elővárosi hangulatra emlékeztető, **Gödöllői Új Baptista Imaház** (2004-07) tervezési területére is igaz, amely fejlesztés alatt álló külvárosi részen, a város perifériáján található (4-7. kép).

A telek a belvárosból kivezető főút közelében fekszik. A szomszédos ingatlanon egy nagyméretű csarnoképület áll. A közlekedési útvonal felől a Vízművek műtárgya által takart egyházközpont nehezen észrevehető. A környezeti összkép, atmoszféra nagyon kaotikus, nem találunk kapaszkodót. A gyülekezeti központtal átellenben hamarosan bevásárlóközpont fogadja majd az embereket. Két különböző világ párbeszéde: ugyanazon a helyen, más léptékben, más kontextusban.

Imaház – közösségi ház beépítése egy ilyen környezetben meglehetősen kilátástalan feladatnak bizonyult. A kontextus ebben az esetben kevésbé helyhez kötött, s remélhetőleg majd az imaháznak lesz környezetalakító atmoszférája. Városképi szempontból fontosnak tartottam, hogy a ház a külvárosban igazodási pont, meghatározó elem legyen. Az L alakú beépítéssel a fogadó teret, liturgikus udvart épületrészek kísérik, határolják. Olyan épületegyüttesről, központról beszélhetünk, amely a közösség igényeit figyelembe véve védi a tereket a nyilvános tértől, az utca zajától. Az L alakú beépítés, a telek hátsó részébe visszahúzott telepítés a főbejárathoz vezető úttal, templomkerttel a felvezetést, megérkezést hangsúlyozza.

Természeti táj:

Budakeszi a kiválasztott példák közül az egyedüli olyan rendszerváltás után visszakapott hely, amely jelentős múlttal, gyökerekkel és identitással rendelkezik. A táj karaktere, topográfiai adottsága és a hangulata ragadott magával. Abban a környezetben értheti meg igazán az ember, hogy mit jelent a hely iránti tisztelet, s mi a tájjal való „barátság” lényege, amely lehetővé teszi, hogy megértsük a hely szavát.

„A földön és az ég alatt létezni azt jelenti, hogy valamely helyhez kötődünk, és az emberi identitás elválaszthatatlan a hely identitásától. Hellyel rendelkezni azt jelenti, hogy közös (bár nem mindenkiével azonos) identitással rendelkezünk, azaz beletartozunk a társak közösségébe.”²⁹

Óhatatlanul eszünkbe jut a természeti környezetben való érzékeny építés szép példája, amely azt tárja elénk, hogy hogyan szabad erdővel, tájjal meghitt bensőséges párbeszédet, kapcsolatot teremteni. A Clerlande-i Saint André monostor (1971, tervező: Jean Cosse)³⁰ mesterkéletlen formában, erőfeszítés nélkül idomul a környezetéhez. A

²⁸ Dietmar Eberle, Pia Simmendinger, ETH Zürich: Von der Stadt zum Haus. Eine Entwurfslehre / From City to House: A Design Theory. gta Verlag, 2007.

²⁹ Christian Norberg-Schulz: Hiteles építészeti felé (1980). In: Kerékglyártó Béla (szerk): A mérhető és a mérhetetlen. Építészeti írások a huszadik századból. Typotex, 2004.

³⁰ Frédéric Debuyst: A hely szelleme a keresztény építészetben. Bencés, Pannonhalma 2005, 154-160. o.

felfűzött terekből álló épületegyüttes nem pazarló, tájba illő természetessége lenyűgöző.

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén 2008–2012) (8–10. kép):

A János-hegy nyugati lejtőjén elterülő telek páratlan panorámával, kilátással Budakeszi egyik legjobb fekvésű, lejtős területe. A két oldalról erdővel határos helyszín gyönyörű, rendezett: kiépített belső úttal, parkolóval, kerti ösvényekkel, állatokkal, ősfás parkkal. Ide betérve megszűnik a külvilág ideges rohanása; a béke és a nyugalom szigete. Olyan hely, amely derűt és örömet áraszt. A terület különböző funkciójú épületei a telek nagysága miatt és a telepítésből adódóan nem zavarják egymást, egyszerre képviselik az állandóságot és a változást. A meglévő épületek beépítésében van valami ösztönösség, természetes esetlegesség.

A meglévő épületek laza egységével, ritmusával koherens módon jött létre a továbbépítés, a bővítés. A telepítést a kialakult természeti táj és az épített környezet befolyásolta, ihlette. A tervezett imaház egy korábbi műtárgy helyére épült, így annak felszámolásával most lehetőség nyílt a csonkolt táj begyógyítására. A teljes homlokzattal a kilátás, a természeti látvány felé forduló új kápolna, mint a terület többi épülete rétegvonalakkal párhuzamos helyzetű. A beépítés a hely tulajdonságaira, a topográfiai adottságra igyekezett a legnagyobb mértékben tekintettel lenni.

Külső kertvárosi kerület:

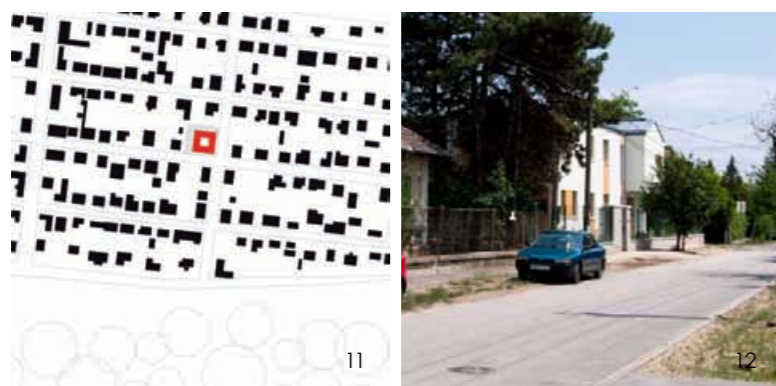
A hely az élet része. Lényegi kérdés, hogy hová tartozunk, milyen a lakókörnyezetünk, hol található az otthonuk. Átmenetileg, egy adott időszakban valahol élni, biztonságban lenni, ott lakni: feltételezi a helyhez való kötődést. Az otthonunk, a lakásban zajló életünk sok mindenre kihat, ezért fontos az építészeti szerepe abban, hogy támogassa a bántalmazottakat helyük megtalálásában, ahol ideiglenesen otthon érezhetik magukat.

Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008–2011) (11–16. kép):

Eltérő funkciók különböző tulajdonságú helyet igényelnek. A Fény Házánál nem tudtak új helyet választani az építéshez. A hely állandó, a ház változik. Több éves hercehurca után sem sikerült az új anyaotthon számára megfelelő telket találni. Ki az, aki nálunk felvállal egy ilyen szomszédságot: nyugalmat megzavaró, balhézó apák, rendszeres rendőri fellépések? Megoldásként a gondozó otthon pillanatnyilag is itt működő házának területét választotta az Üdvhadsereg.

Az intézmény jelenlegi épülete nem felelt meg a mai igényeknek. Az építmények elbontása után az Üdvhadsereg ezen a telken kívánt új épületet emelni. A helyszín: peremkerületi, kisméretű saroktelek, családi házas beépítésű, csendes, kis utcás, nyugodt környéken. Nehézséget elsősorban a viszonylag nagy programhoz képest a szűkös telekméret okozta. Meghatározott, kialakult környezetbe, városszövetbe való építés volt a feladat: beépítésben illeszkedő, de megjelenésében karakteres, más léptékű épület tervezése.

A kialakult struktúrához csak árgondoltan lehet hozzájárulni, a léptéktelen, érzéketlen beavatkozás sebet okozhat a környezetében. Az alázat ebben az esetben megkerülhetetlen fogalom, mind a hely, mind az emberi kontextus vonatkozásában. A Fény Házánál a szomszédok emberi közössége, a helyszín, a rendeltetés változatlanul

**Budapest, Üdvhadsereg,
Fény Háza Anyaotthon
(2008-11) saját építészeti példa**

- 11: Átvezeti helyszínrajz
12: Meglévő telken az új anyaotthon utcai látványa
13: Fény Háza saroktelken, az utcáról nézve
14: Utcaképi illeszkedés a peremkerületben
15: Családi házas beépítésű, nyugodt környék a régi épülettel
16: Az elbontott kisépület a kert felől

megmaradó elemek. Ellenben változik a ház mérete, léptéke, karaktere. Korszerű, új ház került a már kialakult, földszintes hagyományos családi házas övezetbe.

Peremvidék (település határán):

A peremterületeket nem alárendelt helyeknek kell tekinteni, hanem biztosítani kell az önállóságukat – vallja Gion A. Caminada. Nem mindig a centrumtól kell remélni az irányítást, hanem elképzelhető fordítva is: a periféria hat a centrumra. A határok, különbségek elmosódhatnak. Az esetünkben nem az eredeti hely szellemének rekonstrukciójáról, hanem egy karakteres hely megteremtéséről beszélhetünk. Az összefüggések keresése, gyakorlati megközelítése a **jelleg nélküli hely dinamikus helyértelmezését idézte** elő az **Alsószolcai Metodista cigánytemplom és közösségi háznál** (pályázat 2010) (17–20. kép):

Hol építhet az alsószolcai cigány misszió egyházi épületet? Nem a település központjában, hanem éppen ellenkezőleg: egy félreeső, másra nem használható területen, a település határában álló saroktelken. Település széli peremvidékre kellett megfelelő építészeti választ adni. Hierarchikus épületegységek tömegalakításával az alsószolcai templom és közösségi ház illeszkedik a kialakult településszerkezetbe. Fontos volt, hogy a közösségi háznak és a templomnak a település szövetéhez legyen kapcsolódási felülete. Az épületegyüttes átmenetet képez a középület és a családi házak, a köztér – park, település határa és a településszövet között. A tervezett telepítés a település struktúrájába beágyazott, utcára merőleges tetőgerincű, fésűs elrendezést jeleníti meg. Az ütemezési, szakaszolási kívánalmaknak a különálló, kisebb építmények formálása felelt meg a legjobban. A tervezés során az volt az elképzelés, hogy az üres, diszharmonikus hely atmoszférája az új épületegyüttes válik majd karakteressé.

3. tézis

A szabadegyházi épületek tervezésének alapkérdései: a hely értelmezése, szerepének fontossága és a helyhez kötődés. A kisegyházi épületek helyhez való jellegzetes kontextusa alakul ki a rendszerint karakter nélküli, szürke helyek által, mivel a szabadegyházak felelősséget vállalnak a periféria és az ott élő emberek sorsa iránt.

A szabadegyházak rendszerváltás utáni új helykeresése nem volt zökkenőmentes. A centrum analógiája a közösségnek, míg a periféria az új kisegyházi környezetnek felelt meg.

Az életteli egységet alkotó helynek nem elég csupán a meglétével foglalkozni, ellenben jelentéssel, tartalommal kell megtölteni azt. Az épület és környezete közötti összefüggésnek lehetséges számtalan változata közül a kisegyházak inkoherens környezetét is őszintén képviselni kell.

Az új építések a környezetüket nem elnyomva, hanem abból kiemelkedve egy sajátos viszonyrendszer párbeszédének eredményeként válnak valóra. A kontextus ebben az esetben kevésbé helyhez kötött, s várhatóan a szabadegyházi épületeknek kialakul majd a környezetalakító atmoszférája. Nem az eredeti hely szellemének rekonstrukciója, hanem egy karakteres hely megteremtése válhat valóra.

Alsószolcai Metodista cigánytemplom és közösségi ház (2010) saját pályázati példa

17: Átnézeti helyszínrajz
18: Település jellemző utcaképi részlete (képeslap 1950)
19: Helyszíni fotó a telekről
20: Tervezési helyszín a település peremén

5. TÉR ÉS A SZABADEGYHÁZI ÉPÜLET KONTEXTUSA

5.1. TÉRSZERVEZÉS ÉS A TÉRSZEMLELET ÁLTALÁNOS ALAPELVEI

A bemutatott épületeknél a hely atmoszféráját követően az épület-tér kontextusát vizsgálom. A hely és a tér koherens, egymással szimbiózisban létező fogalmak, emiatt fontos a hely építészeti szerepének és a térszervezésnek a hangsúlyozása.

Mindezek mellett a tér fogalma, jelentősége az építészet lényegi kérdése. Az építészeti tér problematikája nemcsak a teória, hanem a pragmatikus építészeti gondolkodás területén is jelen van. A különböző térfogalmak közül azokat emelem ki, amelyek a tervezéshez követendő példaként szolgálnak, támpontokat nyújtanak, ezáltal több térszemlélet közös lenyomata jelentkezik az alkotói folyamatban.

A tömegekkel és terekkel foglalkozó építészet – Szentkirályi Zoltán definíciója szerint – feladata a hétköznapi élet összefüggésrendszerébe integrálódva a tér „alakítása”.³¹ Az építészet legfontosabb szerepe a közvetlen környezetünk egy konkrét részének tömegformák közvetítésével történő szervezésében van. A végtelen természeti térből térfalakkal történő lehatárolás eredményezi az adott méretű, formájú, az ember számára használható és védett építészeti teret. A tér és tömeg egymással dialektikus kapcsolatban állnak, egymás inverzei, a tér építészeti szervezésének meghatározó elemei. Fontos azon gondolata, miszerint az épületet mindig a külső és a belső szerves egységeként kell kezelni, valamint a térproblematikáról kizárólag komplexen szabad gondolkodni. Meghatározó egyfelől a téri hatást kiváltó elemek elrendezésének, morfológiai mintájának elemzése, másfelől a térhatással kialakuló pszichikai folyamat analízise.

Megfontolandó Ch. Norberg-Schulz azon nézete, miszerint az építészeti tér alapvető emberi attitűdöt képvisel, és nem csupán fizikai környezetként tekinthetünk rá. A megélt, tapasztalati tér kérdéskörét világítja meg találoan Rudolf Schwarz megállapítása:³² nemcsak a látás és az elme, hanem valamennyi érzékünk, egész szervezetünk részt vesz a tér érzékelésében. A tér fogalmi meghatározása mellett fontos tényező a térélmény, amely összefügg a látási, a tapintás-érintési, az építészeti anyagisági és az akusztikai érzékeléssel. R. Schwarz az építés ősi, eredeti tulajdonságain kívül a térbeli formák elévülhetetlen jelentéstartalmát is vizsgálta. Megépült házaiban a tér dominál, de nem az absztrakt tér, hanem az önmaga rendjét konzekvensen követő, leegyszerűsített formavilágú, közösséget befogadó „szellemmel telített tér”.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni Hans van der Laan értelmezését:³³ a mesterségesen létrehozott építészeti teret a kívülről határoló falak, tömegek definiálják, ezzel szemben az általunk észlelt, hozzánk kötődő emberi térről mint az adottságaink által belülről determinált, akár az egyén, akár a közösség által megélt kiterjedésekről vélekedünk. A két térképzet nem egyforma, de

Vaals, Hollandia,
Szent Benedek monostorbővítés
(1956-1986)
tervező: Hans van der Laan

1/A: Kerengő-átmeneti térlátványa

³¹ Szentkirályi Zoltán: A térművészet történeti kategóriái. (1967) In: Válogatott építészettörténeti és elméleti tanulmányok. Terc, Budapest, 2006.

³² Rudolf Schwarz: Vom Bau der Kirche. In: Ferkai András: Úr vagy megélt tér. Terc Kft., 2003, 2006.

³³ Dom Hans van der Laan: De Architectonische Ruimte (Az építészeti tér). Leiden, 1977. In: Ferkai András: Úr vagy megélt tér. Terc Kft., 2003, 2006.

eltérőségük ellenére mégis a természet és az ember egységéről beszélhetünk: az építészeti leválasztott térről és az átélt emberi térről. A tér-tapasztalás ellentétes fogalmakat takar: kint és bent, falakkal lehatárolt üres tér a természeti térhez képest és a teljességként megélt emberi tér.

„Az építészeti teret a természeti tér kiegészítésének kell tekintenünk, általa szűnik meg a természeti tér és saját tapasztalati terünk közötti konfliktus, ahogyan a durva föld és lágyszőnyegek közötti ellentétet feloldotta a szandál. A szandál és a ruha általában kiegészíti az emberi testet: a ház kiegészíti a természet terét.”³⁴ (1/A. kép)

Tervezői módszeremhez nem csupán a racionális térszemlélet áll közel. Egy adott tér át- és megéléséhez nem kizárólag a térszervezési modell olvashatósága, hanem a cselekvést átható személyesség, a jelenlét élménye is fontos. A tér objektív feltérképezése állandó, míg érzelmi, lelki érzékelése embertől, időtől, kortól függően változó tényező. A tér szubjektív benyomások, érzések hatására képes lehet valóságos formát ölteni.

5.2. KÖZÖSSÉGI ÉS SZAKRÁLIS ÉPÍTÉSZET TÉRSZERVEZÉSI ÁTFEDÉSE, METSZETE

A szabadegyházak és a katolikus egyház egy töről fakadnak, közös gyökerekkel rendelkeznek, olvasható Guzsik Tamás elemzésében.³⁵ Korábban nem volt eltérés közöttük, de a reformált egyházak létrejöttével szakrális terekben különbségek mutatkoztak. A protestáns architektúra, térstruktúra a katolikus hagyományt tekintti kiindulópontnak, de annál meglehetősen egyszerűbb. A liturgikus tendenciában bizonyos ókeresztény tradíció megidézése tapasztalható.

A kisegyházak nem utánozzák szolgalelkűen az anyaegyház építészeti térszervezését, hanem a protestáns (református és evangélikus) szakrális tér jellegét egyesítik, a kettő közötti érzékeny átmenetet, átfedést részesítik előnyben. A szabadegyházak közül az Üdvhadsereg és a metodista térszervezés főként az evangélikussal, a baptista térszervezés elsősorban a reformátussal mutat rokonságot, közös jellemvonásuk az építészeti megjelenésben fogalmazódik meg.

A liturgiai szabályokat nehezen viselő kisegyházaknak előnyös a rendszerváltozás után bekövetkező kötöttségek feloldása, a téralakításban is testet öltő szabadabb átrendezhetőség. Lényeges jellemvonás a nagyegyházakról való leválásból következő, liturgikus rendjük egyre pontosabb megfogalmazásának köszönhető egyéni íz, karakter megjelenése. Nemcsak a liturgikus téri átmenetről, egymásba olvadásról beszélhetünk, hanem a **szabadegyházi építészetnek** meghatározó sajátossága lett a **funkcióból következő kettősség** kifejezése. A **szakrális és közösségi terek közös metszete** izgalmas kérdés. A kétfajta tér érzékelését hasonlítja össze Mircea Eliade „A szent és a profán” című könyvében:

„A szent tér megnyilatkozása »szilárd pontot« nyújt az embernek, s ezáltal lehetővé teszi számára, hogy tájékozódjék a kaotikus homogenitásban »megalapítsa a világot« és valóban éljen. A profán tapasztalás ezzel szemben ragaszkodik a tér homogenitásához és viszonylagosságához.

Budapest Kiscelli utca,
Metodista Egyházközpont
(1997–1999)
saját belsőépítészeti példa

1/B: Oltártér - szószékkel,
úr asztalával és textilképpel

³⁴ Ugyanott 202. o.

³⁵ Dr. Guzsik Tamás: Keresztény liturgiák építészete. www.eptort.bme.hu/doc/szakral/szakral3.html (2012. 01.)

Ebben a térben lehetetlen az igazi tájékozódás, mert a »szilárd pont« ontológiailag már nem egyértelműen megalapozott: a mindenkor esetleges feltételek szerint jelentkeznek és tűnik el.³⁶

A rendszerváltás utáni jellemző épülettípusnál, a **szabadegyházi gyülekezeti központoknál** általában **összekapcsolódik a szent a profánnal**, és ebből a **kétarcúságból válik egyszerű, természetes épületegyüttessé**, amely képes a közösségi létnek és liturgiának teret adni. Nem tisztán csak az egyik vagy a másik lenyomata, hanem a funkciók együtt vannak.

A **közösségi és szakrális építészeti térszervezési átfedése** azért valósulhat meg, mert a katolikus liturgiával szemben a kiségyházi felekezetek nem tiltják meg, hogy a megszentelt teret istentiszteleten kívül másra is használják. A szabadegyházak liturgikus tere közösségi tér, profán események színtere is lehet. A metodistáknál, a baptistáknál és az Üdvhadseregnél az ének, zene és a hangverseny központi szerepet tölt be: a különböző konferenciák, előadások, összejövetelek az életük szerves részei.

Hasonlóképpen az evangélikus liturgia szerint a templom olyan közösségi, gyülekezési hely, amely nem ruházza fel az épületet különösebb szent tulajdonsággal – olvasható az „Új evangélikus templomok” című könyvben.³⁷ A templom, ha éppen nincs szertartás, akkor azonos akármelyik épülettel, nem tekinthető szent helynek, másfelől jelentkezik az ezzel ellentétes nézőpont is, amely a transzcendens világba emeli a semmi mással össze nem mérhető hangulatú imaházat, amelynek „lelke” van. Felvetődik a kérdés, hogy milyen a szabadegyházi gyülekezeti központok térstruktúráját befolyásoló sajátos atmoszférája, milyen a ház többfunkciós imateremnek (egyben a nagyteremnek) a karaktere? Ehhez – úgy vélem – **meg kell találni az egyensúlyi állapotot a szent és a profán között**. Nem jó, ha a világi elnyomja a szakrális, ha az ünnepi atmoszféra eltűnik a templomtér artikulálatlanságában, akkor csupán egy működőképes közösségi térré degradálódik az építmény. Kell valami különös többlet, ami a hétköznapi teret szakrális dimenzióba helyezi. Bizonyosnak látszik, hogy a **közösségi és szakrális tér teljes egységére, harmóniájára kell törekedni**.

„Az épület teret ad az egyes ember kegyességi gyakorlatára és a gyülekezet zavartalan együttlétére. A szükséges és elégséges tér nélkülözhetetlen a liturgiához. A túlságosan nagy (üres) térben elveszítettnek érzi magát az ember, a túlságosan kicsi térben viszont a bezártság érzete válhat zavaróvá. Egy kis kápolna ugyanakkor meghittséget adhat, a hatalmas katedrális pedig segítheti a rövidlátásra hajlamos embert távlatokban gondolkodni. A kis tér közelségében éppen úgy sajátos lelki folyamatok zajlanak le, mint az alázatra készítő hatalmas boltívek alatt.”³⁸

5.3. SZABADEGYHÁZI ÉPÍTÉSZETI TÉR, GYÜLEKEZETI KÖZPONT SAJÁTOSSÁGAINAK ÖSSZEGRZÉSE

A metodista gyház, az Üdvhadsereg és a baptista egyház nyitott épületei, befogadó közösségei összefüggnek a társadalmi probléma iránti érzékenységgel,

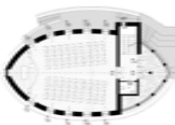

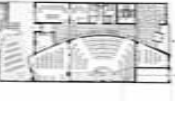

München-Neuried,
Szent Miklós plébániaközpont
és közösségi ház (2008)
tervező: Andreas Meck

1/C: Az impozáns liturgikus tér, mint
„az épületbe állított fehér edény”

³⁶ Mircea Eliade: A szent és a profán. Európa Könyvkiadó kft., Budapest, 2009.
www.terebess.hu/keletkultinfo/profan1.html

³⁷ Krähling János, Vukoszávlyev Zorán: Új evangélikus templomok. Luther Kiadó, Budapest, 2008.

³⁸ Hafenscher Károly: Mégis, kinek a háza? In: Krähling János, Vukoszávlyev Zorán: Új evangélikus templomok. Luther Kiadó, Budapest, 2008. 17–18. o.

						
A) METODISTA IMAHÁZ /Budakeszi, 2008-12/ saját építészeti példa	B) METODISTA TEMPLOM ÉS KÖZÖSSÉGI HÁZ /Alsószolca, 2010/ saját pályázati példa	C) ÚJ BAPTISTA IMAHÁZ /Gödöllő, 2004-07/ saját építészeti példa	D) SZENT MIKLÓS PLEBÁNIAKÖZPONT ÉS KÖZÖSSÉGI HÁZ /München, 2008/ tervező: Andreas Meck	E) ÚJ DVHADSEREG, FÉNY HÁZA, ANYAOTTHON /Budapest, 2008-11/ saját építészeti példa	F) METODISTA EGYHÁZ-KÖZPONT /Bp. Kiscelli u., 1997-99/ saját építészeti példa	
• szabadonálló tömeg a külső térben	• sorolt tömegek a térben	• tömegegységek addíciója a térben	• belsőudvar a tömegben	• átrium a tömegben	• tömeg által keretezett belső tömeg (ház a házban)	
• otthonosság	• közérthetőség, ütemezhetőség	• befogadó, nyitott hely	• befogadás, nyitottság	• védelem, befele fordulás	• befogadás, nyitottság + zártság kettőssége	
• időtlen, maradandó ház	• találgatósi hely	• igényesség, tisztaság, összhang	• monostort idéző, oltalmazó belsőudvar	• offhonorosság, harmónia	• zártság kettőssége	
• kontextus a természeti környezettel	• kontextus a településszövetettel	• kontextus nincs hátrahúzott U alakú beépítés	• kontextus régi és új templom közötti stációúttal	• kontextus a kertvárosi környezettel	• kontextus a városi szövettel	
• nyílt halmaz továbbépitése	• fésűs beépítés	• hátrahúzott U alakú beépítés	• kifelé forduló U alakú beépítés	• villatípusú beépítés	• befelé forduló, U alakú keretes beépítés	
• homogén térszerkezet	• additív tömegek + átmeneti terek	• liturgikus + közösségi terek koherenciája	• liturgikus + közösségi terek koherenciája	• elforgatott tömegek + belső átrium	• liturgikus + közösségi terek koherenciája	
• átmeneti terek	• táguló-szűkülő térsor	• udvar + tornácos átmeneti terek	• udvar + tornácos átmeneti terek	• átlátható struktúra	• átlátható struktúra	
• taguló-szűkülő térsor	• kétszintes összházazás	• saroktemplom	• saroktemplom	• belsőudvartér ünnepnapon kápolna	• háztemplom-módel	
• lineáris, irányított	• kereszteng. + súlyponttárló	• centrális + sarokponti	• centrális + sarokponti	• galériás közlekedő	• kétszintes összházazás	
• változó térméret	• terem, galériakarzat	• alkáthasított medence	• alkáthasított medence	• fény fentről, táglítja a teret	• centrális + súlyponttárló	
• hátsókarzat + fény falhasítékon	• fény oldalsó és felső bevilágítón	• galériás karzat	• galériás karzat	• fény fentről, táglítja a teret	• U alakú karzat	
• alagsori kistermek, foglalkoztatók	• templomhoz kapcsolható kistermek	• templomhoz kapcsolható kistermek	• templomhoz kapcsolható kistermek	• elkülönített közösségi + individuális terek	• hangszíjvas megvilágítás	
• teraszok	• bibliatermek + lakás-iroda + foglalkoztató tömegek	• bibliatermi + lakás-iroda tömegegységek	• bibliatermi + lakás-iroda tömegegységek	• terek változtatható használatra	• templomhoz kapcsolható kistermek	
• egyszerű, zárt	• nyeregterős tömegek + összekötő elemek	• homogén, kerengős, nyeregterős tömeg	• homogén, kerengős, nyeregterős tömeg	• kolostort idéző	• bibliatermek + lakás-iroda + otthon + vendégszárny tömegegységei	
• lépcső, harangtorony	• lépcsőtér, sarok harangtorony-jel	• lépcsőtér, bejáratorony	• lépcsőtér, bejáratorony	• zárt kubus átriummal	• otthon + vendégszárny tömegegységei	
TÉRALAKZAT						
TERVEZÉSI ELVEK						
BEÉPÍTÉSI SZEMPONTOK						
TÉRSZERVEZÉS						
TEMPLOM-LITURGIKUS TÉR						
KÖZÖSSÉGI TEREK						
TÖMEG-LAKÍTÁS						

1. táblázat

gondoskodással. A kisegyházak templomai, imaházai gyülekezeti térként, találkozási helyként definiálhatók. A családi házakat kinövő szabadegyház szerepvállalása, társadalmi súlya, törekvése miatt nyilvánvalóvá vált az új gyülekezeti központok létrehozásának kívánalma.

A kisegyházak általában kis központokat építenek, mert a hitbeli közösségük sem nagy. A meghitt, átlátható tereket kedvelik, nem törekednek a monumentálisra. Számukra sokkal fontosabb a **valóban működő egyházközpontok**, oltalmazó terek megfogalmazása. A sajátos atmoszféra, a hívogató légkör, az egymáshoz és a gyülekezetükhöz való ragaszkodást jelenti. A **racióális méretű, önazonosság kifejezését segítő** egyházi építmény eszköz, a csoport létének, fejlődésének feltétele. Az új, nem hivalkodó házaikban a program alapján jelentkező **funkcionális összetettség átlátható térszervezéssel** párosul.

A térstruktúrát objektív és szubjektív szempontok is befolyásolják. Objektív, jól behatárolható aspektusukat a program rögzíti, míg a szubjektív, emberi tényezők kiszámíthatatlanok, nem modellezhetők, időben és térben is változók. Létezik olyan rétege az épületnek, amelyet közvetlenül érzékelünk. Ilyen a környezeti kontextus, az épület működése, a struktúra, a térbeli rendszer. A közvetett, másodlagos réteg az, aminek számos értelmezése lehetséges, amit minden befogadó a saját érzékenysége szerint képes felfejteni. Ezzel kapcsolatban nagyon szemléletesen fogalmaz Jelenits István:

„[...] az egyház ősidők óta maradandóságra törekedett templomainak megalkotásakor [...] nem igyekszik minden mondanivalóját rögtön elmondani. A templom ráér. Titkai vannak, azokat nem rejtegeti, de nem is kínálja kiabálva [...] A kinn és benn szembeállítás, a maradandóság igénye mindig arra vall, hogy a keresztény templom hívogató, de nem könnyű olvasnivaló. A templomnak, a legegyszerűbbnek is rétegei vannak, amelyeket lassan, türelmesen lehet fölfejteni.”³⁹ (1/B. kép)

A **közösségi összetartozást kifejező gyülekezeti központ** a rendszerváltás utáni szabadegyházi építészetre jellemző tértípus. A gyülekezeti élet szervezése szempontjából hangsúlyos szerepet kapnak a külső és belső közötti átmeneti terek. Az udvar – mint az összejövetelek egyik lehetséges színtere – majdnem minden esetben megjelenik: fedett vagy üvegezett átrium, udvartér a belsőben, szabadtéri liturgikus udvar, tornác, tömegek térsorolás által kialakított átmeneti terek formájában.

A kérdéskörrel a „Gyülekezeti központok a XX. század szakrális építészetében”⁴⁰ című összefoglaló elemzés foglalkozik. A belső térben az egyházközponti imateremhez, templomtérhez kis- vagy gyülekezeti terem közvetlenül és vizuálisan is kapcsolható. Nagyobb rendezvények alkalmával, ezzel az egybenyitással, térsorolással a befogadók létszámához lehet igazítani a teret. A gyülekezeti központok többnyire centrális és hosszanti elrendezésű nagytermei és kapcsolt terei között lehetséges a szakaszolás, térátalakítás, a „flexibilis térhasználat.”

Az elemzés konklúzióját nem lehet figyelmen kívül hagyni a kisegyházi térszervezésnél. Az itt is jelentkező **egybefüggő térrendszer** átlátható, nagyvonalú

³⁹ Jelenits István: Kinyilatkoztatás és emberi szó. Új ember, Budapest 1999. 300–301. o.

⁴⁰ Dr. Krähling János: Gyülekezeti központok a XX. század szakrális építészetében. Építés-Építészettudomány 36(1–2) 119–127. DOI:10.1566/EpTud. 36. 2008. 1–2. 6.

struktúrát eredményezhet. Ezt kívánja meg a funkció, a mindennapi praktikum. Nem a terek lehatárolása lényeges, hanem azok differenciálása, kapcsolata. A terek egymásba szövődése bensőséges érzést okozhat a használóinak. Többnyire a kis épületek nagyobbak tűnnek föl, mert a **közösségi terek egymásba nyithatók**, lehetőséget nyújtanak a változtatásra. Számos alaprajzi, bútorozási alternatíva lehetséges, használati módtól függően a nagy tér istentiszteleteken kívül más összejövetelekre is alkalmas lehet. A **különböző irányú térsorolások**, illeszkedések következménye, hogy a térélmény, térhatás szempontjából döntő érdekes átlátások, irányok keletkezhetnek.

Az **imaterem, a közösségi tér** (mérete miatt inkább annak nevezhető, mintsem templomnak) általános jellemzője, hogy egyetlen nagy, letisztult geometriájú, összefüggő terem. A bemutatott példánál a kétfajta térrendszer, a centrális és a longitudinális teret kifejező szándék egyaránt feltűnik. A liturgikus tér összetett, a két rendszer egyesítésével kialakult különböző variációkban tervezett. A tér irányítottsága a bútorozásból, az elrendezésből mindig leolvasható.

A **liturgikus térben** a szószék és az úrasztal hangsúlyos szerepet kap, egymással kiegyensúlyozott situációban vannak. Az oltár a tér súlypontjában található, a padlószinhez képest néhány lépcsőfokkal megemelve, előtte szabad mozgástérrel. Az ülések többnyire félköríves elrendezésűek, mert ezzel a kisszámú hívőcsoport is megtölti a teret. Imatermi súlyponti elrendezéssel a zenészek, az énekesek szerepe különösen fontos a kisegyházi liturgiában.

A **karzat** többnyire többfunkciós elemként jelenik meg, alkalmankénti férőhelyszám-bővítési céllal. Közlekedőként, galériaként vagy nagyteremmel összekapcsolható hittanteremként is működhet, pusztán klasszikus értelemben vett karzatként ritkán szerepel.

A **fény** és a térformák elválaszthatatlan szimbiózisban vannak. Az anyagtalanságot jelképező, kultikus jelentőségű fény hangulatot és érzelmeket vált ki. A fény az, ami a térszervezést, térzetet befolyásolja, a terek tagolását értelmezi, hiszen a fény-árnyék és a térlátás összetartozó fogalmak. A világosság-sötétség ellentéte a külvilág felé nyitás és a befelé fordulás egyensúlya minden említett épületnél hangsúlyosan jelen van, a tömeg-struktúra-fény koherens egységére való törekvés szándékkal. (1/C. kép)

Az **egyszerű tömegforma**, emberi lépték arányhelyessé teszi a házat. A metodistákra, baptistákra és az Üdvhadseregére jellemző puritanizmus építészetben megjelenő deklarált üzenete tetten érhető.

A **torony** kérdése, formai megjelenése nem volt mindig egyértelmű, az idők során nagy változáson ment keresztül. A kilencvenes években megbízói elbizonytalanodást lehetett megfigyelni, hogy egyáltalán kell-e torony. Később ez már egyértelmű igényként jelentkezett, de többnyire az épület tömegével egységes kialakításban. Nem öncélú, annál inkább az imateremtől leválasztott, lehatárolt testként megjelenő funkcionális elemmel találkozhatunk. A harangtorony mai átírata legtöbbször lépcsőházat is magába foglaló hangsúlyos fogadó tömeg, gyülekezeti jel, a kisegyház szolid önreprezentálása.

A kisegyházi spontaneitás és útkeresés időszaka után a kortárs építészeti tér, esztétikai, liturgiai igények, kívánalmak átgondolása, pontos megfogalmazása

**Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa**

- 1: Építési fotó a kert felől
- 2: A természet öleli körbe a házat
- 3: Monolitikus, kőburkolatos imaház
- 4: A torony tengelyből kimozdított tömege
- 5: Lépcsőház-torony-kilátó látványa a kerti út felől

jelentette a kezdő lépéseket a rendszerváltás utáni újonnan megépült gyülekezeti központokhoz. A konzekvens építészeti megjelenés megegyezik a kisegyházi habitussal: tiszta, logikus rend, reduktív forma, harmónia. Házaik is olyanok, mint a gyülekezeteik: nem harsogóak, szerények, nem a mának élnek, az időtlenség kívánalma miatt kerülnek az időszakos, a gyorsan elavulót. Nyitottak és barátságosak.

5.4. TÉR ÉS TÖMEG MORFOLÓGIÁJA. TÉR ALAKZATOK, TÉRTÍPUSOK ESETTANULMÁNYAI (más és saját példák elemzései)

A szabadegyházi építészet nem csupán egyházközpontokat, imaházakat, templomokat foglal magába, hanem az árnyaltabb képhez más funkciójú, többségében közösségi, szociális (például idősek otthona, bántalmazott anyák otthona) építmények is kapcsolódnak. A sokféle, különböző térstruktúrájú épületfajták mutatják a kisegyházak szerteágazó ténykedését, működését. A bemutatott típusok mindegyike egyéni jelleggel, testre szabott térbeli igénnyel rendelkezik. Az életszituáció térbeli viszonyait a tipológia fejezi ki, amely az egyedi tervezés során válik egzaktá (1. táblázat).

Tervezési alapkiindulás a minél áttekinthetőbb, egyszerűbb térforma. A terek alakításánál nem mindegy, hogy milyen a teret belakó közösség szociális, kulturális és érzelmi beállítottsága. A térstruktúrát az épület használói befolyásolják, változtatják. A kisegyházi összetett térszervezés egyfajta általános nyitottságot hangsúlyoz.

A **térszervezést külső-belső és átmeneti terek morfológiai jellemzői** alapján vizsgálom. A térformálás aspektusából nézve az épülettömeg térben elfoglalt helyzete, beépítési szituációja, külső téri viszonya mind kihatással van a térstruktúrára. A telken belüli elhelyezés, a beépítési mód a terek, tömegek ritmusát, az épület esszenciáját, összegző lenyomatát közvetíti. A **kisegyházi épületek** nélkülözhetetlen, sokoldalú építészeti **téralakító eleme:** az **átmeneti terek**. A külső-belső tér értelmezése határfalak, tömegek közvetítésével lehetséges. A két tér közötti területet „határvonalként”, „közöbtként” értelmezhetjük, amely összeköt és elválaszt, befogad és elhatárolódik.

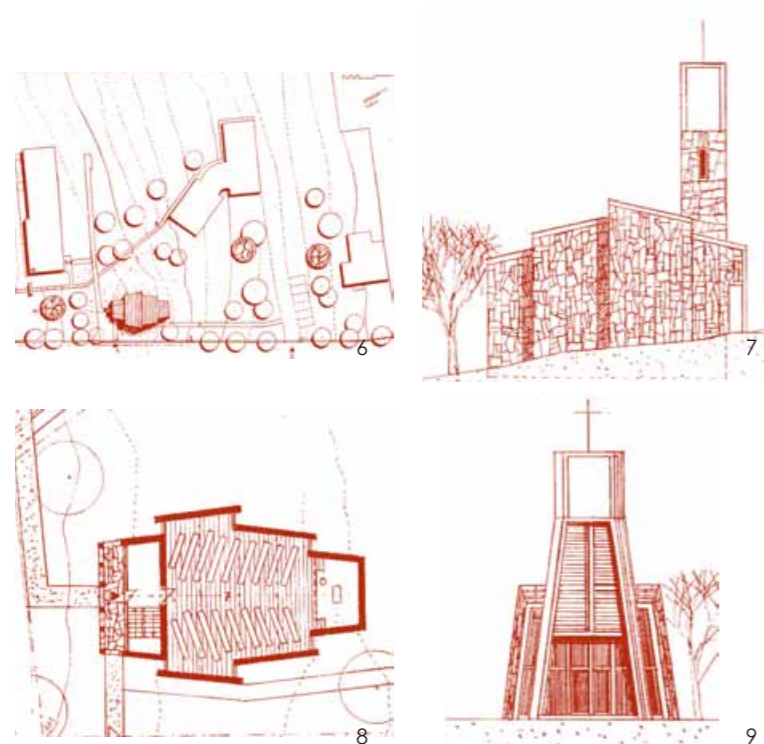
A tömeg és a külső tér kontextusát Meggyesi Tamás alaktani elemzése alapján tekintem át, amely szituációkból az alábbiakat érintem: „tömeg a külső térben, tér a tömegben és a tömeg a tömegben.”⁴¹ A rendszerezési elv által felállított tervezésmódszertani minták segítenek a dolgozatban elemzett, bemutatott egy külföldi és öt saját épület térrendszerének a besorolásában.

5.4.1. TÖMEG A KÜLSŐ TÉRBE SZERKESZTÉSI ELVE

a) **Szabadon álló tömeg** és a külső tér viszonyának bemutatására szolgáló példaépület: **Budakeszi Metodista Imaház** (Idősek otthona területén 2008-12). saját építészeti példa (1–15. kép)

A legegyszerűbb térszervezési viszony, mely szerint a tömeg determinálja a környezetét. A ház áll a fókuszban és szervezi maga körül a külső teret. Az idősek otthona helyszíne speciális abban a tekintetben, hogy a terület többi épületével a tervezett kápolna szerves egységet alkot. A templom önálló térteremtő elem, amit árnyal a telek többi

⁴¹ Dr. Meggyesi Tamás: Városépítészeti alaktan. Terc Kft., Budapest, 2009.

Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa

- 6: Átnézeti helyszínrajz (szabadkézi vázlat)
- 7: Zárt forma, eltolt tömeg, felnyitás a kilátás irányába
- 8: Földszinti alaprajz (szabadkézi vázlat)
- 9: Bejárati homlokzat (szabadkézi vázlat)

épületével való kontextusba helyezése.

Tervezési elvek:

Alapkiindulásként a megbízó kizárta a geometrikus formájú, modern épület lehetőségét. Anglikán hagyományokból építkező, zárt, természetközeli formát megidéző épület megfogalmazása, a végtelen tiszta környezet szakrális átértelmezése volt a célkitűzés. Az átlátható formákra, terekre való törekvésből előtűnik az a szándék, hogy ne egy önmagáért való, öncélú épület álljon a természeti környezetben. Az első vázlatok szerint a táj az épület része volt, nem elhatárolt, hanem vele szerves egységben állt (megidézve az ősi, szabad ég alatti prédikációk atmoszféráját). A későbbi tanulmány alapján a belső téri elrendezést, struktúrát követő zárt forma, eltolt tömege, felnyitások a látvány, a kilátás irányába orientáltak volna a gyülekezet épületét. (6-9. kép)

A végső tervben a település felé is fordult az imaház, mert az önálló, belső világ megtartása mellett a külvilág felé nyitás igénye megkerülhetetlen volt. A szeretetotthon lakói az életüket meghatározó időtlenre, maradandóra vágnak, melynek építészeti megfeleltetése a monolitikus kápolna, melynek hasítékain át beszűrődik a „táj-kép”, a természet látványa. Olyan kompakt kőburkolatos épület terve született meg végül, amely nem törekszik monumentalitásra: **otthonos, meghitt imaház**, amely megteremtheti a befelé fordulást, az elcsendesedést.

Telepítési-beépítési szempontok:

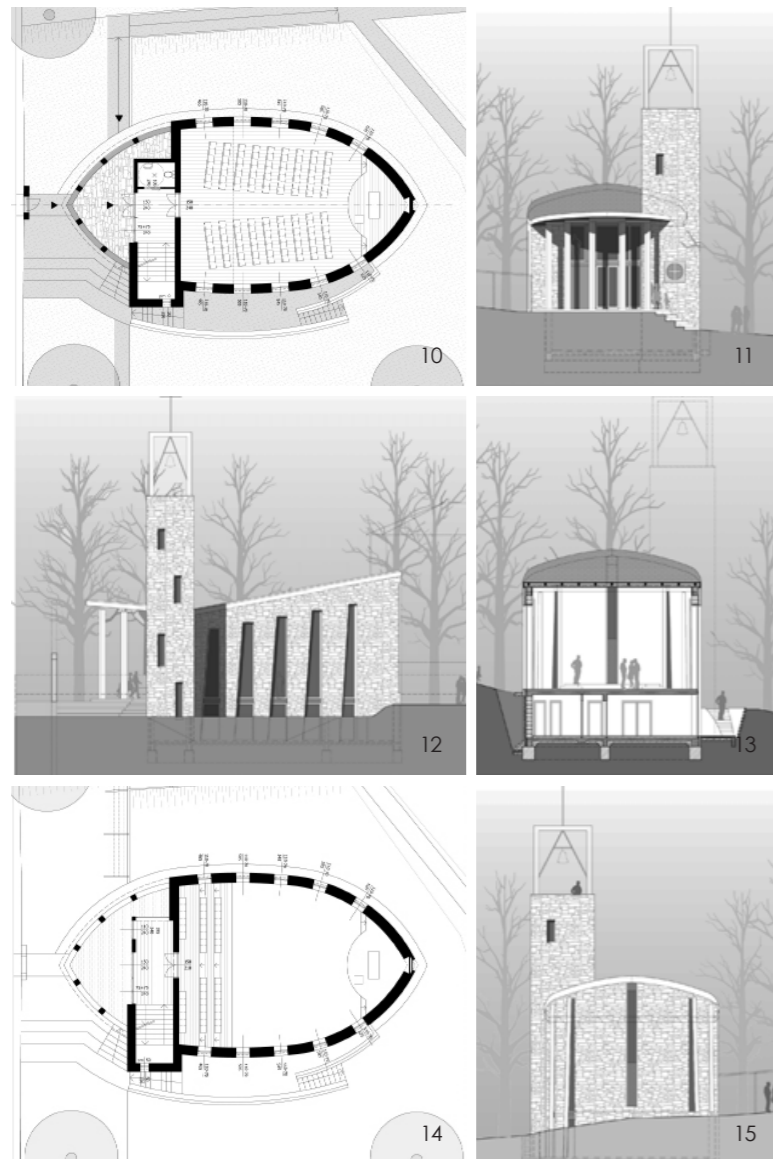
A beépítés a **környezettel, a természettel** való meghitt, bensőséges **kontextust** kívánta megjeleníteni. A telepítésnél meghatározó tervezési elv volt a logikus, természetes beépítés, a tájhoz kötődő kapcsolatban megjelenő szabadságérzet és az idilli természeti látványban történő lehető legkisebb mértékű beavatkozás (nem vágunk ki fákat, nem nyúltunk a természetes rézsűhöz, nem alakítottuk át a terepet). A tervezett imaházat és a meglévő idősök otthonát összekötő kapocs, kötelék a növényvel befuttatott lugas, természetből font út lesz. Az épület település és utca felőli feltárulkozása mértéktartó kíván lenni. A torony melletti visszahúzott üvegfal, oszlopos tornác a megérkezést hangsúlyozza. A gyalogutak csomósodási pontjában lévő lépcsőház – torony - kilátó nem csak az utcai megközelítést, hanem a főbejáratot is kiemeli.

Térszervezés:

Homogén, tömör térszerkezetű az épület, egyszerű építészeti megoldásokkal. A funkciónak megfelelő táguló és szűkülő térsor jellemzi az imaházat. A kültéri, fogadó-átmeneti tér irányából szétnyíló, majd az oltárnál résszerűen bezáródó irányított térszervezés jelenik meg. A hossz tengelyes téralakítás a megérkezés méltóságát fejezi ki, a változó keresztmetszet pedig a körbeölelést szimbolizálja.

Templom, liturgikus tér:

A kápolna nem tisztán a **lineáris** (templomi jellegű) **vagy a centrális** (imaházi-közösségi jellegű) **tértípus** jellegzetes példája, hanem a **kettő egyesítésének lenyomata**. Az imaterem egy összefogott tér-test. Az egyterű, karzatgalériás templomtér megfogalmazásánál a belső térben ugyanaz a visszafogott természetességre való

**Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa**

- 10: Földszinti alaprajz
 11: Bejárati nézet (toronnyal és az oszlopos tornáccal)
 12: Kert felőli homlokzat
 13: Keresztmetszet az imatermen át
 14: Karzat szintű alaprajz
 15: Hátsó homlokzat

törekvés vezetett, mint a külső térben. Az alaprajzi struktúrát követi, ahhoz igazodik a tető vonala (az összeszűkülő liturgikus tér felé emelkedő hajlású látszó faszerkezet). A mindig változó fényviszonyok, a kilátás, a tájjal való állandó kapcsolat az imaházi téralakítás szempontjából lényeges tervezői gondolat volt. A hosszanti fénysávok nem a figyelemelterelést szolgálják, a beszűrődő látvány az ünnepélyesség, az áhítat része. A kilátás, park felé körben, oldalt elhelyezett nagy nyílások felől beáramló fény a különböző év-, illetve napszakokban más és más fényhatást idéz elő a belső térben.

Közösségi terek:

Az imaházhoz számos hétköznapi funkció tartozik: hitoktatóterem és foglalkoztató, tárgyaló és iroda. Az alagsori profán közösségi terek és a szakrális imatér egy egységes, kompakt tömeg. Az elgondolás szerint a visszafogott, rejtőzködő alagsori megjelenés az összhatás, a szakrális jelleg megbontása nélkül használható tereket fog eredményezni. A bibliaterem átmeneti térrel, süllyesztett terasszal kapcsolódik a parkhoz, a természethez. A foglalkoztató központi fekvése lehetővé teszi, hogy külön megközelítéssel hétköznapi is működjön.

Tömegalakítás:

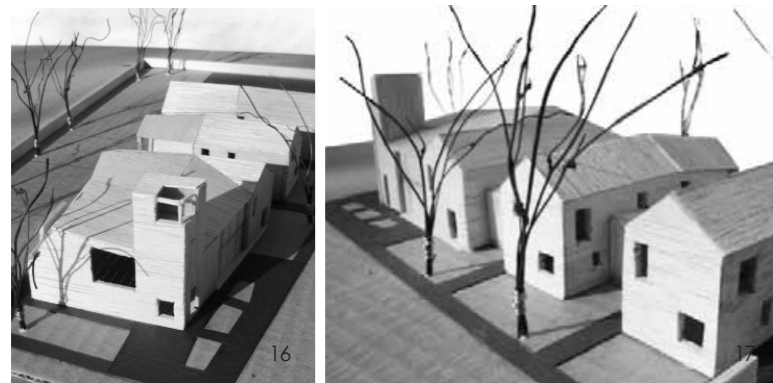
A tömeg, a tér és a forma összhangjának megteremtésére irányult az elképzelés, hogy a ház külső megjelenése hivalkodás nélkül jelezze az épület szakrális jellegét. Az imaházon kívülről nincs semmi felesleges, ami elvonná a figyelmet. A tömbszerű imaház szimmetrikus kubusát a templomtorony tengelyből kimozdított tömege oldja. Vertikális kapcsolódási és igazodási pont a templomtorony-kilátó, amely a lépcső tömegével összhangban, annak folytatásaként jelenik meg. A páratlan természeti látvány, panoráma miatt a kilátó a tervezett ház fontos funkcionális eleme. A kápolna a földdel, természettel, a harangtorony az „éggel” köti össze a házat.

b) **Tömegek sorolásával** létrejövő térkapcsolatnak a bemutatására szolgáló példa-épületegyüttes: **Alsózsolcai Metodista cigánytemplom és közösségi ház** (2010). saját pályázati példa (16–26. kép)

A tömegforma nem egy önálló test, hanem több, azonos jellegű elem ismétlésével, sorolásával kialakított kompozíció. Az egymástól elszakított, egymás mellé helyezett tömegek következménye a közöttük létrejövő külső és belső tér közötti átmeneti terek. Az épületegyüttesrel kölcsönhatásban lévő köztes terek tudatos építészeti koncepció eredményei.

Tervezési elvek:

A kiinduló pont egy minden részletében bensőséges, tradicionális, de egyben mai szemléletű épületegyüttes víziója volt. A metodista gyülekezeti központ egy olyan új puritán épület szeretett volna lenni, amely közérthető építészeti nyelven és eszközhasználattal megfogalmazva a helyi cigány gyülekezetben a valahová tartozás érzését tükrözi. Felvetődött a kérdés, hogy egy ilyen létesítmény vajon adhat-e majd alkalmat romáknak és nem romáknak egymás közelebbi megismerésére? Az épületegyüttes falai között kialakulhatnak-e találkozási helyek, szerveződnek-e majd közös események? A koncepció alapján a parkban lévő **ház megnyílik, teret ad az**

Alsózsolcai Metodista cigánytemplom és közösségi ház (2010) saját pályázati példa

- 16: Madártávlat a település felől (makettfotó)
 17: Fél átrium nem elválaszt, hanem integrálja a tömegeket (makettfotó)
 18: Sorolt, nyeregletes tömegek az összekötő elemekkel (makettfotó)
 19: Utcai, bejárati homlokzat

odaérkezőknek. Az épületegyüttes előtt köztérként is funkcionáló templomkertet, parkot bárki használhatja az ünnep- és hétköznapokon egyaránt.

Telepítési-beépítési szempontok:

Tömeg és a külső tér egymást kiegészítő tényezők, amelyeknek nem önmagukban, hanem a jelenlegi **településszövettel kontextusban**, a környezetbe történő beágyazódásuk által van jelentőségük. A településszéli elemnek az integrációját alapvetőnek, üzenetértékűnek véltem a helyre és a közösségre nézve egyaránt.

A telepítésnél és a külső térszervezésnél olyan összefüggést kerestem, amely értelmezi a telkek ismétlődő rendjét, ami leképezi a település fejlődését. Lényeges volt, hogy a komplexum középület jellege ellenére vegye fel a családi házak telepítési és telekosztási rendszerét. Mindemellett a kisebb tömegekkel történő additív építkezés felelt meg legjobban az ütemezési, szakaszolási kívánalmaknak. Nincs kitüntetett utcaképi hangsúly, éppen ellenkezőleg: az azonos típusú épületek ritmikája a meghatározó. A három, eltérő funkciót tömegbe szervező gyülekezeti központnál az egységes kompozíció megfogalmazása elsődleges jelentőséggel bír. Nem lehet figyelmen kívül a **tömegek és az átmeneti terek együttesének harmóniájára**, zárt-nyitott terek emberi léptékére, kiegyensúlyozott arányára, kapcsolatára való törekvést. A beépítés hármas tagolása: a templom, a lelkészlakás-iroda és a közösségi ház, valamint a közük beékelődő, összekötő „kerítésfal” közlekedő és kiszolgálórendszere az ütemezett megépíthetőség lehetőségét rejti magában. Az összefüggő udvarban különböző minőségű kertek sorakoznak (templomkert, konyha-, játszó- és pihenőkert).

Térszervezés:

A cigánytemplom és közösségi ház pályázati anyaga hangsúlyt helyezett az **áttekinthető, tiszta térszervezésre** és a roma **közösségi igény** közötti **azonosságra**. A három oldalról lehatárolt, értékes félátrium nem elválasztja, hanem integrálja a tömegeket. A köztes, intim hangulatú tér szerves kapcsolatot teremt a belső térrendszerrel. Nemcsak a külső téri, hanem az összetett funkciót lekövető belső téri szervezés is additív jellegű. Az eltérő működésű terek leválaszthatók-összenyithatók. A karzat alatti bejárathoz tágas, impozáns fogadótér-aula kapcsolódik, amely egyben többfunkciós, nyilvános tér és találkozási felület. Az eltérő rendeltetések összetársítása, eleven és aktív gyülekezeti életet eredményezhet. A térszervezést meghatározza a **szent és a profán terek dichotómiája**.

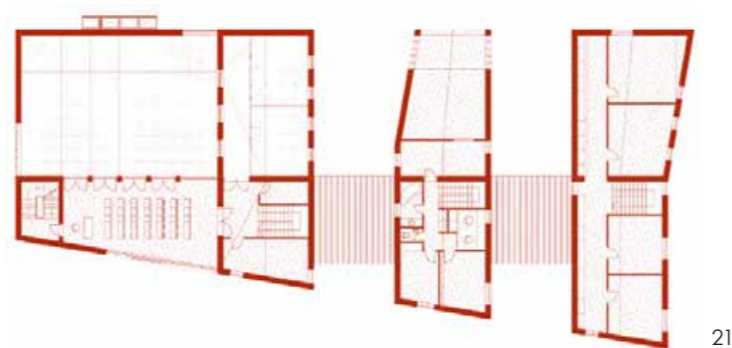
Templom, liturgikus tér:

Az imaterem összefüggő, egyszerű geometriájú terét az előtérből nyíló kistermek veszik körbe. Az összenyitható üvegfal-as kapcsolat a variábilis térhasználatról árulkodik. A **szakrális tér axiális** elrendezésű, de nem a hagyományos longitudinális, hanem az elforgatott **keresztirányú kialakítás** jelenik meg tengelybe illesztett oltártérrel. A terem bútorozásával és a templomtérhez merőlegesen csatlakozó kistermekkel az irányított, **centrális térszervezésre** tett javaslatot a pályázati terv. A szertartáson a roma közösség kiemelkedő zenei és énekkultúrája is előtérbe kerülhet.

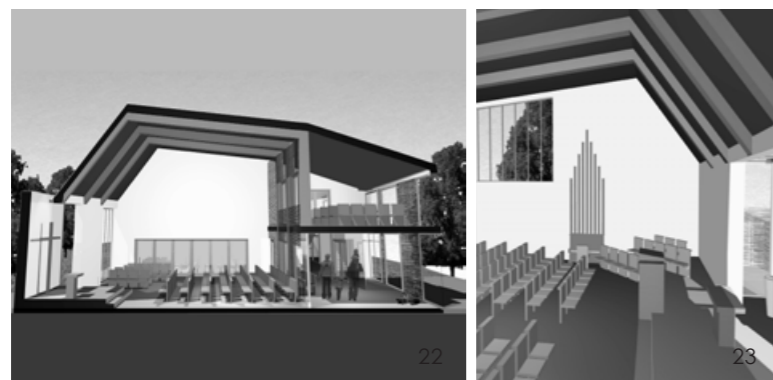
A **térélményt**, a térérzetet befolyásoló elem, az oldalsó és a felső **bevilágítón beszűrődő fény** világítja meg a keresztelő kutat és a keresztet. A gyülekezeti tér

20

21

22

23

Alsószolcsei Metodista
cigánytemplom és közösségi ház
(2010) saját pályázati példa

20: Földszinti alaprajz

21: Emeleti alaprajz

22: Metszet-látványterv az
imaterem galériás tömegén át

23: Látványterv a liturgikus
tér felől

kétszintes, galériás tömegét egy aszimmetrikus hajó és egy alacsonyabb tömeg, a templom terétől üvegfallal ellebegtetett oltártér alkotja.

Közösségi terek:

A közösségi rész egymástól független tömegei, külön megközelíthetőségei biztosítják az önálló működtetést is. A foglalkoztató és a bibliatermek központi fekvése a flexibilis térszervezés miatt látszott célszerűnek. A közbenső tömeg az irodaegységet és a lakást foglalja magába. (A lakás megfelelően szeparált élettere önálló lakókerthez kapcsolódik.) A szélső traktus a közösségi szárny, a foglalkoztató-műhelyek egysége. Az épületszárny teraszt zár közre, ahonnan a (játék és sport) közösségi események nyomon követhetők.

Tömegalakítás:

Az épületegyüttes számos hagyományos elemet megőrizve, a falusi építészet mai átírata kíván lenni. Az egytraktusos, oromzatos ház archetipikus kialakítása a meglévő struktúrával való kontextust hangsúlyozza. A vernakuláris építészet legfőbb erénye a magától értetődő egyszerűségben rejlik, ezért lehet lényeges a tradíció újraértelmezése. A cigány gyülekezeti ház jellegzetessége a **lépték- és arányhelyes tömegre** és a **tiszta térszerkezetre** való törekvés. A sorolt, földszintes nyeregvetésű tömegekkel, az összekötő elemekkel és az épület tömegével összhangban tervezett harangtoronnyal az volt az elképzelés, hogy a tömegalakítás minden egyes megvalósulási szakaszban egységes képet mutasson.

c) Tömegegységek addíciójával létrejövő térkapcsolatnak, térszerkesztési elvnek a bemutatására szolgáló példaépület: **Gödöllői Új Baptista Imaház** (2004-07). saját építészeti példa (27–38. kép)

A gyülekezeti központ additív térszervezése lehetővé teszi a templomtér és a közösségi terek koherens kapcsolatát, biztosítva a lehetséges bővítést, szakaszolást és téralakítást. A külső és a belső tér közötti átmeneti terek a térszervezés szempontjából hangsúlyos szerepet kapnak.

Tervezési elvek:

A tervezési metódust az addíció és a csoportosítás által az elemek egységes tömegformájára való törekvés jellemzi. A gyülekezeti ház koncepciója szorosan kötődik az egyházi és a világi viszony értelmezéséhez, ugyanakkor a teológiai megközelítés konklúzióját sem lehet figyelmen kívül hagyni:

„...az igényesség, a tisztaság és az összhangra találás nem egyszerűen külsőt érintő kérdés, hanem a belső építkezés elengedhetetlen eszköze.”⁴²

Nem egy zárt, hanem egy nyitott hely volt az elképzelés. Az egyszerű tömegforma üvegfallal, kerengőssé, kialakításával a nyitottság érzetét kelti. Minden megoldás az átlátható és őszinte építészeti attitűd megnyilvánulására törekszik.

Telepítési-beépítési szempontok:

Alsószolcai Metodista cigány-templom és közösségi ház (2010)
(saját pályázati példa)

24: A tömegeből kinövő sarok ponti harangtorony

25: Átmeneti teret alkotó tömegek a kert irányából

26: A parkban lévő ház megnyílik, teret ad az odaérkezőknek

⁴² Szabó Lajos: Biztos, védett kikötő. A szent és profán korunk egyházművészetének tükrében, Evangélikus Egyház Sajtóoszt. 2001. 16. o.

Az utcáfronttól visszahúzott kompakt és gazdaságos beépítést két aspektus indokolta. Egyrészt a telek alakja, a szomszédos környezeti elem zavaró látványának eltakarása, másrészt az L alakú tömeg a templomkertbe, a kültéri gyülekezeti térbe történő megérkezést hangsúlyozza. A liturgikus udvart kerengőt megidéző tornác veszi körül. A tornác lehetővé teszi a templombejárat átmeneti terének, valamint a lelkészlakás bejáratának a térbeli elkülönítését és egyúttal az összekötését is.

Térszervezés:

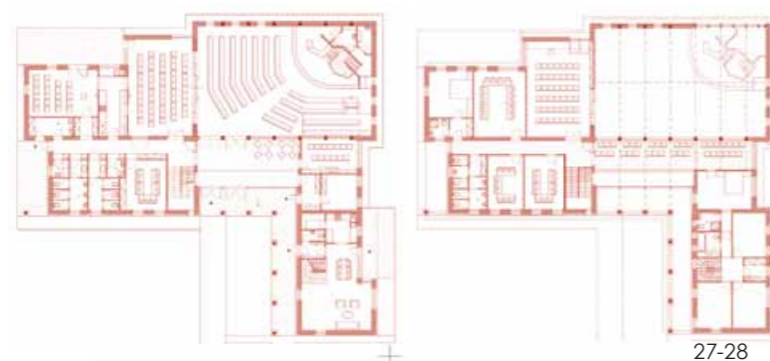
A szakaszos megépíthetőség és üzemeltetés kívánalmait figyelembe véve az építmény három részre tagolódik. A „**saroktemplom**” egyszerű zárt forma, amelyhez egyik irányból **additív térszervezéssel** kapcsolódik a hosszanti sorolású **közösségi szárny** (a külön bejáratú bibliatermi, foglalkoztatói egységek). Az L alakú beépítés rövidebb, utcai szárnyában, másik oldalról a templomtérhez irodai térkapcsolattal, átkötéssel a **lelkészlakás** illeszkedik.

Fontos találkozási helyé válhat a **kerengő félig nyitott és zárt tere**. Üvegezett homlokzatkapu fogadja a templomba érkezőket. Az előtér-társalgó olyan közösségi, integrált tér, amely ünnepek, istentiszteletek alkalmával az előkészület, a megállás és az elcsendesülés helye, hétköznapokon pedig a vendégfogadás és az összejövetel színtere. A flexibilis előtér ezen kívül az imaterem bővítési területeként is működhet. A kisegyházaknál fontos megemlíteni az anyáknak és gyermekeiknek a ház életében betöltött, a térszervezésre is kiható hangsúlyos szerepét. Az imateremhez kapcsolódó baba-mama szoba révén a kisgyermekes nők is aktívan részt vehetnek a ház életében. A gyülekezeti központ tervezésénél a méret- és rendeltetésvaltoztatási, illetve az összenyitási igények kielégítése miatt elsősorban a **terek differenciálása, egymáshoz való viszonya** jelentette az építészeti kihívást. A súlyponti fekvésű templomtér, terem nagyobb események alkalmával bővíthető, egybenyitható a hozzá csatlakozó terekkel. Az **egybefüggő térstruktúrának** köszönhetően a terek transzparenciáját, áltathatóságát nyújtó üvegfalak és az elszeparált terek tömör falai váltogatják egymást.

Templom, liturgikus tér:

A külső téri üvegfal megnyitása a belsőben, a templomtéri bejáratnál is megismétlődik, amely újabb „küszöbre” utal. A „**saroktemplom**”, a téglalap alaprajz **diagonális tengelyre felfűzött térszervezési szituáció** a protestáns liturgikus tértípus lenyomata.⁴³ Az imatermet két irányból közrefogó, kapcsolódó kistermek irányának a továbbvezetése, meghosszabbítása határozta meg a sarokponti oltár helyét. A szimmetriatengelyből kimozduló liturgikus tér, oltár és az ehhez szervesen illeszkedő bútorozás nézőtér szerű, íves elrendezése felelt meg leginkább a gyülekezet kívánalmainak. Az **egyszerű építészeti formavilág** a lényegre való koncentrációt, a szellemmel telített templomtér megteremtését kívánja elősegíteni. A baptista liturgiában a zenészek, a kórus és az orgona fontos szerepet töltenek be, ezért a gyülekezeti tér fókuszpontjában nyertek elhelyezést. Belsőépítészeti hangsúlyos az egységes kialakítású **szószék, úr asztala** és a baptista liturgiához, a bemerítéses kereszteléshez tartozó **nyitott bemerítő medence**.

⁴³ Dr. Guzsik Tamás: Keresztény liturgiák építészete. www.eptort.bme.hu/doc/szakral/szakral3.html (2012. 01.)

27-28

29

30

31

Gödöllői Új Baptista Imaház
(2004-07) saját építészeti példa

- 27:Földszinti alaprajz
28:Emeleti alaprajz
29:Utcakép, bejárat homlokzat
30: Keresztmetszet az imatermen át az előtér-társalgóval
31:Utcai összkép - egyszerű tömeg által közrezárt udvar és tornác

A tetőkiemelésnek és az oldalfali ablakoknak köszönhetően minden napszakban világos az imaterem. A **fény-árnyékhatás**, a vízfelületen megcsillanó, tükröződő természetes fény által a bemelegítő medence oltárfala légiessé válhat.

A **galériás karzat** a bibliatermi szárnyat és a vendégszoba-lakás traktust köti össze. A földszinti előcsarnok feletti „híd” a bejárati előtér vertikális térbővülete. Az imaterem területnövelését célzó másik karzat a földszinti kisterem feletti különterem, amely az imaterem légterével egybenyitható.

Közösségi terek:

A differenciált terek – a templomtér és a kisterem – változtatható térhasználattal működnek: **összenyithatók, bővíthetők**. Az imatermi szárnytól leválasztható kisterem külön megközelítéssel a közösségi szárnyhoz is csatlakozhat. Az összekapcsolható, összetartozó közösségi terek a rendezvények során külső térrel kiegészülve átlátható téregységként működhetnek. A **lelkészlakás megfogalmazását kettősség jellemzi**, a nyitottság és a zártság egyidejű jelenléte. A lelkészotthonnal szembeni jogos elvárás ugyanakkor a meghitt légkör, a gyülekezettől, a külvilágtól való elkülönülés. A megfelelően szeparált élettér önálló kerthez kapcsolódik, míg a kiszolgálóhelyiségek a kerengő felé esnek.

Tömegalakítás:

Az egyházközpont homogén, egyszerű nyeregvetésű tömegegységekből és a tömegek által közrezárt liturgikus udvartérből, átmeneti terekből, tornácokból áll. Az imaházzal szerves egységet alkotó torony nem pusztán szimbolikus elem. Lépcsőházat rejt a belső térben, amelynek meghosszabbított falai és áttört elemei rajzolják ki a harangtorony tömegét. A bejárat mellett az alacsony épülettömeget kiegyensúlyozó torony nem akar harsány lenni, inkább szerény marad.

5.4.2. TÉR A TÖMEGBEN SZERKESZTÉSI ELVE (udvar, átrium)

d) **A belsőudvar és a tömeg** viszonyának bemutatására szolgáló példaépület: **München - Neuried, Szent Miklós plébániaközpont és közösségi ház** (2002-08).
tervező: Andreas Meck (39–41. kép)

A külföldi minták kitekintést, viszonyítást nyújtanak, segítenek a tanulságok összegzésében, előremozdítják a gyakorlati tervezési módszert. A szabadegyházak külföldi központjainak német nyelvterületű körzeteiben⁴⁴ kevés megvalósult, számomra pozitív, előremutató példát találtam. Felekezettől függetlenül, a térszervezés szempontjából kiemelkedő építészeti színvonala miatt esett a választásom Andreas Meck épületegyüttesére.⁴⁵

A központ a tömegek által létrehozott udvartéri modellként jellemezhető. A tömegekkel keretezett, védett udvartér a kompozíció szerves része, nyitottsága ellenére belső téri hatás jellemzi. Az épületegységek elrendezésének, addíciójának következménye a kompakt tömegforma, amely egy jól körülhatárolható belső udvart eredményezett.

Tervezési elvek:

⁴⁴ A kutatási terület kijelölését a metodisták és az Üdvahadsereg püspökségei befolyásolták.

⁴⁵ Katona Vilmos: Épületeleírás forrásai. www.szakralis.wordpress.com/2011/02/22 és /01/05

Gödöllői Új Baptista Imaház
(2004-07) saját építészeti példa

32:Látvány a karzatról a bemelegítő medence felé

33:Látvány az imateremből az oltártér felé

34:Bejárati előtér és a „karzathíd”, mint vertikális térbővület

A **monostorra emlékeztető téralakzat** és az egyszerre **zárt-nyitott udvartér kontextusa** a terv érdemi gondolata. A tervező már a koncepcióalkotás kezdetén faragott kőből makettet készített – olvasható egy róla szóló interjúban⁴⁶ –, amelyen tetten érhető az építészeti érzékenység, az anyagokhoz való vonzódás. A modelltől tisztán leolvasható a ház alapképlete: az U alakú belső udvarra szervezett nyitott tömegű, védelmet sugárzó épületegyüttes.

Térszervezés:

A plébániaközpont **egymással összefüggő külső és belső terei** között az átmeneti teret a tartalommal telített belső udvar jelenti. A nyitott tér határoló falzatának karakterét meghatározó anyagok struktúrája, kontextusa és kifogástalan formai megjelenése feleleveníti a két világháború közötti meghatározó német templomépítészetet. Az udvarra üvegfalal fókuszáló templomtér és a hétköznapi élet, valóság közötti választóvonal feloldódik, a különböző téregységek szimbiózisa jön létre. Az épületegyüttes belső téri világának fő jellemzője a **rend és a tisztaság**. A térszervezés aspektusából nézve a **belső udvaron van a hangsúly**, amely egyszerre jelentheti az elmélyülést, a csend világát, de az udvartér életteli, nyüzsgő helyé is válhat. Az építészeti megfogalmazás szerint a lényeg legelőször is az elmélyülésen, az „újrakezdésen” van.

Templom, liturgikus tér:

A reduktív belső terek fényei, fehér falai egyáltalán nem merevek, nem ridegek, hanem nagyvonalú eleganciát tükröznek. A **templomtér centrális térszervezésű**, amelyet az elegáns, négyzetes oltár és a padosorok elrendezése hangsúlyoz. A belsőépítészeti részletek, a kifinomult, gondosan tervezett tárgyak – ferde belsőtéri síkok, kültéri és beltéri keresztelőkút, medence és a kereszt – mind a szakralitás érzetét fokozzák. Az építész a **fényvilág** nagymestere. A liturgikus tér nagyvonalú, impozáns, „az épületbe állított fehér edény” tervezői hasonlata költői magasságokba emeli a belső téri elképzelést. A mindössze két hasítékon érkező fény által bejárt belső tér misztikus hangulatot ébreszt. Érdemes megemlíteni Andreas Meck ama véleményét, miszerint minden **helyiségnek egyedi, megragadható atmoszférája van**, amely hangulatnak sajátos kifejező eszközei többek között a **fény**, az **akusztika** és a **színhatás**.

Közösségi terek:

A templomhoz, kápolnához szervesen illeszkednek a profán terek, amelyek külön-külön is működnek, de az egymás közötti átjárás is biztosított. Nemcsak a szakrális terek, hanem a hétköznapi funkciók is tiszta, átlátható rendet mutatnak a plébániahivatal, a lelkészlakás, a közösségi ház és az emeleti vendégszobák tekintetében. Megvalósult a templomtér és a szállás rész szintézise. Üzenetértékű, nemes gondolat az udvar közepére állított életfa.

Tömegalakítás:

A külső és a belső téri kettősség van jelen: a látszóbeton és a klinkertégla tektonikája, valamint a tiszta, átlátható belső tér plaszticitása. A tömegformára hatással van a kézművesség, a téglafalazásnak természetessége. Kifinomult, **minden ízében**

Gödöllői Új Baptista Imaház
(2004-07) saját építészeti példa

35: A bejáratot kijelölő torony a megérkezés felől

36: Üvegezett homlokzat-kapulátványa a lelkészlakás-tornác felől

37: A liturgikus udvart kerengő-tornác veszi körül

38: A lelkészotthon privát tere, önálló kerterésze

⁴⁶ Katona Vilmos, Vukoszávlyev Zorán: Interview with Andreas Meck. www.wordpress.com/2011/01/11

minőségi az épület, amelynek szerkesztettsége, arany metszést követő arányrendszere megkérdőjelezhetetlen kompozíciós harmóniát teremt. Építészeti, formailag hangsúlyos, szép elem a harangfallal végződő kiállító terem. Fontos kiemelni a tervezői attitűd két jellegzetes példáját. Az öreg templomból megörökölt harang tovább él az új házban. Épített toronyra ugyan nem nyílt lehetőség, de a gyülekezet szeretett volna jelet állítani. A torony kortárs lenyomataként született meg az ipari vasgerendákból legyártott kereszt gondolata. A gesztus jól példázza Andreas Meck építészeti érzékenységét, amellyel a helyi tradíciók folytonosságára reflektál.

e) **Az átrium és a tömeg** viszonyának, térszerkesztési elvének bemutatására szolgáló példaépület: **Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaoththon** (2008-11). saját építészeti példa (42–58. kép)

A tervezés-módszertani minta szerint a tömegeből egy elem kiemeléssel jön létre a belső udvartér. A tömegegységek által közrefogott, üvegezett átrium a ház centruma. A kubusok közösségi teret indukáló, védett belső világot biztosító páción kereteznek.

Tervezési elvek:

Lényeges megemlíteni az alap gondolatot: ezek a fényel bejárt élettér, a védelmet tükröző téralakzat, az átlátható térszervezés és a visszafogott építészeti gesztusok. **A fényben úszó átrium a szabadságot, a harmóniát szimbolizálja.** Remélhetőleg az életteli anyaoththon **lakóegységeiben a meghitt otthonosságot** érezhetik az ott élők, míg a közösségi terek szeparáltságukkal a nyugalom, a belső elmélkedés tereivé válhatnak.

Telepítési-beépítési szempontok:

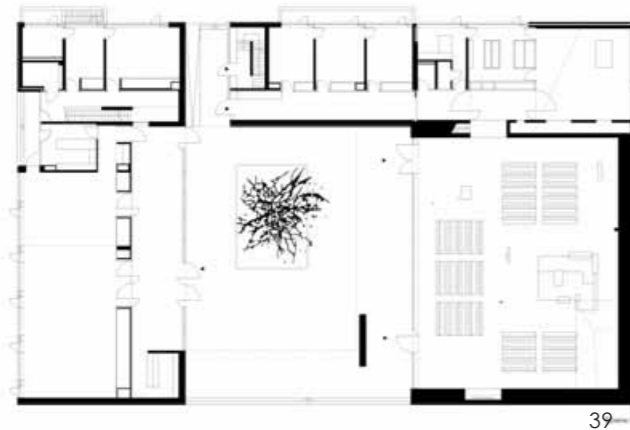
A Fény Háza telepítésénél az adottságokhoz igazodva a beépítés **egységes kompozícióra** törekedett, megteremtve a kohéziót a környező házak és a javasolt anyaoththon között. Az épület egyszerű, zárt forma, a lehető legkompaktabb térbeli elrendezéssel igyekszik a helyszínhez, a kis telekmérethez illeszkedni. Egy saroktelek más szituációban előnyös lehet, itt kifejezetten hátrány a rá- és belátás miatt. Alapvető volt az értékes, ligetes-fenyőfás kertrész megtartása, így a játszó- és a pihenőpark is védett szituációba került.

Térszervezés:

Fesztes szerkesztésű, rendezett alaprajzi struktúrára, egyszerű geometriai tömegformákra való törekvés jellemzi az anyagát az átriumház kortárs megidézésével. A tér tekintetében meghatározó elvek voltak a következők:

- **otthonos** léptékű anyagház;
- a belső udvar a nyitottságot, **átláthatóságot** szimbolizálja;
- **egyszerű** vonalvezetésű, logikus kompozíció;
- **tömör**, mértéktartó, kolostort megidéző struktúra;
- **lakó és közösségi** funkciók ötvözése.

A téralakítás alapképlete egyszerű: épületszárnyak által körülvett belső átrium, amely a kezdeti koncepcióban egy elem kiemeléssel még „fénykút”, nyitott belsőudvar volt. A tetők széthúzása által létrejött udvar üveggel történő lezárása használatossági, praktikus szempontok miatt következett be. A kiforgatott, kiugrasztott tömeg részben a

39

40

41

München-Neuried,
Szent Miklós plébániaközpont
és közösségi ház (2002-08)
tervező: Andreas Meck

39: A tömegekkel keretezett védett udvartér

40: A szálláshelyek homlokzati látványa

41: A hangsúlyos belsőudvar, közepén az életfával

sarkokat hangsúlyozza, másfelől a ház többi részét védi, takarja. A nagyobb üvegezések az épületszárnyak közötti folyosókat, lépcsőteret, réseket, felszakításokat zárják le, míg a hall, társalgó tere a felső felülvilágítón keresztül kap fényt. A belső térben **elkülönülnek a közösségi és az individuális terek**, ami fontos a terek belakhatósága szempontjából.

Szokrális jellegű tér:

A ház közepe, az **oltalmat nyújtó belső udvar: a lélek kápolnája**. Az átrium tere hétköznap **találkozási hely**, ünnepnap **kápolna**. A hall-aula kétszintes belső tere a szakralitás érzetét kelti, az áramló, bejövő **fény tágítja a belső tereket**: hangulatot, érzéseket kelt. A felülvilágító fényei váltakozó dinamikájú belső tereket eredményeznek. Ennél a háznál is, – mint más kisegyházi épületeknél – alapkritérium volt a **közösségi és szokrális tér egybeolvasztása**. Az itt bemutatott épületnél talán nem annyira a szakralitás, mint inkább a közösségi jelleg a szembetűnő.

Az emeleten, minden irányból galéria-közlekedők fordulnak az átrium felé és a privát lakóegységek ezekről a körüljárható „gangokról” nyílnak. A felső szintet átlátások, galériák integrálják a ház életébe, vérkeringésébe. A galéria szerepe, hogy az épület tereit összekapcsolja, kontrollálhatóvá tegye és a magánterek mellett az **összetartozás, a közösségépítés** ideáját erősítse.

Közösségi terek:

A védett megérkezés, a bejárat az intimitást kívánja elérni. Alaprajzi térszervezésben átlátható, logikus közlekedési rendszer volt a javaslat. A különböző funkcionális egységek szétválasztása miatt az utcai és a kerti traktusba közösségi terek kerültek. A **változtatható térhasználatból** kifolyólag a közösségi funkciók térsorolása alapvető volt. A konyha-étkező terasszal kapcsolódik a kert felé a játszó gyermekek szemmel tartása érdekében. Ez a fajta **átláthatóság, vizuális kapcsolat** szolgálja leginkább az anyaotthon filozófiáját: az egymásért felelős „nagy család” tagjainak jelenlétét.

Az alagsorban a felső szintek analógiáját követve a közösségi terek a beépített traktusok közötti területeket foglalták el. Az egységek azonos, egymáshoz kapcsolódó funkcióval való megtöltése lényegesnek bizonyult a tervezés során. Az alagsor terei az aula üvegfödémén és bevilágító sávokon keresztül természetes megvilágítást, fényt kapnak, így a terek teljes értékű használata biztosított.

Individuális terek:

A tetőszinti, sorolt **lakóegységek** között az összenyitási lehetőség mindenhol megoldott, hogy a **variábilis, flexibilis térhasználat** a lehető legkedvezőbb legyen. Minden a változtathatóság igénye mellett szól, hiszen előre nem kiszámítható, hogy ki mennyi időre, hány fővel érkezik az anyaházba.

Tömegalakítás:

A ház a lakóépület és középület jellegét egyesíti magában. A tömegalakítás fő jellemvonása: a kolostorra emlékeztető, zárt kubus összefüggő fedéssel, amely két oldalon oromfalas homlokzati lezárással jelöli ki a bejáratokat. Az épületegyüttes tömegformálásánál ugyanazok voltak a szempontok, mint az alaprajzi szervezésnél: arányos tömeg, tiszta, átlátható struktúra megteremtése. A tömeghez kapcsolódó

Budapest, Üdvhadsereg,
Fény Háza Anyaotthon
(2008-11) saját építészeti példa

- 42: Földszinti alaprajz
43: Emeleti alaprajz
44: A nyitottságot, átláthatóságot szimbolizáló „kerengő”
45: Átrium átlátásokkal, összefonódó terekkel
46: Befelé forduló térforma reflektál a nők élethelyzetére

fedett-nyitott köztes terek, teraszok a használhatóságon kívül oltalmaznak és védelmeznek.

5.4.3. TÖMEG A TÖMEGBEN SZERKESZTÉSI ELVE

f) **Tömeg által keretezett belső tömeg** térkapcsolatának, térszerkesztési elvének a bemutatására szolgáló példaépület: **Budapest Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont** (1997–1999). saját építészeti példa (59–76. kép)

A tervezésmódszertani modell alapján a gyülekezeti központ a tömegben lévő belső tömeg (ház a házban) viszonyaként értelmezhető. A gyülekezeti központ térszervezése lehetővé teszi a belső tömeg, jelen esetben az imatér és a közösségi terek szintézisét. Az egyházközpontot a kora keresztény építészet háztemplomai ihlették. A háztemplom elrendezéssel a belső imaházat U alakban ölelik körbe a terek.

Tervezési elvek:

A közösség befogadása egyházi és hétköznapi funkciókat egyesítő épületegyüttesben, a világban való eligazodáshoz segítséget nyújtó találkozási helyszín megfogalmazása, ahol a gyülekezet tagjai a szertartáson átérezhetik a találkozás élményét,⁴⁷ – világítja meg találóan Szabó Lajos.

A mai modern egyházközpont ismerve a **szerénység, nyitottság és tisztaság**. A tervezési koncepció szerint a puritán ház, megteremtheti a személyes elmélyedés és a gyülekezethez való tartozás élményének a megélését. Az épületet a zártság és a nyitottság kettőssége jellemzi. Elhatárolni a külvilágtól és biztosítani az együttlét bensőséges közösségi élményét. Az épület külső és belső megfogalmazásánál az egyszerűsége, harmóniára törekedtem.

Telepítési-beépítési szempontok:

A telepítés követi az utcára jellemző zárt sorú beépítést, tekintettel a változatos környezetre, a városi szövetbe illesztés fontosságára. A szomszédos házak eltérő hajlásszögű beépítési vonalának továbbvezetése homlokzati falsíkugrást eredményezett, melynek lenyomata a nem hivalkodó, toronytömeg. Városképi szempontból és az építmény jellege miatt is fontos, hogy az érkezőt milyen jel, utcakép fogadja.

„[...] templom más térben áll, mint az utca, amelyben található. A templombelsőbe vezető ajtó arra utal, hogy itt megtörik a térbeli folyamatosság. A két tér között emelkedő küszöb a két létezési mód, a profán és a vallásos közötti szakadékot is jelzi. Egyszerre az a korlát, választóvonal, határ, amely a két világot elválasztja, és az a paradox hely is, amelyen e két világ találkozik, és amelyen létrejöhet az átmenet a profánból a szakrális világba”⁴⁸ – vallja Mircea Eliade.

Térszervezés:

⁴⁷ Szabó Lajos: Biztos, védett kikötő. A szent és profán korunk egyházművészetének tükrében. Evangélikus Egyház Sajtóosztály, 2001. 16. o.

⁴⁸ Mircea Eliade: A szent és a profán. Európa Könyvkiadó kft., Budapest, 2009. www.terebess.hu/keletkultinfo/profan1.html

Budapest, Údvadsereg,
Fény Háza Anyaotthon
(2008-11) saját építészeti példa

47: Utcai, gazdasági bejárati homlokzat

48: Utcai homlokzat

49: Látvány a játszó- és a pihenőpark felől

50: Fedett-nyitott tér és a tömeg kapcsolata

51: Bejárat a kert felől, védett szituációban

52: Utcai összkép

Az összetett funkciójú metodista gyülekezeti központ **előképét** az **ókeresztény háztemplom** modellje jelentette. A jelentős korai középület típus az átriumos lakóépület szakrális funkciók céljából történő átalakításával jött létre. A Dura Europoszi háztemplomnál az átriumot közösségi és szakrális terek vették körbe,⁴⁹ – mint ahogy az Dr. Guzik Tamás elemzésében szerepel. A korai keresztény templomok olyan épületegyüttesként simulnak bele a városi szövetbe, amelyek figyelembe vették a közösség érdekeit, megvédték azokat a profán élet közelségétől. Külső megjelenését tekintve nagyon visszafogott, szerény épületek voltak.

„Ami igazán hagyományos, az éppen a térszerkezet többrétűsége” – mutat rá F. Debuyst a Dura Europos ház-templom elemzésénél.⁵⁰ Az épület látszatra olyan, mint a többi ház, belül „térszerkezése azonban nagyon differenciált. Bejárati tere egyszerre adott helyet a hívek fogadásának, a ruhák és az élelem elosztásának és azoknak a látogatóknak, akik a felső szinten lakó püspökhöz, a papokhoz és a keresztény laikusokhoz érkeztek”.

Mindezt azért fontos megemlíteni, mert a háztemplom megidézését az összetett térszerkezet, a rendeltetés, a kis telekszélesség és a centrális imatermi elrendezés indokolta. Tetten érhető a hasonlóság: **védelmes, illeszkedő, szerény, mérsékelt** habitus. Térszerkezés tekintetében a gyülekezeti központok közül az óbudai jelentette számomra a legnagyobb kihívást. A kompakt tömeg, a „minden összefügg mindennel” elve feltételezte az **átlátható struktúra**, a **rend** megteremtését. Az egyházközpont tulajdonképpen egy lakóház fejlődésének, átváltozásának tekinthető.

Templom, liturgikus tér:

A metodista liturgikus tér a kortárs építészetben a protestáns imaházakra jellemző egyszerű térszerkezés példáját követi. A hosszázás liturgikus térben a kereszt tengely dominál, így a templomteret centrális térszerkezés jellemzi. A liturgikus, irányított tér a **centrális és az axiális térrendszer** egyesítése. A metodista liturgiához igazodó zárt, családias térben a lelkeszt körbeveszik a hívei.

Az **imaterem kétszintes, galériás** tere nem nagy, nem terjedős. A liturgikus térben az oltár súlyponti helyzetű, a **szószék** és az **úr asztala** egymással egységet alkot. A metodisták magas színvonalú zenei kultúrája miatt a zenészek és a kórus ugyanitt nyertek elhelyezést.

A tér és a vele összefüggő **fény** minden részletében a **hely szentségét szolgálja**, semmi nem vonhatja el a figyelmet a szertartásról. Az **imaterem** belső téri helyzete miatt hangsúlyos annak **megvilágítása, természetes szellőzése**. A galéria fölötti íves bevilágító ablaksávnak, a tetőhasítékon beszűrődő fénynek és a két véghomlokzat felől, a világos, sorolt tereknek köszönhetően az imaterem nem sötét, hanem a mindig változó erősségű fények különböző hangulatot keltenek.

A **galéria** nem tekinthető tisztán karzatnak, klasszikus értelemben vett hátsó karzat csak a szentéllyel szemben található. Téralkítási szempontból fontos a

Budapest, Üdvhadserég,
Fény Háza Anyaoththon
(2008-11) saját építészeti példa

53: Keresztmetszet a lépcsőn és az átriumon át

54: Keresztmetszet az átriumon keresztül

55: Utca néző irodai fedett terasz

56: A hall-aula fényjárta, kétszintes belső tere

57: Konyha-étkező-terasz intenzív kertkapcsolata

58: Konyha belsőépítészeti kialakítása

⁴⁹ Dr. Guzik Tamás: Keresztény liturgiák építésze. www.eptort.bme.hu/doc/szakral/szakral3.html (2012. 01.)

⁵⁰ Debuyst Frédéric: A hely szelleme a keresztény építészetben. Bencés, Pannonhalma, 2005. 48–51. o.

teremtemplomot körbeölelő karzat-folyosó és az imaterem légterével egybenyitható hittanterem, többfunkciós tér.

Közösségi terek:

Az épület együttes a **közösségi ház** vagy a „vendégház” szerepét is betölti. Az imaházhoz számos hétköznapi funkció kapcsolódik: különtermek, foglalkoztatók, könyvtár, irodai egységek és a lakófunkciók mellett (lelkészlakáson és az otthon szárnyon kívül) a vendégszárny.

A legnagyobb nehézséget az önálló rendeltetési egységek elkülönítése jelentette. A szűkös telek szélesség miatt a funkciók racionalizálása, a földszint hármastagolása megoldandó, izgalmas térszervezési kérdésnek bizonyult. A súlyponti imatermen és az ahhoz sorolt, differenciált tereken kívül a bejárat és a hossz tengelyű előcsarnok-közlekedő, valamint a kiszolgáló terek, foglalkoztatók alkotják a megérkezési szintet.

Az emeleti rész a lelkészlakás, az „**otthon**” és a vendégszárny területe. Az imaterem magassága, tetőszerkezete lehetővé tette az emeleti szint megfelelő benapozását és a lakók számára használható átmeneti tér, terasz kiépítését.

Tömegalakítás:

Az épület jellegének, komplex programjának megfelelően karakteres megjelenésű, tiszta térszerkezetű, egyszerű épületre kellett törekedni. Az új egyházközpont olyan önálló építészeti nyelvre utal, amely nem akar a környező heterogén beépítésekkel konkurálni. Csendes épület, mértéktartó kompozíció kíván lenni, amelyről leolvasható a hagyományos hatás, de bizonyos tartózkodó helyek rejtve maradnak. A templomtorony tömege nem szembeütő, inkább a homlokzattal való egység megteremtését szem előtt tartva jelzi az épület jellegét.

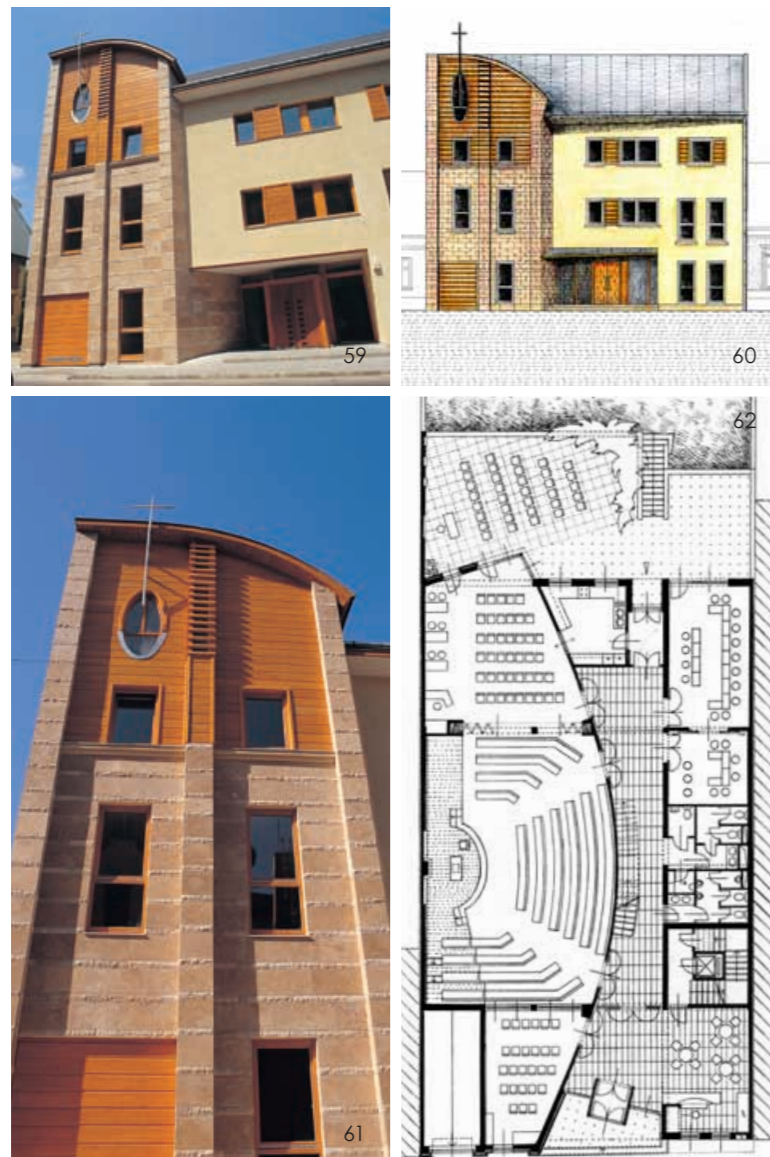
4. tézis

A szabadegyházi épületek többsége az ünnepi és a hétköznapi határmezsgyéje; a világi-egyházi ellentéte azonban nem kirekesztő, hanem az együvé tartozást szimbolizálja. Sajátos átmenet, egymásba folyás, összefonódás jellemzi a szent és a profán tereket, amelyek között nincs „küszöb”, azaz nincs éles határ.

A kisegyházi épületek elsősorban aktívan működő centrumok, markáns kollektív vetülettel. A léptékhelyes épületek emberi, bensőséges világot, atmoszférát közvetítenek, amelyek nélkülözik a monumentalitást, a mesterkéeltséget. Elemi a valóban funkcionáló, életteli terek megfogalmazása.

A rendszerváltás utáni jellemző épülettípusban, a gyülekezeti központban kifejezésre jut a rendeltetésből adódó kettősség, a szakrális és a közösségi tér egybefűzésének, harmóniájának az értelmezése. A térszervezésben jelentkező komplexitás pragmatikus egyszerűséggel párosul. Az egybefüggő térrendszeren belüli térsorolással – a szabadegyházak tevékeny életéhez igazodó – flexibilis térátalakítás válhat valóra.

Az építészeti téralkotás konklúziójához az esettanulmányok térrendszerének azonos elvek szerinti, valamint a külső-belső és átmeneti terek morfológiai elemzésén keresztül jutottam el. A szabadegyházi építészeti tér, a gyülekezeti központ főbb sajátosságait összegzi a dolgozatomban, miszerint általában a kis épület nélkülözhetetlen téralkotó elemei a kinti és a benti közötti határzónát jelentő változatos átmeneti terek és udvarok.

Budapest, Kiscelli utca
Metodista Egyházközpont
(1997–1999)
saját építészeti példa

59: Nézet az utcavonaltól
visszahúzott bejárat felől
60: Utcai homlokzati rajz
61: A templomtorony tömege
62: Földszinti alaprajz

A gyülekezeti központ a közösségi kohéziót szimbolizálja, amelyben megvalósul az imatér és a kollektív tér szintézise. Az imaterem a centrális, a longitudinális, illetve a két rendszert egyesítő geometrikus térforma, súlyponti elrendezésű liturgikus térrel. A világosságot és szellemet szimbolizáló fény és a szakrális térformák szimbiózisban vannak egymással. A puritán tömegforma és az emberi lépték szorosán kötődik egymáshoz. Az épület karakterével egységes kialakítású torony általában szolid gyülekezeti jelnek tekinthető.

68

69

70

Budapest, Kiscelli utca
Metodista Egyházközpont
(1997–1999) saját építészeti példa

- 68: A belső imaházat U alakban ölelik körbe a terek
 69: A belépést követően tárul fel az imatér
 70: Intím, családias térben a lelkészt körbeveszik a hívei

6. ANYAGHASZNÁLAT ÉS A SZABADEGYHÁZI ÉPÜLET KONTEXTUSA

6.1. ANYAGHASZNÁLAT ÉS AZ ÉPÍTÉSZETI MEGJELENÉS ALAPELVEI

A hely, tér és az épület kontextusa mellett az architektúra elválaszthatatlan része az anyaghasználat. A ház a megjelenésén keresztül üzen közvetlenül mind a használó, mind a külvilág felé. A közösség a ház végső, elkészült jellegét, hangulatát érzékeli. Az épület atmoszférája függ a különböző elemek arányától, egymásra hatásától és attól, hogy mennyire sikerült közöttük az egyensúlyt, a közös hangot megtalálni. Az anyag, a rendeltetés és az építészeti formavilág elválaszthatatlanul összekapcsolódik, hiszen olyan alakot ölt az épület, amely nem elkülönül, hanem megfelel a jelentésének. A ház nem nélkülözheti, hogy materiális és szellemi értelemben, saját belső logikai rendszerében konzekvens legyen.

Az architektúrát az anyag tulajdonsága, súlyossága és a „gyakorlati cél” döntő módon meghatározza, „megköti” – vallja Nicolai Hartmann.⁵¹ A materiától való függés az építészeti formateremtés terén jelent kötöttséget. A **matéria, az építészeti forma lenyomata**. Az építészeti forma nemcsak az anyaghoz, hanem egy adott közösséghez és hagyományhoz is kötődik.

A másik irányból is igaz lehet az állítás. A közösségnek az épületekhez való viszonyát a formajellegek, az anyagok, a megjelenés befolyásolják, hiszen az építész mindenhol jelen van, hat az emberekre. Vitathatatlan Adolf Loos azon megállapítása, miszerint egy házzal ne csak az építtetője és a tervezője legyen elégedett, hanem a közvélemény tetszését is nyerje el.⁵² Az anyagválasztás, formálás tekintetében a közösségi érzés mellett a szokás is meghatározó tényező. A hagyomány által megőrzött formavilág, az ahhoz való kötődés kialakulása fokozatos, hosszú folyamat. A formákat a tradíció definiálta – mutatott rá az építész.⁵³ A hagyományos formálás mellett az útkeresés időnként olyan új megjelenést eredményezett, amelyet az emberek képesek voltak elfogadni, amellyel tudtak azonosulni.

Nem beszélhetünk stíluskövetésről, a stílus elhanyagolható kérdés azzal szemben, hogy milyen élményt váltanak ki az emberekből az anyag, a felület, a szín közvetítése által a terek. Logikusan kapcsolódik ehhez az a gondolat, hogy a tervező többnyire saját hangvétellő alkotásra, házra törekszik, amely valamilyen szinten kifejezésre jut az épületben. A nem odaillő kifejezőmód, mesterkélttség a befogadónál elfogadhatatlanná válik. Az építészeti eszköz, az **anyagválasztás** akkor lehet **hiteles**, ha alátámasztja a **szakmai morál** és a **közösségi akarat**.

A megjelenést és az anyaghasználatot más aspektusból világítja meg Dietmar Eberle álláspontja.⁵⁴ Rámutat arra, hogy a célszerűség, a hasznosság önmagában nem

⁵¹ Nicolai Hartmann: Előtér és háttér az építőművészetben. A rétegek szerepe. In: Esztétika. Magyar Helikon, 1977.

⁵² Adolf Loos: Építészeti. (1909) In: Kerékgyártó Béla (szerk): A mérhető és a mérhetetlen. Építészeti írások a huszadik századból. Typotex, 2004.

⁵³ Ugyanott

⁵⁴ Bevezetés: használható és értékálló világokat létrehozni. In: Eberle, Dietmar/Simmendinger, Pia: Von der Stadt zum Haus. Eine Entwurfslehre/From City to House. A Design Theory. gta Verlag, 2007.

elegendő, az épületnek szépnek is kell lennie, ami hozzájárul a kulturális és a társadalmi elfogadtatáshoz. Az erőforrásokkal való gazdálkodás és a létrehozott érték, értékteremtés viszonyrendszerét is elemzi. Az épületekkel szemben fontos követelmény a hosszú élettartam, ahogy azt Eberle is kiemeli, és ezért **józan forrásfelhasználásra** biztat. A száz év élettartamot meghaladó épületeket vizsgálva a tervezés folyamatának értékeit, az építészeti elemeket az ő felosztása szerint öt csoportba sorolhatjuk. A rangsor élén található a száz év élettartamot jelentősen meghaladó, a szociális, a kulturális és a fizikai összetevőket is magába foglaló hely. A tartószerkezethez több mint száz év élettartam tartozik, míg a külső burkhoz – a homlokzati és a tetőfelülethez – ötven és száz év közötti élettartam társítható. A funkciók változása, az épület használata miatt arra kell gondolni – nézete szerint –, hogy ez megközelítően húsz év élettartamra tervezhető. Az épület belső téri kialakítása változhat a leggyakrabban, ezért ez mindössze tíz évre tervezett.

6.2. SZABADEGYHÁZI ÉPÍTÉSZETI MATÉRIA ÉS STRUKTÚRA

A rendszerváltás után kínálkozó lehetőségek, az új szabadegyházi építések szemléletmód-változást idéztek elő. A megjelenésben bekövetkező minőségi átalakulás, változás maga után vonta az új, saját jelleg megfogalmazásának igényét. A kisegyházakon belül nincs kialakult előkép, helyette más felekezetek – elsősorban az evangélikus és református – pozitív példáiból merített inspiráció van jelen. A metodista és a baptista egyház, valamint az Üdvhadsereg szemlélete, architektúrája között az önálló elképzeléseknek, elvárásoknak megfelelően kézenfekvő különbségek mutatkoznak. Az új gyülekezeti központok, templomok rendeltetésbeli, liturgiai differenciája az anyagokban, struktúrában, belső téri kialakításban egyaránt nyomon követhető. Az átfedés, a közös pont több, mint az eltérő vonás. Megfigyelhető – a minél jobb minőségű épület érdekében – az együttműködés, a tanulási folyamat, az egymás tapasztalataiból történő építkezés.

A szabadegyházi architektúra számára tanulságként szolgál az evangélikus építészetre vonatkozó általános következtetés.⁵⁵ A liturgiában tapasztalható megújulás a templomterekben ugyan tetten érhető, ellenben a kortalan, **a maradandóság keresése** jobban érzékelhető a mai evangélikus egyházi épületek **anyaghasználatában, s formavilágában**, mint az innováció, illetve az új kortárs kísérletek.

Épületek megjelenése:

A kisegyházi közösségek jobban megértik és támogatják a hagyományos anyagokat, formákat, mint az újat. A konvencionális biztonságot, míg az újdonság bizonytalanságot jelent számukra. Az építészeti gondolatok, útkeresési javaslatok sikerét befolyásolta egyrészt a tervezői bátorság, másrészt az új iránti megbízói fogékonyság. A végső megjelenés szempontjából érzékeny pontot érintett, hogy az adott gyülekezet számára mi az a bizonyos építészeti jelleg, amivel azonosulni tud. Általában a tervezés során a mindenki számára érthető logikus, megfogalmazás, a józanság, a praktikum elengedhetetlenül fontosnak bizonyult. Miképpen lehet az anyaghasználat, a felület, a

www.tarsas2010.blog.hu/2010/02/27/dieter_eberle_bevezetes_hasznalhato_es_ertekallo_vilagokat_letr_ehozni

⁵⁵ Krähling János: Templomépítészet ma. In: Utóirat/Post Scriptum, 2003/6.

Jyväskylä, Kuokkala templom
(2006-10)
tervező: Lassila és Hirvilammi

- 1: A palatemplom főbejárata a felvezető gránit lépcsősorral
- 2: A templom és a különálló torony hagyományőrző és kortárs alkotása
- 3: Belső tér a finoman ívelt farács héjszerkezettel

színharmonia fogalmát a hétköznapi megszokottból a mai, kortárs irányába terelni? Mit ér az épület megjelenésének meggyőző, verbális tervezői magyarázata, ha magára hagyva a való életben nem tölti be szerepét? A szabadegyházi építészeti példák (személyes tapasztalataim alapján) legjellemzőbb vonása a **szerény anyaghasználat**, az **egységes formajegyekre** való törekvés.

Harmónia, struktúra:

A külső megjelenést érintő **anyag és forma közötti harmónia** megteremtése, ennek következtében a **sallangmentes anyaghasználat** és a **nyugodt formavilág** jellemző a házakra. Amennyiben az anyagok, a felületek, a színek, a külső-belső formavilág összhangja megvalósul, abban az esetben a ház bensőségessé, személyessé válik. A szerkezeti elemek őszinték, minden az, aminek kendőzetlenül mutatkozik. A tetőszerkezetenél legtöbbször a természetes fára esett a választás. A mai, modern technika vívmányainak eszközként való kezelése és a kézműves technológia ötvözése a munkák nagy részét végigkíséri (például Gödöllőn, Alsózsoltán, Budakeszin). A kézművesség továbbvitelének – a kő és a tégl „kézzel fogható” modulmérete és emberi léptéke miatt – a racionalitáson, az ésszerűsítésen kívüli szimbolikus jelentése is van.

Anyaghasználat, felületek:

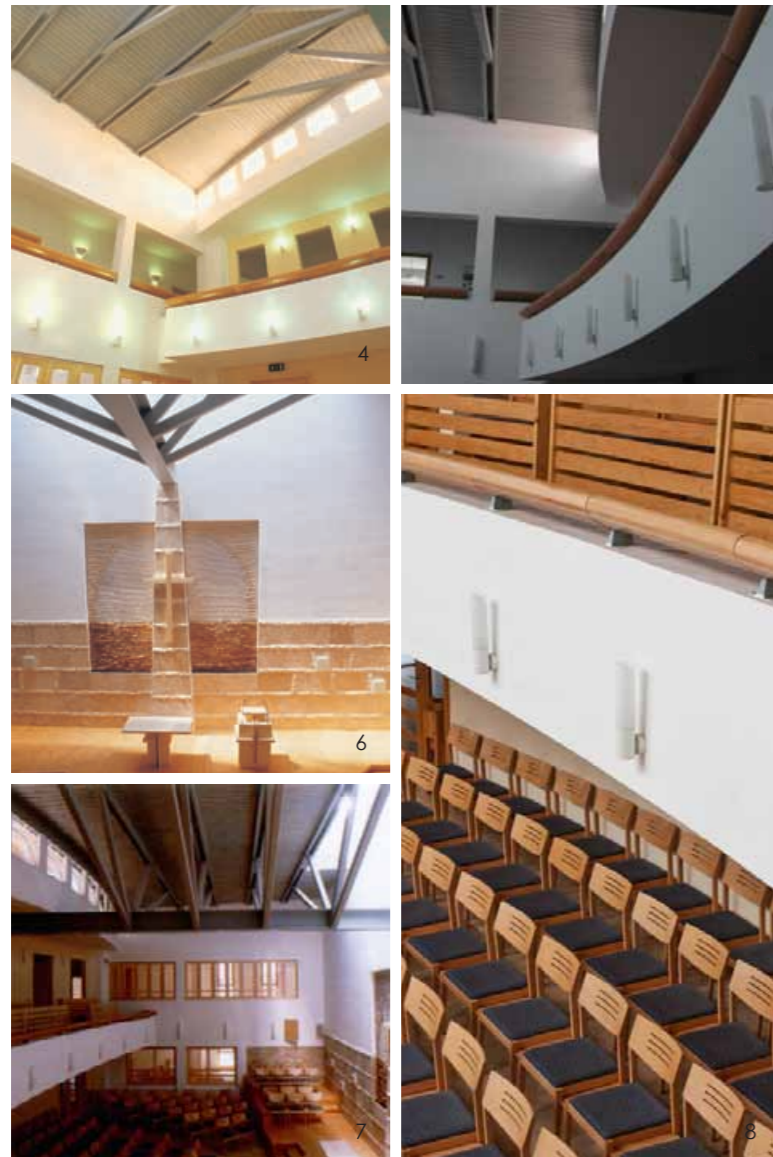
Az építészeti anyaghasználat a kisegyházi közösség szellemiségét, a **természetességet és az egyszerűséget** tükrözi. Az időtálló közösségi és szociális épületek létrehozásának szándéka mellett szinte minden tervben feltűnik a már megtapasztalt, szépen öregedő, nemes anyagok használata. A gyülekezeti központoknál jellegzetesen a hagyományos anyagok – például a tégl, kő, fa – homogén megjelenése, koherenciája szakralitásra utal. Az anyagok közül vannak kevésbé népszerűek, amelyeket többnyire elutasítanak (például látszóbeton-felület) és az általában kedveltek (például a tisztaságot szimbolizáló világos, vakolt falfelületek). A szabadegyházi építészetben jelzésértékű a fa, mint az emberhez közeli, ősi, időtálló anyag használata. A gyülekezeti központok nagy üvegfelületei a használók és a külvilág közötti kapcsolatot, a transzparenciát, a nyitást jelképezik.

A struktúrából és az anyagszerűségből következő **részletképzés árnyalhatja, finomíthatja a karaktert**, de alapvetően nem befolyásolja azt. Legfőképp az építészeti gondolatok felismerését szolgálja. A komplex szemlélet, a konzekvens anyaghasználat eredménye, hogy sok esetben a határok elmosódnak a külső és a belső között, a külső téri arcukat rávetül a belső térre.

Fontos ama korábbi megállapításra visszautalni, miszerint a szabadegyházi építmények **szerény, nem pazarló épületek**. Alacsony költségvetésből készültek, fő jellemvonásuk a feszes, **gazdaságos struktúra**, az **anyagválasztás** terén a **racionális szemlélet**. Az ésszerűsítés a tervezés és megvalósítás során folyamatosan jelentkezett.

Belsőépítészeti kialakítás, berendezések, színvilág:

Kiemelkedő építészeti és tárgykultúrájuk miatt példaként utalok a Shakerekre. Stílusukat a végtelen egyszerűség, a hasznosság jellemzi (például fából készített bútoraik praktikusak, nagyon stabilak, nincs rajtuk semmi felesleges díszítés). A Shaker puritán

Budapest, Kiscelli utca
Metodista Egyházközpont
(1997–1999) saját építészeti,
belsőépítészeti példa

- 4: A tetőszerkezet esernyőként fedi le a teret
- 5: Íves karzat és bevilágító felület a templomtér felől
- 6: Látvány a karzatról az úr asztala, a szószék és az oltárfal felé
- 7: Hófehér falazat, kőburkolat, redukált anyaghasználat a belső térben
- 8: Imatermi mobil ülőbútor

szellemiség és az egyszerű, tiszta építészet önazonosságának metszéspontja megkérdőjelezhetetlen. Szemléletük, kultúrájuk korokat átívelő hatása mai napig él.

A puritán és visszafogott szemlélet a Shaker és a szabadegyházi építészetben átfedésbe kerül. A kisegyházaknál sincsenek reprezentációs célzattal kialakított felületek, matériák, szerkezetek, mindennek gyakorlati szerepe, létjogosultsága van. A mértéktartás nemcsak az exteriőr, hanem az enteriőr megjelenésének is lényegi jellemvonása. A szabadegyházi épületek megjelenésével összefüggésben alapvető kérdés **a külső és a belső közötti kontaktus**. Elsősorban a gyülekezeti központoknál az összetett funkció és a variábilis terek használata miatt a redukált elemszám célszerű megoldásnak látszott. Az egyszerűsítés nem szegényedést, silányságot jelentett, hanem pontosan az ellenkezőjét. A belső téri elrendezésben tudatos volt a döntés, a tárgyak, berendezések csak a legszükségesebb mértékben tűntek fel, amelyek több csendet, koncentrációt jelentettek a liturgiában.

„Ami igaz, az tőmondatokban is igaz, ami nem igaz, azt a fecsegés sem teszi igazgá.” – vallja Bán Ferenc.

A közösségi terek **burkolatai**, semleges felületei, bútorai, kiegészítői, színei remélhetőleg harmonikus összhatást, **meghitt otthonosságot eredményeznek**. A részletek átgondolásával, a felületek egységes kezelésével a gyülekezeti épületekhez illő összkép kialakítása volt a cél. A belső tér tudatos, tervező bevonásával történő kialakítása csak első olvasatra látszik egyértelműnek (például Kiscelli utca, Fény Háza munkáknál). Nem minden gyülekezetnél igényelték feltétlenül a szakember véleményét, egyelőre nem tekinthető általánosnak a terveztetés. Nem marad pénz az építkezés végére, és a befejező munkálatok jó szándékú kalákamunkák, gyülekezeti felajánlások eredményei.

Az érzelmi hatáson kívül a színnek az életszemléletre utaló szimbolikus üzenete is van. Nincs harsány színek kompozíció, hangsúlyos kontraszt; ellenben a visszafogott árnyalatok, paszteszín használata dominál. A gyülekezeti központok belső tereiben a **színek nem öncélúak, hanem az anyagok természetes velejárói**.

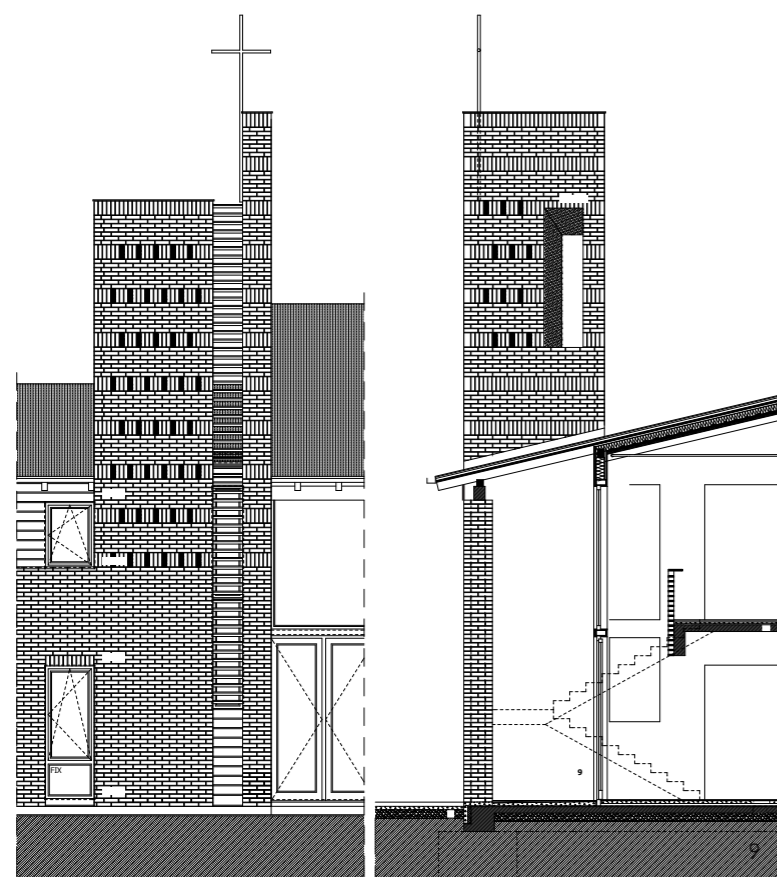
Az anyaghasználatot és a struktúrát egy különleges finn és öt saját építészeti példán keresztül mutatom be.

6.3. ANYAGHASZNÁLAT ESETANULMÁNYAI

(más és saját példák elemzései)

Jyväskylä, Kuokkala templom (2006–2010) tervező: Lassila Hirvilammi (1–3. kép)

A kiválasztott finn lutheránus templom – ugyan nem kisegyházi példa, ellenben nagyszerű hivatkozási alap – aránya, léptéke folytán előremutató, követendő mintának tekinthető.⁵⁶ Kitűnően példáz egyfajta építészeti kettőséget: nosztalgiával idézi fel a hagyományos templom emlékét, **archetípust őriz**, de ezt mai, **modern kifinomultsággal teszi**. Érzékeny egyensúlyt teremt az épület, a felidézett múlt és az előrevezetett jövő között. Az épület a maga művészi szoborszerűségével, tiszta építészeti artikulálásával **hagyományőrző és elegáns kortárs alkotás**. Fizikai, érzelmi és spirituális síkon nagyszerű találkozási helyszín a közösség számára.

Gödöllői Új Baptista Imaház
(2004-07) saját építészeti példa

9: Lépcsőház-torony nézetrajzai

⁵⁶ www.specifier.com.au/projects/religious/49971/Kuokkala-Church-by-Lassila-Hirvilammi.html

A templomnak karakteres megjelenést kölcsönöz a palával burkolt magas tető és a jelként magasodó torony. Az épület külső és belső világa közötti eltérés tudatos építészeti döntés. A finn példa alapján arra lehet következtetni, hogy nem csupán a szabályos rend és összhang alkalmazásával érhető el a kívánt hatás. Míg az épület külsejének esztétikáját a karakteres szögletes forma adja, addig a belsőnek a finoman ívelt fa rácshéjszerkezet kölcsönöz egyfajta érzékeny eleganciát. A templom hosszirányban egyre keskenyedő alakja különös szépséget nyújt a szerkezetnek. Érdekes kölcsönhatást eredményeznek a rácshéjszerkezet meglepően lágy ívei és az épület csontvázszerű burka találkozásánál kialakult hézagok.

Az építész gondosan megmunkált, finom részletmegoldású helyi anyagokat használt, amelynek köszönhetően az épület tökéletesen illeszkedik a történeti környezetbe. A természetes tónusú, világos belső teret eredményező helyi lucfenyő az épület minden részén végigvonul, összefogja a tartószerkezeti, a belső felületi és a berendezési tárgyak elemeit. Az **egyszerű és dinamikus építészeti mintapéldája** ez a ház, amely legelemibb érzelmeinkre, érzékeinkre képes hatni.

Budapest Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997–1999) saját építészeti, belsőépítészeti példa (4–8. kép)

A metodista közösséghez illő természetes anyagok, megoldások jellemzik az egyházközpontot. A tető fém és fa tartószerkezete kendőzetlenül megmutatkozik, segít az építészeti logikát felfedni. Tervezői koncepció szerint az ellebegtetett tető fapalló borítása színében az égre asszociál. A védelmet jelképező tetőszerkezet, mint egy esernyő borul rá és súlytalanul fed le a teret.

A belső tér puritán, nincs benne **semmi felesleges**. A terek egybenyithatósága miatt – a harmónia érdekében – visszafogott építészeti eszköztár jelentkezik a belsőben. A természetes és időtálló anyag, a kőburkolat egységet teremt a kinti és benti tér között. A külső, homlokzati anyag az imateremben töretlenül folytatódik tovább. Fontos szempont volt a tér **belsőépítészeti részletképzésének és berendezésének egységes kezelése**. A megbízói oldalról a belsőépítészeti tervezetés nem volt kezdetben magától értetődő, menetközben igazolódott be annak a létjogosultsága. A belsőépítészeti rajzoknak, az együttgondolkodásnak köszönhetően sikerült közösen megoldásokat találni: a berendezésekre, a gyülekezet tagjaival együtt kiválasztott mobilíákra, egyedi elemekre, kiegészítőkre, világítótestekre.

Gödöllői Új Baptista Imaház (2004–2007) saját építészeti példa (9. kép)

Az épület szolid, egyenmű ház kíván lenni, amelynél megvalósulhat az egész és a rész harmóniája. Az elképzelés szerint a nyers téglaburkolat meleg, barátságos karaktert kölcsönöz majd a szikár egyházközpontnak. A gyülekezeti épületnél a protestáns templomépítészeti értékeit felidéző, időtálló és részleteiben kortárs megjelenésű ház volt az elképzelés.

A tervek alapján az új imaház karakterét az egyszerű téglafalazási módnak, felületnek köszönheti. A téglafalrakás, a kézműves építés magában hordoz számos kapcsolatot. A téglapasztcitátása nemcsak a homlokzatnak, hanem a belső térben is az oltárfal és bemelegítő medence egységes kialakításának, burkolatának hangsúlyos, textúrát biztosító anyaga. A szószék, úr asztala belsőépítészeti megfogalmazása az

**Budapest, Üdvhadsereg,
Fény Háza Anyaotthon
(2008–11) saját építészeti példa**

- 10: Természetes anyag melegsége: faburkolat és terasz mellvéd
11-12: Homlokzati részlet: vakolat és faburkolatos elemek
13: Otthonosság: festett világos falfelületek, fanyílászárók és fapadló

építészeti gondolatokkal, térképzéssel párhuzamosan haladt. A téglá mellett a másik, általánosan elfogadott, természetes anyag – strukturált ereze, mintázata miatt – a fa itt is megjelenik. Faszervezet van az imatermi mennyezeten, a galérián, a deszkaburkolatos mellvéden, továbbá a kültéri és belső nyílászárók anyaga is vörösfenyő. A templombelső fehér vakolatos falait a változó irányú és intenzitású fény teszi szakrálissá. A belsőterekben a helyiségeknek barátságos jelleget kölcsönöz a visszafogott anyaghasználat: a vakolat, a fa és az üveg. Az anyagoknál a mérsékelt árnyalatok, természetes színek preferáltak.

Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza (2008–2011) saját építészeti példa (10–13. kép)

A kor szelleméhez illő formavilágra való törekvés volt a koncepció egyik lényegi eleme. A bántalmazott anyag otthonának külső megjelenése, szerkesztettsége a belsőben is konzekvensen megjelenik. Az építmény anyaghasználatának jellegzetessége a **természetes anyagok, világos felületek és a tiszta pasztellszínek**. Az elforgatott tömeg vakolattestei világos tónusban egységesnek tűnnek, a környékre jellemző családi házak színétől nem ütnek el karakteresen. A faszervezetű nyílászárók, helyenként faburkolatos elemek, tornácok, a természetes anyag melegségét sugározzák. A minden díszítéstől mentes belső terek dekorativitása csak néhány anyag használatából ered. Az otthonosság miatt javasolt, hogy minden egyszerű, arányos, léptékhelyes legyen. A bútorok, berendezési tárgyak, anyagok, színek és textúrák harmóniájának megfogalmazása volt a fő cél. A belső terekben – az elképzelés szerint – a helyiségeknek barátságos jelleget kölcsönöznek a semleges háttérként értelmezett anyagok: festett világos falfelületek, üvegezések, faajtók, bútorok, beépített elemek és a fapadló.

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén 2008-2012) saját építészeti példa (14–19. kép)

A szerény formaképzésű, kőburkolatos templom anyaghasználatával, alakjával kifejezi, hogy az épület a táj, a természet része. **A természeti környezet és az épített világ között** a közös anyagok, a **kő és a fa teremtenek szerves kapcsolatot**. A kápolna egyszerű olvasatú, képletszerű formavilágával homogén, tartós anyaghasználat, nagy falfelületek és színvilág párosul. A nagy üvegfalak célja, hogy a táj beússzon a templom belső terébe. A szabályos ritmikájú nyílászárók alakja a funkciót követve egyre szűkül, elkeskenyedik. A masszív tömör falak és felhasítások, nyílások történeti templomot idéznek. A tervezési és technológiai folyamat diskurzusából olyan megoldás született, amelyet a kőfaragó és segédje szakmai tudása, valamint az anyag tulajdonságai nagymértékben befolyásoltak. A kézműves építészet mintájára épített kőfalnak fontos üzenete van, a falazott burkolókő struktúrája hagyományt ápol. Kívülről az ablakkeretek, kőpárkányok, toronyburkolatok részletei mind az erdélyi mesterek kétkezi munkáját dicsérik. Az építőmesteri tudásnak, az épített kőfal egymásra rakódó rétegeinek együtt szimbolikus ereje van. A **bizalom, a személyesség, a kétkezi munka** becsülete jelképezi legjobban ennél a munkánál a metodista mentalitást, a józan, pragmatikus szemléletet.

A kézműves építészet kapcsán önkéntelenül H. Bienefeldnek az építészeti formákra vonatkozó, máig időserű gondolatai és újra aktuálissá váló

Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa

14: Helyi terméskő és fa a
bejárat homlokzatán

15: Falazott burkolókő felülete,
részletképzése a torony felől

részletképzései, megoldásai jutnak eszembe: „Az építészeti formák célja, hogy az épületrészek kezdetét, folyamatát és végét, továbbá a részek összefüggését minden művelt ember számára érthető módon kifejezze. [...] Hogy az építészeti formák határát hitelessé tegyük, ez rengeteg időt igényel. Hitelesnek azt nevezem, amikor minden kis rész pontos távolságra kerül egymástól – műszaki és művészi szempontból egyaránt – és a megfelelő arányok a megfelelő helyre kerülnek”.⁵⁷

Az anyagi és műszaki háttérhez igazodó megoldásokat kellett keresni. Ilyen az épület a szentély és a tornác felé emelkedő fedése, a belülről látszó fa tetőszerkezete. Kevés anyag alkalmazásával az elemek leegyszerűsítettek, visszafogott anyagkezelés jellemző a belső térben: hajópadló és kőlapburkolat a padlóborítás, sima fehér vakolatos falak, natúr fabútorok. A terek, színek, berendezések harmóniájából, a természetes anyagok melegségéből az elképzelés szerint majd meghittség, nyugalom árad az idős emberek felé.

Alsózsolcai Metodista cigánytemplom és közösségi ház (2010) saját pályázati példa (20–22. kép)

Az egyházközpont jellegzetessége a visszafogott anyaghasználat, struktúra. Az épület megvalósítása hagyományos építési móddal tervezett. Az építési folyamatban az egymásra utaltság, a kalákában végzett munka felbecsülhetetlen érték. A szerkezetek, alkalmazott anyagok kivitelezésénél az alsózsolcai emberek bevonásának, munkahelyek teremtésének a gondolata megkerülhetetlen volt. Ezen a téren iránymutató Gion A. Caminada periféria erősítéséről vallott nézete:

„Magas értékteremtés = sok munka kis anyagköltséggel. [...] A periférián élők munkával való ellátása azonban fontos feladat. Ez támogatja a helyi gazdasági életet és a regionális építési kultúrát”.⁵⁸

A cigány **identitás meghatározó eleme a kézműves mesterség.** A manufaktúra továbbfejlesztését, a hagyományos, roma kultúra elemeinek megőrzését jelentené a „vesszőfonás”. A vesszőből font kerítés, a közlekedő-kiszolgáló tengely, a „kerítésfal”, a homlokzati zsalutáblák szövással készülhetnek volna. A fonott elem az épület külső és a belső megjelenésében is sajátos, egyéni jelleget ölthet (20–22. kép).

A „saját készítés” közelebb hozná a gyülekezet tagjaihoz a házat, magukénak érezhetnék. Az építés és alkotás folyamata, annak eredményeként születő mű eszmei értéket képvisel. A közös alkotás öröme az önbecsülés, az egyéni és csoportos felelősségvállalás érzését növelné. Az így elkészített, felépített ház az önazonosság megtalálásához vezető úton is segítséget nyújthatna.

5. tézis

A szabadegyházi épületek megjelenését az anyaghasználat, a közösségi érzés, valamint a tradícióhoz való viszony befolyásolja. Nem a kulcsin, nem az egyes

Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa

- 16: Visszafogott anyagkezelés a belső térben
17: Sima fehér vakolatos falak, faablakok és fa a mennyezeten
18: Az oltár felé emelkedő, látszó faszerkezet
19: A tornác tetőszerkezete alulról, a bejárat felől

⁵⁷ Heinz Bienefeld-interjú: ARCH+ 87, 1986/11. 41. 1977. In: Ferkai András: Űr vagy megélt tér. Terc Kft., 2003, 2006.

⁵⁸ Gion A. Caminada: Kilenc tézis a periféria erősítésére. (Herczeg Tamás DLA ford.) server.filozofia.bme.hu/.../regionalizmus/Caminada

alkotórészek különleges megjelenése, hanem az anyagválasztás, a felület és a szín által nagymértékben befolyásolt összehatás, a harmónia számít.

Az anyaghasználat a kisegyházi közösség szellemiségét, a természetességet, a mértéktartást és az egyszerűséget tükrözi. A térátalakítással összhangban a belső téri elrendezés, a bútorozás az ésszerűséget és a variabilitást szolgálja. A belső tér puritán, nincs benne semmi felesleges. A terek egybenyithatósága következtében visszafogott építészeti eszköztár, redukált számú – egymással összeillő, egymást kiegészítő – elem jelenik meg.

A kisméretű szabadegyházi épületek megjelenésének jellemző vonása a külső és a belső közötti kontaktus, a letisztult formajegyek tendenciája, a visszafogott anyaghasználat és az áttekinthető szerkezet. A kisegyházi szokások folytonosságára, az elfogadás–élhetőség–maradandóság anyaghasználati elvre reflektáló tervezői attitűd a releváns.

Az enteriőrben a liturgia nem igényli a szimbólumok megjelenítését, az ornamentika nem létfonosságú. A megfelelő arányú tér díszítés nélkül is érthető.

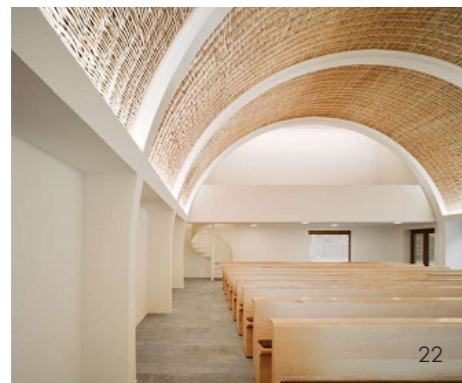
Az egységes matéria, felület, belsőépítészeti megoldások által megnyilvánul az egész és a rész harmóniája. Az anyagszerűségből, a struktúrából és a tektonikából következő részletképzés árnyalhatja, finomíthatja a karaktert. A színek nem öncélúak, hanem az anyagok természetes velejárói. Általában meghatározó az építési folyamat, a kézművesség, a tömegformára ható falazásmód, valamint a közösség építő munkája.

20

21

22

**Aalen, Erdei Temető kápolna
(2009) tervező: C18 Architekten**

20-22: A manufaktúris karakter továbbfejlesztésének szép példája: a vesszőfonás

7. KÖRNYEZETLÉLEKTANI SZAKRALITÁS

7.1. EMBER-KÖRNYEZET KONTEXTUSA

Az értekezésben az épület és a hely, a tér, az anyag kontextus vizsgálati szempontjai magát az objektumot állítják a középpontba. A bemutatott példák nem önmagukban léteznek, csak a környezetükkel együtt értelmezhetők. Az épület környezeti beágyazódása nem pusztán fizikai, hanem kulturális-társadalmi-lélektani értelemben is meghatározó, ennek következtében az építészeti összefüggésekhez közel álló környezetpszichológia szerepére is kitérek.

Az épített környezet kialakításával párhuzamosan felmerülnek olyan elméleti és gyakorlati kérdések, amelyek megválaszolására az építészet a környezetpszichológia társtudományát hívja segítségül. A tervezési munkák során többször jelentkeznek olyan, nem szorosan az építészethez, belsőépítészethez fűződő problémák, kételyek, amelyek a pszichológia, a környezetpszichológia jelentőségére világítanak rá. Az emberi lélettérnek helyszínt adó építészetnek szüksége van olyan szakterületekre, amelyek a használókra összpontosítanak. Milyen tér- és környezetalakítás a legmegfelelőbb pszichológia érzelmi és érzékelési szempontból az adott közösségnek, hogyan célszerű fejleszteni a környezetet úgy, hogy az értékesebbé tegye a használók tevékenységét, életét?

Az építész feladata: a tervezői munkát megelőző **hely, környezet elemzésén kívül az ott élők életformájának feltérképezése**. Nem csupán tervezői empátiára hagyatkozva modellezhetők a megbízói oldalról érkező, kitapintható pszichológiai hatások. Az igazi, valódi terek az emberek, használók számára biztonságot, állandóságot jelentenek, megteremtik a benne élők és a környezet kölcsönhatását, tranzakcióját.

Az építészet és a környezetpszichológia az ember és az épített környezet kontextus tekintetében egymásra kölcsönösen ható diszciplínák – olvasható „A környezetpszichológia alapkérdései” című könyvben.⁵⁹ A **környezetpszichológia segítséget nyújthat az építészetnek** az épített terek kialakításában. A környezeti társtudományok szerves kapcsolata az emberibb, élhetőbb környezet kialakítását és fenntartását eredményezheti.

7.2. SPIRITUALITÁS, ÉPÍTÉSZETI, KÖRNYEZETPSZICHOLÓGIAI SZAKRALITÁS

Az ember és az épített környezet viszonya szempontjából a legizgalmasabb kérdés, amikor a fizikai tér az emberek, használók által érzelmi tartalommal telítődik.⁶⁰ Ez a fajta spirituális irányítottságú **környezetpszichológiai megközelítés alapvetően élményeket analizál**. A bemutatott kiségyházak és a spiritualitás szükséglet egymástól elválaszthatatlanul összetartozó fogalmak.

Svájc, Oberrealta,
Szt Nepomuk kápolna (1994)
tervező: Rudolf Fontana,
Christian Kerez

1-3: Természeti környezet –
spiritualitás – kápolna

⁵⁹ Düll Andrea: A környezetpszichológia alapkérdései. L'Harmattan, Budapest, 2009.

⁶⁰ Düll Andrea: „Vannak vidékek legbelül!” Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban. Hel. 2010–1–2–20.doc

A spirituális intelligencia alappillére az **önismeret, a befelé irányuló figyelem**, a saját határaink megismerése.⁶¹ A magas szintű spiritualitás feltételezi a saját centrum ismeretét, miszerint az origó az egyén centrumában fedezhető fel. A spiritualitás olyan alapkritérium, amely megkívánja a személyes szellemi élet és a világ dolgai közötti kapcsolatot, a nyitottságot, az új keresését.

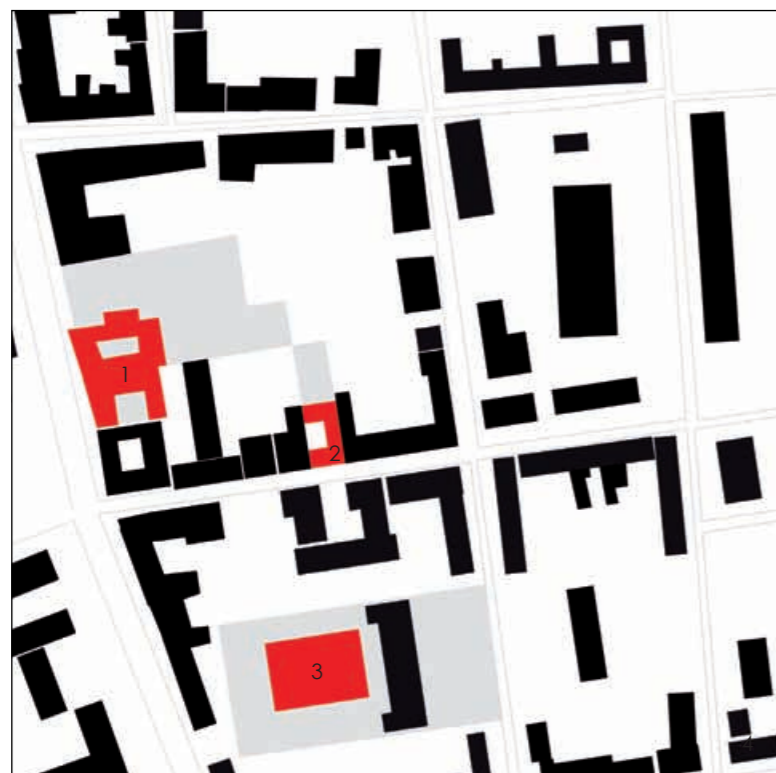
A spiritualitás, **a külső és belső világ** egymásba fonódása az **építészeti szakralitással is összefügg**, alapvető, hogy megteremtődjön a szintézis. Az építészeti szakrális világ a pszichikai érzékelés, észlelés révén értelmezhető. A **szakralitás** egyfajta megszokott hétköznapiaságon felüli ünnepélyességet, emelkedettséget, **lelkiséget, érzékenységet feltételez**. Nem feltétlenül csak az egyházi építmények hordozhatnak természetfeletti jelleget, hanem régi és új épületek is kiválhatnak szakrális érzetet (például egy színház, egy vásárcsarnok vagy egy magtár). A határok elmosódnak látszanak: világi épületek esetében az építészeti szakralitás akár dominánsabb is lehet, mint a kortárs vallási építmények nagy részénél. Az építetők kíváncsiak sok esetben már korántsem igénylik azt a fajta építészeti megfogalmazott szentséget, mint azt egykor tette.⁶² Otthonunkat is felruházhatjuk szakralitással. A szent helyek mindenütt jelen vannak, beférkőztek az életünkbe. (1–3. kép)

Fontos megemlíteni a környezetpszichológiának azt a szokatlan, továbbgondolásra érdemes megközelítését, amely a tárgyi-fizikai világ hétköznapi valóságáról beszél. **Környezetpszichológiai** szempontból **szakralisnak** nevezhetjük azokat a tranzakcionális folyamatokat, amelyek akár a **hétköznapi tárgy- és helykötődés, használat kapcsán** is bekövetkeznek. Szociofizikai környezet és az abban élő ember kontextusa által pszichológiailag megnő a hely vagy a dolog szerepe és súlya, ezáltal a kiemelt fontosságú hely az önazonosság szerves elemét alkotja. Kialakul egyfajta ragaszkodás, helykötődés, másik oldalról pedig a környezeti elemek is meghatározzák az egyéni identitást.

„...a (környezet) pszichológiai szakralitás lényege éppen a [...] belülről jellemezhető autentikus helyélmény, vagyis az integráció hely és ember (kint és bent), köznapi és ünnep, rutin és odafigyelés között: [...] a **pszichológiai szakralitás lényege** éppen a [...] **váltás a kívülről pozíciója helyett a belülről pozíciójának átélésére**”.⁶³ – írja tanulmányában Dúll Andrea.

7.3. SPIRITUALITÁS ÉLMÉNYEK ESETANULMÁNYAI (saját példák elemzése)

A kiválasztott házak különböző aspektusból mutatják be, értelmezik a környezeti-élettani szakralitás fogalmát. Az építészeti téralkotás közvetve vagy közvetlenül befolyásolja a benne élők érzelmeit, pszichológiai érzékelését, észlelését. Az élettér pszichés hatást kelt, függetlenül a tér minőségétől. Nem tudhatom egészen pontosan a tervezés stádiumában, hogy miként fogják a ház lakói használni a teret. Többnyire sejtéseim, feltételezéseim lehetnek, amelyek az intézmény „belakása” után vagy beigazolódnak, vagy tudomásul kell venni az előre nem látható, a használatban bekövetkező változásokat. A tervezés folytán felmerülő dilemma, hogy a modellezett,

Budapest, Kiscelli utca
Metodista Egyházközpont
(1997–1999) saját építészeti példa

4: Átnézeti helyszínrajz

- 1–Óbudai Szaléziai temploma
- 2–Metodista Egyházközpont
- 3–Óvoda, általános iskola, készségfejlesztő speciális szakiskola, diákotthon és gyermekotthon

⁶¹ Danah Zohar, Ian Marshall: SQ Spirituális Intelligencia. Csöndes Társ Kiadó, Budapest, 2000.

⁶² Varga Mátyás: Válasz. In: Gábor György: Szakrális tér. Szakrális építészet, MÉ, 2003/6.

⁶³ Dúll Andrea ugyanott 2010.

idealizált állapot a használat során, a mindennapi életben mennyire valósul meg. Az emberi-lelki kapcsolatok átalakulnak, transzformálódnak téri viszonyra.

Az általam tervezett épületeknél a környezet és az azt használó ember közötti viselkedési és érzelmi kapcsolat környezetpszichológiai, kontextualitás tekintetében különböző. Három kiválasztott hely spirituális példáit mutatom be.

7.3.1. A SZENT HELYEK KÖRNYEZETLÉLEKTANI SZAKRALITÁSA

Budapest Kiscelli utca⁶⁴, Metodista Egyházközpont (1997–1999) saját építészeti példa (5–7. kép)

A gyülekezet korábbi belvárosi lakóhelyén, a bérház földszintjén imaterem, a felsőbb szinteken lelkészlakás, iroda és otthon-lakások működtek. Együtt, mégis izoláltan éltek ott, ez volt a közösségi lét színtere, a megszokott „otthon”. A gyülekezet erős gyökerekkel, helykötődéssel rendelkezett. Az otthon elvesztése, a költözés traumával járhat. Nem kizárólag a meglévő otthon feladása, az új életforma kialakítása jelentett gondot, hanem az addig ismeretlen, megváltozott életmódhoz leginkább illő territórium létrehozása is nehéz feladatnak bizonyult. A gyülekezeti építménnyel nemcsak új, modern épületet emeltek, hanem szándékuk szerint közösséget is építettek. Az egyházközponti együttélésnek, zárt közösségi életformának nem volt számukra korábban kipróbált előképe.

A templomban az ember közvetlenül szembesül a szakrális élménnyel, vagyis nincs külön környezetpszichológiai szakralitás. Az épületegyüttes építészeti karakteres megjelenése, kialakítása a pszichés benyomás, hatás szempontjából nem elhanyagolható. Az egyházközpont kapuját átlépve, a rávezetés, az út, a haladás élménye már megidézi azt a szakrális folyamatot, ami végül az imaház-oltárnál teljesedik be. A gyülekezet háza olyan hely, amely megteremti a belső spirituális csendet. **Összekapcsolódik a hely és az ember, a spirituális, belső szellemi élet és a külvilág.** A kisegyházi szakrális térhez szorosan kötődő fogalmak: a meghittség és az otthonosság. A szabadegyházi központok fő jellegzetesség, hogy **az ünnepi és a hétköznapi közötti éles határ elmosódik, és teljes természetességgel olvad egybe a templom és az otthon.**

A felépült ház, az elkészült végeredmény szempontjából meghatározó a tervezői-megbízói együtt gondolkodás és a bizalom. Jelen esetben a terv valódi leképezése, térbeli transzformálása csak a szerkezetkész állapot fázisában sikerült, akkor vált a megrendelő számára is érezhetővé, láthatóvá a térkapcsolat. A többfunkciós ház szellemi élménye csak később, a használat során tárult fel a benne élők előtt.

A metodista püspök – az elkészült ház tereit bejárva – fogalmazta meg azt a gondolatot, miszerint az épület térstruktúrája ugyanazt a nyitottságot jeleníti meg, mint az alapelvük: az emberek felé való nyitást, találkozási pontot, közösségépítést. Az épületegyüttes felső szintjén lakó lelkész még mielőtt megérkezne a ház első emeleti

Budapest, Kiscelli utca
Metodista Egyházközpont
(1997–1999) saját építészeti példa

- 5: Együtt van jelen a szent és a profán
6: Az imaterem istentisztelet, konferencia, közös ünneplés, zenélés színtere lehet
7: A többfunkciós épületegyüttes belső tere az emeleti karzat felől

⁶⁴ Érdemes megemlíteni a véletlen egybeesést, a környéken kialakuló szellemi-lelki bázist. Az Óbudai Szaléziák temploma kertszomszéd, épphogy nem jött létre a területi egység, átjárhatóság, amely mindkét gyülekezetnek előnyös lett volna (nagy kert, sportudvarok, belső terek kölcsönös használata). Pár éve az egyházközpont közelében egy másik jelentős épületegyüttes is elkészült: óvoda, általános iskola, képzésfejlesztő speciális szakiskola, diákotthon és gyermekotthon. (4. kép)

irodájába, megállhat az imatermi karzatnál, csendben elmélkedhet, imádkozhat. Olyan templomtérben találja magát, amely individuális tér is, és nemcsak a közösséget, hanem az egyént is magába fogadja. Úgy van kint, hogy akár bent is lehet a szakrális térben. A spirituális belső nyugalom, az elvonulás lehetősége a tervről nem volt számára nyilvánvaló, olvasható mondanivaló, csak a ház elkészülte után vált érzékelhetővé, átélhetővé.

7.3.2. A TERMÉSZET KÖRNYEZETLÉLEKTANI SZAKRALITÁSA

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén⁶⁵ 2008–2012) saját építészeti példa (8–14. kép)

Sokan élnek itt, ezen a helyen: környezettel, egymással, természettel szimbiózisban, harmóniában. Az idősek életét óvodai gyerekzsivaj színesíti, élénkíti. A telken külön diákszállóban lakó fiatalok spirituális, szellemi fejlődését segíti a diakóniai szolgálatban végzett munkájuk. Különböző generációk laknak egymás mellett, egymást segítve, amely ideális modell, jól működő rendszer az elszemélytelenedő világunkban.

Az adott környezet és az itt élők kölcsönhatását, koherens egységét igyekeztem megérteni. Fontosnak tartottam a meglévő szituáció, életforma megértését, a meglévő házak minél alaposabb elemzését, megfigyelését. A hely és használói kontextust, harmonikus kapcsolatot szerettem volna megfelelő építészeti attitűddel, érzékenységgel kezelni. Nem egy tájidegen, tolakodó épület megfogalmazása, hanem egy olyan ház kialakítása volt a szándék, ami elkészülte után azt sugallná, mintha mindig is ott állt volna. Talán idővel az új építésű imaházhoz, közösségi tereihez érzelmileg legalább annyira kötődnek majd az ott lakók, mint a meglévő épületeikhez.

A **természeti táj** békét, nyugalmat árasztó **atmoszférájához ösztönösen vonzódnak**. Spirituális élményt vált ki belőlünk a táj, az erdő, a kilátás és az ember egymáshoz fűződő kapcsolata.

„...a természet még mindig »varázslat, titok és szentség«, amelyekből a régi vallási értékek nyomai olvashatók ki. Nincs olyan modern ember, aki – bármily vallástalan legyen is – ne lenne fogékony a természet »varázsára«. Itt nemcsak a természetnek tulajdonított esztétikai, sport- vagy higiéniai értékekről van szó, hanem arról az érzésről, amely ugyan valamilyen homályos és nehezen meghatározható, mégis a mélyben létező vallásos élmény emlékeként ismerhető fel.”⁶⁶ – M. Eliade gondolatai a természetről.

Valódi, érintetlen természeti környezetben bizonyítható a környezetpszichológiai szakralitás élménye tárgyi, téri kontextussal együtt – vallja Dúll Andrea.⁶⁷ A

⁶⁵ A helynek jelentése, története van. A Magyarországi Metodista Egyház 1922-ben vásárolta a mostani területét, ugyanazzal a szándékkal, mint ma is: a rászoruló, betegek és szegények megsegítésére. A főépület tüdőszanatóriumként működött. Az egyik különálló épületben az egyház szellemi fogyatékos gyermekek ápolására alakított ki alkalmas otthont, „életük szebbé tételére”. A legmélyebben fekvő területen állt a lelki és közösségi életet szolgáló egykori kápolna. A fontos szeretetszolgálatnak is otthont adott helyszín gyülekezeti és szegény sorsú gyermekek üdültetését is felvállalta. Az intézet az államosítást követően, 1995-től ismét az egyház tulajdonába került. A főépület teljes átépítésével, a kor új kihívásának megfelelően alakították ki idősek számára az otthont. (Márta Mária Otthon, Budakeszi. www.metodista.hu) (2012. 02.)

⁶⁶ Mircea Eliade: A szent és a profán. www.terebess.hu/keletkultinfo/profan1.html (2012. 03.)

⁶⁷ Dúll Andrea: „Vannak vidékek legbelül!” Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban. Hel. 2010–1–2–20.doc

Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa

8: Szeretetotthoni életkép a tornácra

9: A szeretetotthon teljes homlokzati frontjával a természet felé fordul

10: Az idősek otthona látványa az irodai bejárat felől

vadonélmény-kutatások szerint az embereknél idilli tájban átlényegülés tapasztalható, a végtelen természetben a maguk fontosságának eltörpülését, jelentéktelenségét érzékelik. A természeti hely élménye determinálja az egyén spirituális fejlődését. A környezetnek köszönhető lélektani többlet az ott élőket harmonikusabbá, a világgal szemben kiegyensúlyozottabbá teszi.⁶⁸

Egyén-közösség-természet egysége, harmóniája kitapintható. A környezetpszichológiai szakralitás lényegét, a hely-környezet és az ember kapcsolatát számomra legszebben a következő történet példázta:⁶⁹

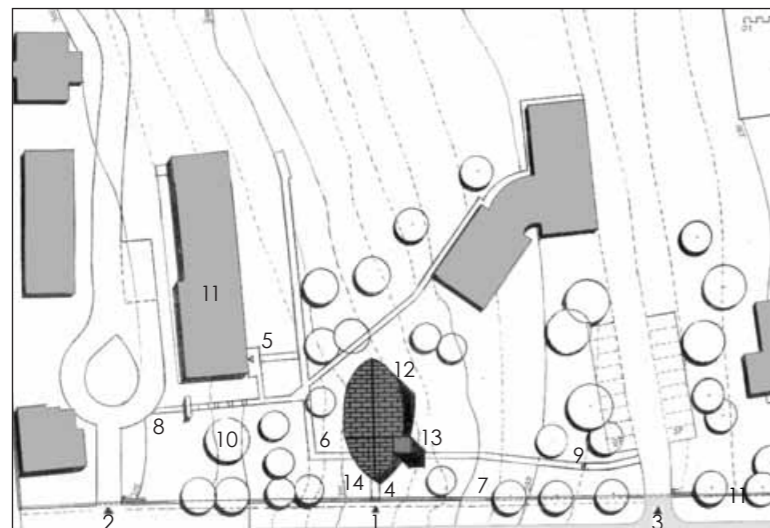
7.3.3. AZ OTTHON KÖRNYEZETLÉLEKTANI SZAKRALITÁSA

Budapest, Údvadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008–2011) saját építészeti példa (15–18.kép)

Az anyaotthoni szolgáltatás célja, hogy az átmeneti időszakban odakerült anyák újraszervezzék az életüket. A Fény háza a krízishez vezető okok feltárásához nyújt segítséget. Az új épület üzenete a **nyitottság és a védetség** egybecseng az anyaotthon filozófiájával: „akit szemmel utol lehet érni, az van jelen a közösségben.”

A **hely** nemcsak szociofizikai értelemben, hanem átvitt, szellemi értelemben is **otthont jelent**.⁷⁰ Általánosan elfogadott tény, hogy az otthon, otthonosság lélektana kihatással van életünk minden területére. Az otthonhoz kapcsolódó érzések, **helyhez fűződő érzelmi kapcsolatok** bonyolult, összetett érzelmi viszonyból fakadnak. Bántalmazási helyzetekben az otthonnal szemben nem beszélhetünk pozitív helykötődésről. A nők végső elkeseredésükben biztonságot jelentő, segítő helyet keresnek.

A bántalmazott anyák esetében az otthonhoz fűződő, speciális viszonyokról készül elemzés.⁷¹ A vizsgálat alapján a lakóhely sok ember számára nem csak az életöröm kifejezője, annál inkább a viszály, a konfliktus helyszíne. Sok embernek az otthon nem a mentsvárral, hanem a megfélemlítéssel azonosítható. A bántalmazott nőkkel folytatott vizsgálatok rávilágítanak arra, hogy a lakóhelyükhöz fűződő viszony egy összetett – negatív és pozitív

Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa

11: Átnézeti helyszínrajz

- 1 - Bejárati kapu /kőkerítés/
- 2 - Meglévő főbejárat
- 3 - Gépkocsi és gazdasági bejárat, parkolók
- 4 - Templom, imaház bejárata
- 5 - Idősek otthona bejárata
- 6 - Átjáró az otthonhoz
- 7 - Telekhatár
- 8 - Meglévő kerti út
- 9 - Tervezett kerti út
- 10-Tulipánfa
- 11- Idősek otthona
- 12- Tervezett imaház tömege
- 13- Torony, kereszt
- 14- Tornác, kerengő

- 12: Diákszálló épülete a gazdasági bejárat felől
- 13: Az otthonot kiszolgáló ház a telekhatár mentén

⁶⁸ Helyszíni élményeim: Az erdő melletti, szűk úton fentről közelíthető meg a helyszín, ahol a természeti táj látványa lenyűgöző. A központi épület, a szeretetotthon teljes homlokzati frontjával a természet felé fordul, abból merítve erőt, impulzust. Az otthonot kiszolgáló házak a telekhatár mentén sorakoznak fel. Együtt, de mégis egymástól szétszórtnak állnak. Különböző minőségű kerteket, zöld felületeket ápolnak, gondoznak az itt lakók (gyümölcs- és virágoskert, sportpálya, üvegház, legelő). Minden idilli, mintaszerű, körös-körül hegyek, erdők, mintha nem is a főváros közelében lennénk. A táj minden évszakban gyönyörű, lenyűgöző a panoráma. Az épített környezet nem egységes, ellenben a hangulata, atmoszférája nagyon békés. A növényzet között megbújó épületek építészeti minőségét feledteti az ide betérőket fogadó őszinte vendégszeretet.

⁶⁹ Az idős lakókat az ápoló, gondoskodó szeretet és a napi tevékenység, felelősséggel vállalt feladat tartja életben. Szép virágágyások dicsérik kétkezi munkájukat. Üvegházi, konyhakerti növényeket természetnek, mindenből annyit, ami éppen kell. Nagy kedvencek az állatok. Csillag számára az első helyen, de a többiek is népszerűek. Kecskék, bárányok együtt vonulnak a számukra kijelölt nagy, szabad területen. Az idős emberek nem szívesen hagyják el saját terítikumukat, védett szigetüket, magukra szinte már nem is költenek. Csillag miatt viszont rendszeresen lemennek a faluba, hogy répával kedveskedjenek a jószágnak. Budakeszin, az erdő közepén, az idősek otthona kertjében a szamarat etető J. néni számára az etetés pillanata ad egyfajta spirituális élményt.

⁷⁰ Sallay Viola: Az önmagunkra találás helyei: környezeti önszabályozás elmélet és kutatás tükrében. In: Düll Andrea: „Vannak vidékek legbelül” Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban.

⁷¹ Lynne C. Manzo: Túl a házon és a menedéken. Környezetpszichológia Lap 23. (2003) 47–61.
www.larch.be.washington.edu/people/lynne/docs/Beyond_house_and_haven.pdf (2012. 03.)

jelentésű – kapcsolat. Nem lehet figyelmen kívül hagyni az elemzés konklúzióját: azok a helyek, ahol rossz élményben volt része az embereknek, éppúgy számottevők, jelentősek lehetnek, mint a pozitív helyek.

Lélektanilag nehéz megragadni azt a szituációt, amelybe a bántalmazott anyák és gyermekeik kerülnek nap mint nap. Olyan általános modellt kellett keresni, kitalálni, ami mindenkinek megfelelő. Az **anyaotthon közössége** időszakos, **átmeneti, állandóan változó, fejlődő együttes**, amit az egymásra utaltság, a **szolidaritás motivál**. Hogyan tudja az épület és a gondozói személyzet együtt megteremteni az átmeneti területüket, ami az önmeghatározásuk fontos eleme? G. Bachelard gondolata találóan világítja meg a házat, melyet a lélekelemzés eszközeinek tekint:

„Lelkünk lakás. És ha házakra és szobákra emlékezünk, azzal megtanulunk önmagunkban lakni. Láthatjuk, hogy a képek kétirányúak: bennünk vannak és mi bennük.”⁷²

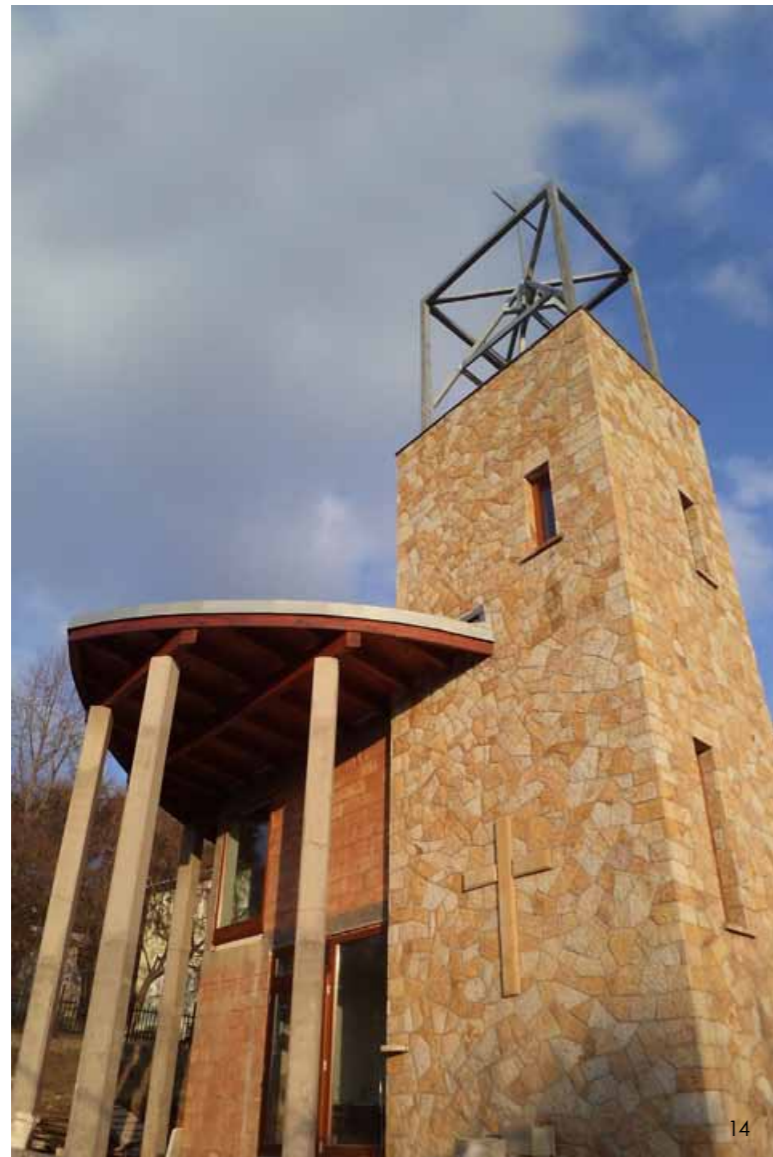
A tervezési folyamat és a komplex program kölcsönhatása kérdések egész sorát vetette fel. Milyen lakókörnyezet felel meg a legjobban a kiszolgáltatott helyzetbe kerültek számára? Hogyan lakják majd a bántalmazottak az ideiglenes életterületüket, az otthonházat? Az új környezet, rejtkehely vajon ösztönzőleg hat-e a benne élőkre? Az átmenetileg befogadottak érzelmileg sokkal érzékenyebbek, mint a rendezett családban élők. Az embereknek fontos a környezet, az összhang, az igényesség megfogalmazása a külső és a belső térben egyaránt. A befelé forduló, zárt formával a terv megkísérli átérezni a megváltozott élethelyzetűek sorsát, lakható, életüket segítő helyet kíván kialakítani: elhatárolni a külvilágtól, és **biztosítani az ideiglenes együttlét közösségi élményét**, intimitását.

A használatot érintő **kollektív felelősségtudat** a közösségi tereknél jelentkezik, míg a lakóegységekkel szemben nélkülözhetetlen az **egyéni felelősségérzet**. Az anyaotthon lakóinak az eltérő gyökereik, problémáik miatt a magántereik is sokfélék lehetnek, hiszen a lakóegységek tájolása, kilátása, természetes megvilágítása, kertkapcsolata sem egyforma. Lényeges elgondolás, hogy a háznak a hétköznapi természetesség, a megnyugvás, az otthonosság érzetét kell kiváltania. A túlzott kényelem, a hivalkodás feszélyezheti a nőket, és megnehezíti a való életbe történő visszatérésüket.

A tereknek, a **humánus környezetnek ereje, pozitív hatása van**, ami befolyásolja az emberi magatartást, viselkedési formát. Tehát egyetértek Düll Andrea állításával, miszerint az **otthon** környezetpszichológiai **szakralitását a szent, a profán, illetve a rutinszerű dolgok összefonódása**, az ember és a hely kapcsolatában fellelhető magas fokú **önkifejezés** – beépülve az identitásba – jelenti.⁷³

6. tézis

A szabadegyházi építészetnél kívüli más, ahhoz közel álló megközelítésmódot, diszciplínát is fontos hangsúlyozni. A környezetpszichológia a szabadegyházi szociális és közösségi épületek speciális életformájának a feltérképezésében, a

Budakeszi Metodista Imaház
(Idősek otthona területén, 2008-12)
saját építészeti példa

14: Az idősek számára épülő
külön imaház az utca felől

⁷² Gaston Bachelard: A tér poétikája. In: Moravánszky Ákos, M. Gyöngy Katalin: A tér. Terc Kft., Budapest, 2007. 194. o.

⁷³ Düll Andrea: „Vannak vidékek legbelül” – Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban. Hel. 2010-1-2-20. doc

használók és az épített terek kölcsönhatása megfogalmazásában nyújt segítséget az építészet számára.

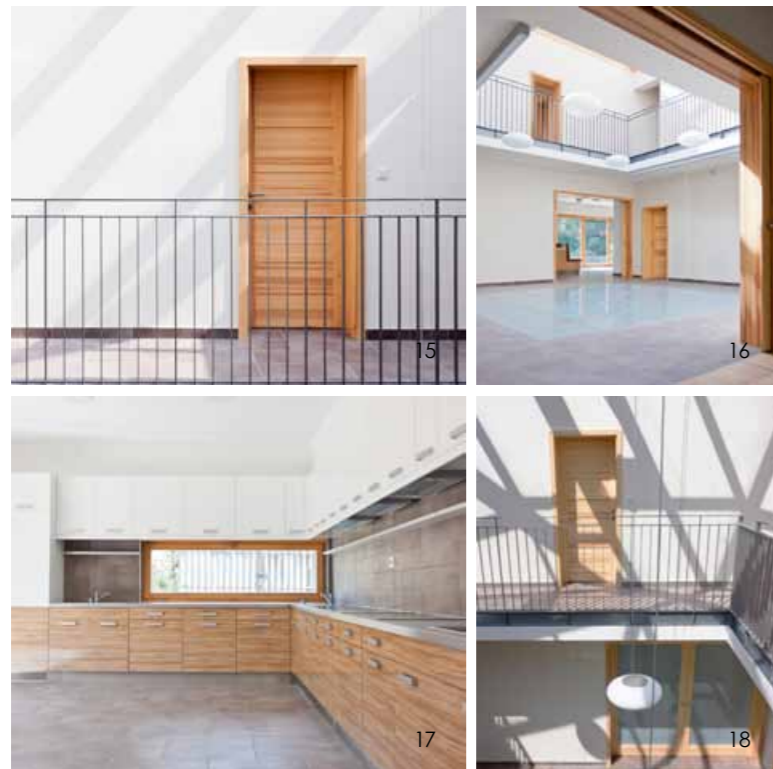
A kisegyházi épületek építészeti szakralitása összefügg a spiritualitással, a külső-belső világ egymásba fonódásával. A szakralitás megszokott hétköznapiágon felüli ünnepélyességet, lelkeséget, érzékenységet feltételez.

Építészeti aspektusból vizsgáltam a szent hely, a természet és az otthonlét élmények környezet-lélektani szakralitás lényegét: a hétköznapi tárgy- és helykötődés, használat folytán megvalósul a „váltás a kívülről pozíciója helyett a belülről pozíciójának átélésére” (Dúll Andrea).

A szabadegyházi gyülekezeti épületeknél környezetpszichológiai szempontból a szakrális élmény és az otthonosság élménye szimbiózisban vannak egymással. Az egyházközpontokban magától értetődően fonódik össze a hely és az ember, a belső szellemi élet és a külvilág, az imaház és az otthon.

A természeti táj nyugalmat árasztó atmoszférájához ösztönösen vonzódunk. A környezetpszichológiai szakralitás hatása a vadonban igazolható, az egyén-közösség-természet és az épület egysége, harmóniája kitapintható.

Az otthon-helyhez fűződő érzelmi kapcsolatok összetett érzelmi viszonyból fakadnak. A szociális (anya)otthon befelé forduló, zárt világa az ideiglenes együttlét közösségi élményét kívánja biztosítani. A környezet-lélektani meghatározás szerint az otthon szakralitását a szent, a profán, a mindennapi dolgok és a kreativitás összefonódása jelenti.

**Budapest, Üdvhadsereg, Fény
Háza Anyaotthon (2008–11)
saját építészeti példa**

- 15: Lakóegység bejárata a galérián
16: Átrium: hétköznapi találkozási hely, ünnepnap kápolna
17: Közös konyha-étkező a földszinten
18: Fénnyel bejárta lélettér, védett belső világ

8. A SZABADEGYHÁZI ÉS ÉPÍTÉSZETI IDENTITÁS KONTEXTUSA

Az előző fejezetek a kiségyházi közösségi lét jellemzőit sorakoztatták fel az építészeti szűrőjén keresztül, illetve az építészeti elemeit – hely, tér, anyag, környezetpszichológia – vizsgálták a szabadegyházi modellek, építések tükrében. Az értekezés záró fejezete arra tesz kísérletet, hogy feltárja a közöttük lévő kontextust, rávilágítson a kiségyház és az építészeti identitás közötti kétirányú folyamatra, kölcsönhatásra. A korábbi mozaikokat összerakva összegzi a dolgot a **kiségyházi közösségek és az építészeti azonosság útkeresési folyamatát**, azt tanulmányozva, hogy milyen kapcsolat létezik a rendszerváltást követően a vallási kiscsoportoknál megjelenő új törekvések és a tervezői gyakorlatban tapasztalható szándékok között.

Felmerül a kérdés, hogy vajon tekinthetjük-e az építészeti kifejezőmódot a szabadegyházi identifikáció meghatározó lenyomatának. A bemutatott példákon keresztül kirajzolódó építészeti szemléletmód és a felekezeti azonosság összefüggéseit, a **szabadegyházi és építészeti identitás közös metszetét** vizsgálom.

8.1. AZ IDENTITÁSKERESÉS ÁLTALÁNOS ALAPELVEI

Az identitás időszerű fogalom, amit sokan, sokféleképpen értelmeznek. Az embereket manapság foglalkoztatja a saját és közösségi önazonosságuk. Az instabilitás, az értékválság időszeke mindig megállásra sarkall, újragondolásra ösztönöz. Az értékrend felborulása, az erkölcsi normák megingása az egyéni és a közösségi identitásban is elbizonytalanodáshoz vezet. Arra lehet következtetni, hogy a felgyorsult világ és annak sokszínűsége, kiszámíthatatlansága nemhogy segíti, de nagymértékben nehezíti az eligazodást. Az **azonosság vállalásának** problémaköre éppen ezért **időszerű kérdés egyéni, közösségi és társadalmi szinten egyaránt**.

Az identitás kérdése térben és időben egyaránt **változó folyamatként** definiálható. Az **azonosságtudat** fogalma **nem egynemű**, hanem több összetevő szintéziséből áll. Az embernek sokfajta identitása létezik: a nemünk, a nyelvjárásunk, a nemzetiségünk, a kultúránk, a hivatásunk, a vallásunk, amelyek nem értelmezhetők önállóan, egymástól független nézőpontból. Míg az ifjúkori önkép alakulása nagy ingadozást produkálhat, addig a korrall egyre érettebb, bölcsebb személyiség identitásváltozása egyre csekélyebb mértékű. Az egyéni identitás önmagában nem, csak a kollektív összetartozás-tudattal együtt létezik, alapvető kölcsönhatás van közöttük. A csoporthoz, a társadalomhoz személyes azonosságunkon keresztül juthatunk el, ugyanakkor a közösségi identitás az ember személyiségének fejlődésére is visszahat. A csak az egyénre, önmagunkra való figyelmet időszerű, hogy felváltsa a közösségi szellem.

Valójában mi játszik az identitás kialakulásában, változásában fontos szerepet? Erre válaszként álljon itt Maróth Miklós akadémikus gondolata, miszerint az **identitás fő komponense a kultúra**, amelynek a társadalmon belül erős a kohéziós ereje. Ebből következően a kultúra megértésével az identitás is egyértelművé válik. A kultúrának így elsőszámú feladata, hogy a csoport számára helytálló, kollektív értékrendet adjon tovább.

„Mit jelent az, hogy nincs identitásunk? Azt, hogy ki vagyunk szolgáltatva a globalizációnak... Tehát nincs identitásunk, föladjuk önmagunkat, és ez az önfeladás az országunk pusztulásához vezethet. Mert **ha nincs erős kultúránk, nincs identitásunk**, ha Európának ugyanígy nincs identitása, az Európa pusztulásához vezet... az építészet az identitás alkotóeleme, a festészet az identitás alkotóeleme, a zene az identitás alkotóeleme és elsősorban ezek... a humán kultúra.”⁷⁴

Az **architektúra kultúrateremtő** és ezen felül jelentős az identitásformáló, közvetítő szerepe. A **vallási identitás is része a kultúrának**, a szellemi struktúrák közül a legátfogóbbnak tekinthetjük. A vallási identitás az emberek kulturális beágyazódását, a személyiség fejlődését és az önkép kialakulását is nagymértékben meghatározza.

8.2. A SZABADEGYHÁZI ÖNAZONOSSÁG ÁTFOGÓ KÉRDÉSEI

A hitbeli közösségek életének alaprétege a vallási önazonosságuk. A vallás nem időszakos, egy teljes emberöltőt átívelhet, meghatározhatja az emberi élet irányultságát. C. G. Jung szerint a vallás pszichikai hajlam is, amely az ember értékhez való viszonyát fejezi ki, nélküle az egyén egyensúlytalanná, bizonytalaná válhat.

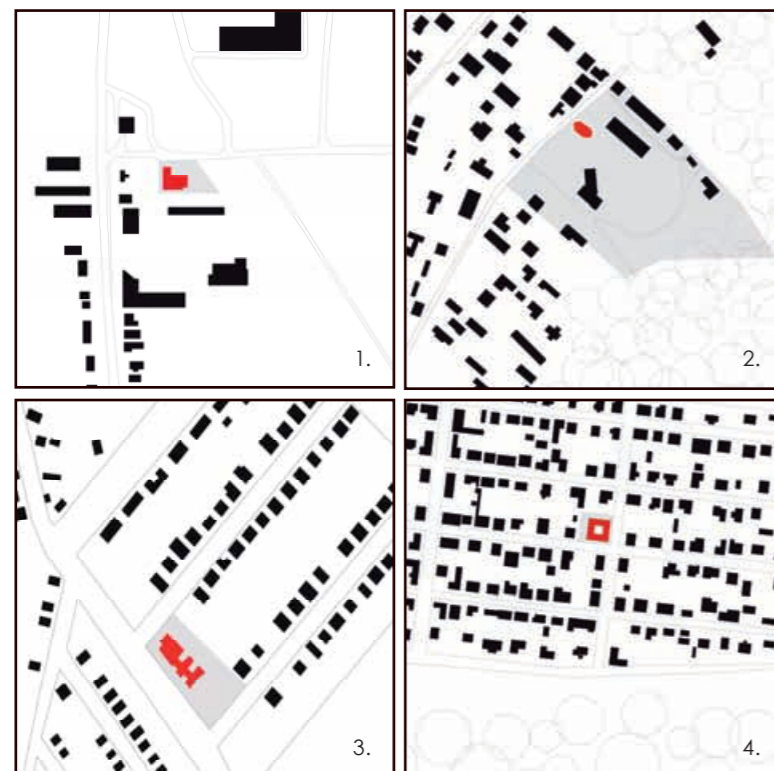
A rendszerváltást követően a **szabadegyházakat** a múlt feltárásának érzékeny témája, a kapcsolódási pontok kutatása, az egyedi jelleg és **az identitáskeresés foglalkoztatta**. A baptisták, metodisták és az Üdvhadsereg lelkes, lendületes egyházak. A vallási **kisközösségek múltjukban gyökerező együttérzésre, önzetlenségre képesek**, segítenek megtalálni a morális elvekhez vezető utat. Személyes, kis létszámú felekezetek, ami sok esetben előnynek tekinthető. Közösségi oldalról megfogalmazott kérdés, hogy kik alkotják a csoportokat, és miben határozzák meg az identitásukat.

A methodista egyház példáján keresztül **a közösségtudat és a vallásos kötődés kapcsolatát** tagláló tanulmány rámutat arra, hogy a methodizmus és a helyi közösség elválaszthatatlanul összetartozó fogalmak.⁷⁵ Érdekes megemlíteni a methodisták fő jellemvonását: a jelentős szóbeli kultúrát, az **előítélet-mentességet**, a **kollektív érzést**. Nem zárt struktúrában gondolkoznak, hanem a templom falain kívül a konvencionális megjelenési formákra is odafigyelnek. A gyülekezetek eltérő karakterűek, attól függően, hogy hol és mikor jöttek létre. A különbözőség ellenére a methodista önképnek számos egymást kiegészítő érzelmi és értékrendi eleme létezik. A közösség identitás megfogalmazása nem csupán belülről, de a társadalom irányába is nélkülözhetetlen.

8.3. ÉPÍTÉSZETI IDENTITÁSKERESÉS

Az építészetnek leginkább a társadalmi szerepvállalásról, a kulturális és a szociális-etikai felelősségtudatról kell szólnia. Az **építészeti önazonosság** lényegét a „kinek, mit és hogyan tervezünk és építünk?” feltett kérdésekre adott hiteles, sokrétű építészeti válaszok jelentik.

Az **épület lehetőség**, de nem gondolom követendőnek, hogy a tervezett ház teljesen új életvitelt erőltessen rá az ott élőkre. A cél olyan karakteres építészeti környezet megfogalmazása, amit komplex tervezői hozzáállással kell megtervezni. Az építész feladata olyan új territórium kialakítása a megbízó számára, amellyel ő

Szabadegyházi helyek mintái

- 1: Gödöllői Új Baptista Imaház helyszínrajza (2004-07) saját építészeti példa
- 2: Budakeszi Metodista Imaház helyszínrajza (Idősek otthona területén, 2008-12) saját építészeti példa
- 3: Alsózsoltai Metodista cigánytemplom és közösségi ház helyszínrajza (2010) saját pályázati példa
- 4: Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon helyszínrajza (2008-11) saját építészeti példa

⁷⁴ Maróth Miklós akadémikus: Művészet és identitás. www.mma.hu/ab/10/1003.php (2012. 03.)

⁷⁵ Lakatos Judit: A methodistáknak nevezett emberekről. www.methodista.hu (2012. 03.)

azonosulni tud, amelyet **sajátjának érez**. A közösség és az egyén alapvetően arra vágyunk, hogy számukra érthető, emberi milióban éljenek. A száraz, steril építészeti valósággal telítődik, és ha jól érzi magát benne az ember, csak akkor lehet a **ház és a használó közötti személyes a kapcsolat**. Az építészeti lényegét szemléletesen fogalmazta meg Marusa Zorec (szlovén építész):

„A tér, amelyben alkotok, számomra majdnem fontosabb, mint a kor, amelyben élek. Úgy tűnik nekem valójában, hogy a jó építészeti lehet időtlen, lehet maradandó, élhet benne és áthaladhat rajta sok különféle ember és örökké változó tartalom. Nem vagyok benne biztos, hogy az építészeti segítségével meg tudjuk örökíteni annak a pillanatnak a dinamizmusát, melyben élünk. Inkább úgy hiszem, hogy **az építészeti csupán térbeli keret**, mely szabad választást tesz lehetővé azok számára, akik benne élnek. Az ösvény és a benne rejlő élet sokkal fontosabb, mint a hatás.”⁷⁶

Az építészeti középpontjában az ember áll. A személyiség fejlődése során megélt tapasztalatok, élmények elmélyítik a szokáson alapuló, **múltban gyökerező identitást**. Hagyománnyal kell rendelkezni ahhoz, hogy felismerjük a jelent, és elképzeljük a leendő, a jövőt.

„Mint ahogyan mi is mások vagyunk, mint a szüleink, de valamilyen formában mégis a folytatásuk vagyunk, hiszen bennünk vannak. A tradíció állandó mozgás, csak úgy lehet vele élni, ha elindulunk elődeink lépéseiből, és hozzáadjuk saját lépésünket... A kihívás abban van, hogy úgy változzunk és úgy alkossunk újat, hogy közben ne veszítsük el önmagunkat. Ez az egyetlen erkölcsileg elfogadható út. **Ha megtagadjuk gyökereinket, a lelkünket veszítjük el.**”⁷⁷ – vallja F. G. Gortázar.

Az **önazonosság** alapvető **alkotóeleme a helyidentitás**, ezért – nem csak a hely fejezetben – az identításelemzésnél is hangsúlyos szerepet kap. A környezet és az ember szimbiózisa, a **hely determinál**, jelentősége elvezet az identitáshoz. A **helyhez kötődést** lényegi viszonyításnak tekintő tervezésmódszertant tartom követendőnek. Miképpen legjobban az anyanyelvünkön beszélünk, jellegzetességeinkből merítő szakmai azonosságunk is abban a környezetben a leghitelesebb, ahonnan származik. A hely önazonosságának megtartása lényeges tervezési módszer, alapvető kiindulási pont. A megfelelő mértékű beavatkozáshoz, megújításhoz a hely jelentésének ismerete szükséges. A **közösségi identitás** megőrzése szemszögéből is fontos szerepet tölt be a hely, mert a „valahová tartozás” érzése elengedhetetlenül fontos az emberek számára.

Környezetpszichológiai megközelítés alapján a magatartásunkra, a benyomásainkra a helyidentitás jelentős hatást gyakorol.⁷⁸ Az ember helyhez kapcsolódó érzelmi megnyilvánulásának dilemmáját kontextusban érdemes vizsgálni, mert az önképünk a helytől, az időtől, a körülménytől függően változik. Az azonosságunkat alakítja a hellyel való viszonyunk; és az, hogy kik vagyunk, meghatározza a hellyel történő kapcsolatunkat. Az épített környezet (imaház,

5.

**Szabadegyházi alaprajzok,
téralkítási minták**

5: Gödöllői Új Baptista Imaház
alaprajza (2004-07)
saját építészeti példa

6: Alsózsoltai Metodista
cigánytemplom és közösségi ház
alaprajza (2010)
saját pályázati példa

⁷⁶ Lévai-Kanyó J., Simon M., Kerékgyártó B.: Átmenetek az építészeti helyzetéről. Nemzetközi építészeti szimpózium, 2002.Terc Kft., Budapest, 2002. 139–140. o.

⁷⁷ M. Massün Edith: beszélgetés Fernando Gonzáles Gortázzal. Octogon, 2002/3.

⁷⁸ Dúll Andrea: A környezetpszichológia alapkérdései. L' Harmattan, Budapest, 2009.

egyházközpontok, bántalmazott anyák háza) kialakításával és minőségével jelzi a használói felé a megbecsülést, és azt, hogy miként ítéli meg őket.

Az **építész-alkotói identitás** nem konstans: idővel folyamatosan **alakul, formálódik**. Számos **etikai, morális tényező** hat kölcsönösen egymásra, amelyek együttes viszonyából rajzolódik ki az alkotói személyes azonosságtudat. Az identitás összefügg az építetőkhez, a helyhez, a korhoz, a kulturális és a társadalmi összefüggésekhez fűződő tervezői viszonytal, hozzáállással. A választ csakis az építészeti önazonosságból fakadó autentikus, valódi szemléletmód jelentheti.

A tervek születésénél léteznek tudatos és öntudatlan utalások. Nem szükséges mindenáron az alkotás folyamatának megfejthetetlen titkait kutatni: ha jó a gondolati alap, az a házon is egyértelműen látszik. Az építész a kész, megvalósult munkái minősítik. Az építészeti koncepció önmagában mit sem ér, ha a megbízó nem érti, nem tud vele azonosulni. Nem önmegvalósító, hanem **együtműködő** szakemberre, **építésre van szükség**. Az **érzékenység** nem csak alkotói-tervezői magatartás, de az emberi nehézségek iránti **fogékonyságot is tükrözi**. Az identitást érintő, megkerülhetetlen tényező az architektúrában megfogalmazott csend és az **egyszerűség**, amely nem csak építészeti kérdést érint, hanem szemlélet.

Az egyszerűsítés elvével kapcsolatban nagyon világosan fogalmaz C. Baumschlager és D. Eberle.⁷⁹ Több aspektusból nézve az egyszerűsítés képletéből időszerű felhívás lett. Gazdasági szempontból a pénzügyi keretek megfontolt felhasználására hívják fel a figyelmünket. Az épületek kivitelezése ne legyen komplikált, bonyolult, formailag, esztétikailag a mértéktartót, a feltűnés nélkülit hirdetik. Az építő közösség iránti felelősségérzetüket jelzi a takarékoság és a szerénység elve.

A tervezési módszer, az építészeti értékrend, a gondolkodásmód **befolyásolja az építészeti önazonosságot**, amelynek meghatározó eleme **az alkotói személyiség**.⁸⁰ Az építészeti identitást előremutató, **irányadó minták is alakítják**. Az építésre hat a kora és az a miliő, amiben él és alkot. A rendszerváltás utáni hazai regionális építészet sok szempontból hitelesnek bizonyult számomra, és hatással volt az egyéni, szakmai identitáskeresésemre.⁸¹ A helyspecifikus szemlélet, a környezettel való kapcsolat, az illeszkedés a korábbi építészeti hitvallással is azonosságot mutató alapelvek. A modern építészet hagyományának felerősödését, a strukturális gondolkodást, a természetes anyagú architektúrát követendő példának tartom.

Az ember és a természet közelség, a tradícióból építkező irányzatok érintenek meg leginkább – mint például a skandináv építészet –, ami az önmérséklet, az egyszerű, tiszta architektúra lenyomata. A mértéktartó, nem látványos jelképeket megjelenítő

Szabadegyházi metszet minták

7: Budakeszi Metodista Imaház metszete (Idősek otthona területén, 2008-12) saját építészeti példa

8: Gödöllői Új Baptista Imaház metszete (2004-07) saját építészeti példa

9: Alsószolcasi Metodista cigánytemplom és közösségi ház metszete (2010) saját pályázati példa

⁷⁹ Liesbeth Waechter-Böhm: Carlo Baumschlager. Dietmar Eberle. Springer-Verlag, Wien/New York, 1996.

⁸⁰ A tervezőre ható különféle impulzusok keveréke rajzolja ki az irányultságot. Többfajta identitásom létezik, és minden a kezdetektől eredeztethető: honnan, milyen vidékről származom, milyen volt a gyermekkorom, milyenek voltak a tanulmányaim. Pályám elején kiváló építészek, különböző emberi-közösségi kapcsolatok irányították az alkotói mentalitásomat. A gyökereim, a női identitásom is az azonosságom lényegi eleme. A mű szempontjából a létrejöttének körülményei, az építész személye teljesen indifferens. Mi az, ami elengedhetetlenül fontos a hivatáshoz: a szakmai képességen kívül az alázat, a probléma és az emberek iránti érzékenység, kitartó, kemény munka, a környezetünkből érkező támogatás.

⁸¹ Simon Mariann: Identitáskeresés és arculatteremtés. A regionalizmus értelmezése a hazai építészetben, 1989–2003. www.epiteszforum.hu/node/5439 (2012. 03. 20.)

északi építészeti tekintem mérvadónak, nem formailag, hanem az építészeti attitűd, a szemléletmód vonatkozásában.

Pozitív mintaként hivatkozom Heinz Bienefeldre, egy mély, emberi tanulsággal szolgáló alkotóra, kinek munkássága azt bizonyítja, hogy **a szerény, a csendes építészeti szemlélet maradandó** lehet.⁸² Tudatosan nem egy divatos építész szakmai pályafutásra utalok, hanem egy olyan kortalan, morális szemléletmódra, amely azt mutatja, ahogyan ezt a szakmát művelni szabad. **A házai nem kategorizálhatók**, nem tartoznak egyik áramlathoz sem. Az életútján mindvégig egy kérdéskör foglalkoztatta: a „régiekéhez mérhető építészet” minőségének a felmutatása. Példaértékű szakmaismeretről, kiváló arányérzékről tett tanúbizonyságot. Világosan érzékelte, hogy miben rejlik az épületek hatása: alaprajzi térszervezésben, logikus szerkezetekben, kézműves minta alapján használt rusztikus építőanyagokban, arányos homlokzatban és a házhoz tartozó átmeneti terekben látta ezt megvalósíthatónak.

8.4. A KISEGYHÁZI-KÖZÖSSÉGI ÉS ÉPÍTÉSZETI IDENTITÁS SAJÁTÓSÁGAINAK ÖSSZEGZÉSE

Az értekezés a közös jellemzőket, az **építészeti kifejezőmód** és a **kisegyházi-közösségi identitás közötti viszonyt**, azaz a kettő áthatásából származó konklúziót vizsgálja. Manapság megfigyelhető a vallási kiscsoportoknál az identitásban való megerősödés. A rendszerváltás utáni szabadegyházi építészet fokozatosan, egyre inkább a felekezetek sajátosságait, egyéni karaktereit hordozta magán. Az **új épületek** a korábbinál jelentősebb szerepet felvállaló **kisegyházi önazonosság építészeti megnyilvánulásává válhatnak**. Az új helyek, terek, feladatok arra ösztönözték a gyülekezeteket, hogy megfogalmazzák az elvárásaikat, az irányvonalait. Kísérletet tettek arra, hogy a híveknek olyan gyülekezeti központot, közösségi házat, imaházat építsenek, amelyek talán új értelmet, sajátos identitást is tudnak nyújtani a helynek.

A helyidentitás, az érzelmi kapcsolat meghatározza az ember, a közösség önképét. Napjainkban a vizsgált kisegyházakon belül a metodistáknál, a baptistáknál és az Üdvhadseregnél a „valahová tartozás” érzésének, a helyhez fűződő érzelmi kapcsolat felerősödésének tendenciája tapasztalható. **A helyhez kötődő közösségépítés** és az **építészeti helyfelfogás** jelentősége összeér, a **kisegyházi** és az **építészeti önazonosság közös pontját** alkotja.

Felmerül a kérdés, hogy a **vallás** mint **identitásalakító „tengely”** hogyan **metsződik össze az azonosság másik elemével, az építészettel**. A vizsgált időszak **egyházi épületeit** tekinthetjük-e az **építészeti eszközzel kifejezett** szabadegyházi identitás egyik alkotóelemének? Az építészet által a csoportok kulturális, közösségi identitása megerősödhet. Vajon az említett felekezeti architektúrában felfedezhetők-e olyan alapvető, tipikus téri, formai, strukturális elemek, amelyek az azonosság szempontjából lényegesek?

Vélhetőleg az a következtetés vonható le, hogy a **szabadegyházi identifikáció megfogalmazásához** a kultúra és ezen belül **az építészet is hozzájárul**. A gyülekezeti épületnek és az adott közösségnek egymással harmóniában kell lennie. A

⁸² Ferkai András: Úr vagy megélt tér. Mi a lényeges az építészetben? Heinz Bienefeld (1926–1995) életművéről. Terc Kft., Budapest, 2003.

10.

11.

12.

13.

Szabadegyházi épületek külső látvány mintái

10: Budapest, Üdvhadserég, Fény Háza Anyaotthon (2008–11) saját építészeti példa
 11: Budapesti Metodista Imaház (Idősek otthona területén, 2008-12) saját építészeti példa
 12-13: Gödöllői Új Baptista Imaház (2004-07) saját építészeti példa

szabadegyházi architektúra nem hivalkodó, nem célja a meghökkentés. A baptisták, methodisták és az Üdvhadsereg létszámához igazított arányos épület érdemi kérdés: ha nem túl nagy a ház, kompakt, akkor tud kontaktust kialakítani a környezetével, a benne élő emberekkel.

Létezik-e **kisegyházi építészeti sajátos jelleg**, beszélhetünk-e saját arculatkeresésről? A lényeg nem a karakteres elkülönülésben, az önálló stílári jegyek megfogalmazásában található. A szabadegyházi összefoglaló név nem egy homogén közösséget takar, hanem csoportonként önálló identitással rendelkeznek, ennek megfelelően külön-külön értelmezhető az építészet és a közösség azonosságának viszonya. Levonható az a következtetés, hogy a tartalmi, lényegi kérdés leginkább nem az építészeti megfogalmazásban, **nem a mindenáron való jelleg felmutatásában** áll. A szubsztancia, **a hangsúly** sokkal inkább magára az **építési tevékenységre vonatkozik**.

Az építészeti és a szabadegyházi önazonosság közös lenyomata (a 3. fejezetben részletezett) **szociális identitás**. Az összefoglaló részben is lényeges megemlíteni a kisegyházi alapvető sajátosságot, a nagy múltra tekintő szociális intézményi munkát. Az önazonosságuk lényegi eleme az önzetlen segítségnyújtás, a szociális tevékenység. Az építészet is napjainkban egyre inkább a szociális érzékenységről, a társadalmi felelősségvállalásról szól. Felértékelődött a szociálisan erőteljes építészet jelentősége.

A gyülekezetek számára az építész szakmai, etikai hozzáállása nem engedi az önmagáért való, ésszerűtlen építést. A szerény anyagi lehetőségeket figyelembe kell venni. Az építetői jelenlét, az aktív részvétel (a tervezés és az építés folyamatában), a befektetett munka és a törődés az egyházi építkezések sajátossága. Az építész integráló szerepe az értekezésben szereplő kisléptékű házaknál megkerülhetetlen. A felelősségvállalás olyan fogalmakkal kapcsolható össze, mint a tisztesség, az őszinteség, a hitelesség.

Az építészeti és a vallási kiscsoport **szemléletmódbeli közös sajátossága: a nyitottság**, a közösségi jelleg. A rendszerváltás előtti időszakhoz képest változott a kisegyházi gondolkodásmód. A korábbi, jellegzetes világtól való elkülönülést leképező imaházi formát felváltja a nyitott gyülekezeti központok egyházi épülettípusa. A kisegyházi beállítottság jellegzetessége az előítéletől mentes befogadás.

Az építészeti és a kisegyházi identitáshoz kötődő fogalom a **kreativitás és az önkifejezés**. Nem a divatos alkotókészséget értem ez alatt, hanem a szellemi környezet által determinált, a bonyolult világunkhoz szükséges problémamegoldó képességet. Az építészeti tervezés folyamata nem nélkülözheti az alkotóképességet, elképzelhetetlen találékonyság nélkül: szükségből kell erényt kovácsolni, szellemes, ötletes megoldásokkal lehet kiváltani a sokszor mérhetetlenül drága megoldásokat. A kisegyházi megbízásokra nem volt jellemző a lehetőségek végtelen tárháza. Az alkotóerő, a gondolatok jelenthetik a megoldást, feledtethetik a nehézségeket.

A kreatív embernek, csoportnak nem feltétlenül kell tervezőnek vagy művésznek lennie. A **kisegyházak sajátja a mindennapi kreativitás**, amely feltételezi az érzékenységet és az empátiát. Érteni, érezni szükséges a helyzetet ahhoz, hogy az alkotószellemet, teremtőképességet alkalmazni lehessen.

**Szabadegyházi épületek
belső látvány mintái**

14-15: Budapest, Üdvhadsereg,
Fény Háza Anyaotthon
(2008-11) saját építészeti példa
16: Budakeszi Metodista Imaház
(Icások otthona területén,
2008-12) saját építészeti példa
17: Budapest Kiscelli utca,
Metodista Egyházközpont
(1997-1999) saját építészeti,
belsőépítészeti példa

7. tézis

A szabadegyházi közösségek és az építészeti azonosság útkeresési folyamatát vizsgálva arra lehet következtetni, hogy a kisegyházi és az építészeti identitásnak létezik közös metszete.

Az azonosság vállalása – közösségi és társadalmi szinten egyaránt – napjaink időszerű kérdése. A vallás mint identítasalakító „tengely” összemetsződik az azonosság másik elemével, az építészettel. A kisegyházi épületek az építészeti eszközzel kifejezett kisegyházi identitás egyik alkotóelemének tekinthetők.

A kisegyházon belül az építészet és a közösség azonosságának viszonya csoportonként külön-külön értelmezhető. A lényeg nem a mindenáron való építészeti sajátos jelleg felmutatásában keresendő; a hangsúly magára az építési tevékenységre vonatkozik. A szabadegyházi architektúra nem hivatkozódó, a gyülekezeti épületnek és az adott közösségnek egymással harmóniában kell élnie.

A helyhez kötődő közösségépítés és az építészeti helyértelmezés jelentősége összeér, a kisegyházi és építészeti önazonosság közös pontját alkotja.

Az építészeti és a szabadegyházi önazonosság közös lenyomata a szociális identitás, amely a szociális érzékenységről és a társadalmi felelősségvállalásról szól. Az építészet és a vallási kiscsoport szemléletmódbeli közös sajátossága: a nyitottság.

Az építészeti és a kisegyházi identitáshoz kötődő fogalom a kreativitás és önkifejezés. Az építészet nem nélkülözheti az alkotóképességet, míg a kisegyházak sajátja – az érzékenységet és az empátiát feltételező – mindennapi kreativitás.

9. EPILÓGUS, ÖSSZEGZÉS

Az értekezés elsősorban saját építészeti példákon keresztül elemzi a kisegyházi építészetet. Bízom abban, hogy a vizsgálat során összegyűjtött tapasztalatok, észrevételek alapján leszűrt tanulságból kirajzolódó összkép hozzásegít minket a téma mélyebb megértéséhez. Az építészeti tervezés során a „megtett útnak” nagy jelentőséget tulajdoníthatunk, a szerteágazó folyamat és az egymásra rakódó rétegei mind-mind befolyásolják, meghatározzák a végeredményt: a születendő házat. Az értekezés a legfontosabb építészeti szempontok alapján vizsgálja a témát, valamint a tervezési módszer alapvető elemeit. Tehát a hely, a terület topográfiája, az adott közösség számára a legmegfelelőbb téralkotás, az anyaghasználat, a környezetpszichológiai hatások, valamint az építészeti és a kisegyházi-közösségi identitás kérdése dolgozatomban mind elemzésre került.

Összegzésként kiemelném témám problémakörének aktualitását. A szabadegyházi építészet nem élvez kellő figyelmet, nem harsogó, nem tolakszik, éppúgy, mint ahogy a csendes, halk, szolid kisegyházak sem. Ugyanakkor az új protestáns egyházak mentalitása, szemlélete kölcsönösen megfeleltethető az általam elemzett építészeti feladat megfogalmazásnak. Nem a látványos dolgokban kell bízni, hanem abban, hogy a tudás, az energia összeadódik, és eredőjük egy irányba mutat. A racionális tervezői megoldások, az építészeti gondolkodás remélhetőleg adekvát a kisegyházi léttel és a lényegét pontosan tükrözi: nevezetesen, hogy a szabadegyházak szilárd értékrenddel rendelkeznek, a korszellem figyelembevételével az állandóságot képviselik. Elsődleges jelentőséggel bír, hogy a metodisták, baptisták és az Üdvhadsereg folyamatosan ugyanazokat az elveket vallják: a közösségépítés fontosságát, az emberek felé való szociális érzékenységet, gondoskodást és különösen a rendszerváltás után a társadalom felé történő nyitást.

Vélhetőleg az a következtetés vonható le, hogy manapság arról kell állást foglalnunk, azok mellett az értékrendek mellett kell kiállnunk, amelyek amúgy a hétköznapi, a normális élet jellemzői, természetes velejárói kellene, hogy legyenek. Az összegzés azt a meggyőződést erősíti, hogy a rég nem hallott és főleg nem hangoztatott tervezési elvek, gondolatok, hívószavak ismét előtérbe, a figyelem középpontjába kerülnek, úgymint: az erkölcs, a szolidaritás, a közösségi tervezés, a szociális érzékenység, a józan egyszerű építészet és a takarékoság. Ezen új szemléletben és gondolkodásban – véleményem szerint – egyfajta körforgás figyelhető meg. Az elfeledett, letűnt értékek felelevenítése, újraértelmezése manapság ismét jelentőségteljesnek bizonyul.

A szabadegyházi építészet mintául szolgálhat ahhoz, hogy a nagyon egyszerű dolgok is működhessenek, az akadályok pedig nem hátrányt, hanem kihívást, feladatot jelentenek. A példákból leszűrődő tanulság, hogy szinte lehetetlen tervezési területre, irrálisan kevés pénzből, rövid idő alatt, a megbízói elképzeléseket is figyelembe vevő szociális és közösségi építészetnek lehet létjogosultsága. Dolgozatomban gondolatmenetét ajánlom a gyakorló építészek számára (részben vagy egészben történő) megfontolásra, tanulmányozásra.

9. ABSTRACT

The dissertation analyses the small church architecture mostly through my own architectural examples. I would like to believe that the conclusion of my experiences and the remarks of my examination will give a deeper understanding of the topic and its problematic questions.

We could give an extraordinary importance of the so called „done road" – what we have done during the architectural planning – as it is indispensable in terms of the development and design. The complex process of the planning, like his formulative moments or his overlapping layers are able to define and influence the final result: the nascent house itself. The dissertation examines the topic throughout the crucial architectural point of view, and the fundamental elements of design method. So the most important aspects like the spirit of the place, the area's topography, the would be appropriate space creation to a certain community, the use of materials, the effects of environment psychology and the question of architectural and community identity were both analyzed in my essay.

In summary, I would like to emphasize the actuality of my topic. The free church architecture is not echoing, not pushy, does not ask for proper attention, neither the quiet, moderate small churches. In addition, the mentality of the new Protestant churches are perfectly match with the aim of my architectural task. We should not trust only in the spectacular things, but in proper knowledge and energy could be cumulative and their resultants point into the same direction.

The rational designer's solutions, the thinking methods of architects hopefully adequate with the small church existence and reflects on its essence. Namely, that the free churches have stable values. Apart from that they are taking into consideration the spirit of the age they are representing the stability itself. It has primary significance that Methodist, Baptists and Salvation Army declare constantly the same principles as the importance of the community building, the social conscience towards people, the overall care. Particularly after the political transformation they have been proclaiming the openness towards the society.

The consequence would be that in nowadays we have to take a stand by that values, which should be the main features and inherent of a normal life. Conviction strengthened by the summary highlights the unheard planning principles, thoughts and buzzwords are coming again into the front line and becoming the centre of attention. These newly discovered notions would be moral, solidary community planning, social conscience, and a sober, simple and economical architecture. In my opinion, in this above mentioned thinking method a certain circulation can be observed. Thus, the forgotten and disappeared values has seemingly been rehabilitated.

The small church architecture could be an example for the very simple things can also work and the fences are not disadvantages but they mean the challenges and the new exercises. After all the lesson would be the fact that only this type of social and community architecture has the right to exist. I would like to recommend my thesis to the practicing architects (partially or in total) to consider and study it.

IRODALOMJEGYZÉK

SZAKIRODALOM

- Baumschlager, Carlo, Eberle, Dietmar: Vol 2 (Portraits of Austrian Architects), Springer-Verlag, Vienna, 1996.
- Debuyst, Frédéric: A hely szelleme a keresztény építészetben. Bencés, Pannonhalma 2005.
- Dúll Andrea: A környezetpszichológia alapkérdései. L' Harmattan, Budapest, 2009.
- Eberle, Dietmar, Simmendinger, Pia ETH Zürich: Von der Stadt zum Haus. Eine Entwurfslehre / From City to House: A Design Theory. Gta Verlag, 2007.
- Eliade, Mircea: A szent és a profán. Európa Könyvkiadó kft., Budapest, 2009.
- Ferkai András: Úr vagy megélt tér. Terc Kft., Budapest, 2003, 2006.
- Mi a lényeges az építészetben? Heinz Bienefeld (1926–1995) életművéről
Heinz Bienefeld-interjú: ARCH+ 87, 1986/11. 41. 1977.
- Rudolf Schwarz: Vom Bau der Kirche
Dom Hans van der Laan: De Architectonische Ruimte (Az építészeti tér)
- Frampton, Kenneth: A modern építészet kritikai története. Terc Kft., Budapest, 2002.
- Hartmann, Nicolai: Esztétika. Magyar Helikon, 1977.
(Előtér és háttér az építőművészetben.)
- Jelenits István: Kinyilatkoztatás és emberi szó. Új ember, Budapest, 1999.
- Kao, John: Ötletgyár avagy a kreatív szervezet. SHL Hungary Kft. Bp., 1999
- Kerékgyártó Béla (szerk): A mérhető és a mérhetetlen. Építészeti írások a huszadik századból. Typotex, 2004.
- Christian Norberg-Schulz: Hiteles építészet felé (1980), ford.: Kerékgyártó Béla
Adolf Loos: Építészet (1909), ford.: Kerékgyártó Béla
- Kerékgyártó Béla (szerk): Hely és jelentés. Tanulmányok az építészetéről és a városról. Terc Kft., Budapest, 2002.
- Krähling János, Vukosavljev Zorán: Új evangélikus templomok. Luther Kiadó, Budapest, 2008.
- Lakatos Judit: Keskeny utak, tanulmányok a Magyarországi Metodista Egyház történetéről. MME, Budapest, 2005.
- Lévai-Kanyó J., Simon M., Kerékgyártó B.: Átmenetek az építészet helyzetéről. Nemzetközi építészeti szimpózium 2002, Terc Kft., Budapest, 2002.
- Lévai-Kanyó J., Simon M., Kerékgyártó B.: Átmenetek 2 az építészet helyzetéről. Az építészeti formaadásról. Nemzetközi építészeti szimpózium 2004, Terc Kft., Budapest, 2006.
- Meggyesi Tamás: Számadás. Válogatott írások. Terc Kft., Budapest, 2011.
- Meggyesi Tamás: Városépítészeti alaktan. Terc Kft., Budapest, 2009.
- Moravánszky Ákos, M. Gyöngy Katalin: A tér. Terc, Budapest, 2007.
- Moravánszky Ákos, M. Gyöngy Katalin: A stílus. Terc, Budapest, 2009.

- Nerdinger, Winfried: Baumschlager Eberle 2002–2007: Architektur, Menschen und Ressourcen, Springer, 1996.
- Rév Ilona: Templomépítészetünk ma. Corvina, Budapest, 1987.
- Szabó Lajos: Biztos, védett kikötő. A szent és profán korunk egyházművészetének tükrében. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 2001.
- Szentkirályi Zoltán: Válogatott építészettörténeti és elméleti tanulmányok. Terc Kft., Budapest, 2006.
- Zohar, Danah, Marshall, Ian: SQ Spirituális Intelligencia. Csöndes Társ Kiadó, Budapest, 2000.
- Waechter-Böhm, Liesbeth: Carlo Baumschlager Dietmar Eberle (Vol.2 Portraits of Austrian Architects) Springer Verlag, Wien-New York, 1996.

FOLYÓIRAT

- Építés - Építészettudomány 36(1-2) 119-127. DOI:10.1566/EpTud. 36. 2008.1-2. 6.
Krähling János: Gyülekezeti központok a XX. század szakrális építészetében.
- Építészfórum (2007. május 4.) Simon Mariann: Identitáskeresés és arculatleremtés. A regionalizmus értelmezése a hazai építészetben, 1989–2003.
www.epiteszforum.hu/node/5439 (2012. 03. 20.)
- Helikon 2010/1–2. Dúll Andrea: „Vannak vidékek legbelül”
Környezetpszichológiai szakralitás a helyhasználatban.
Sallay Viola: Az önmagunkra találás helyei: környezeti önszabályozás elmélet és kutatás tükrében.
- Kapocs folyóirat II. évfolyam, 4. szám (7) Török Péter: A kisebb egyházak szociális, karitatív tevékenysége. Kapocs folyóirat II. évfolyam, 4. szám (7)
[www.ncsszi.hu/kapocs-folyoirat-1_12/kapocs-2003-2_28/kapocs-ii.-evf.-4.-szam-\(7\)-4_141](http://www.ncsszi.hu/kapocs-folyoirat-1_12/kapocs-2003-2_28/kapocs-ii.-evf.-4.-szam-(7)-4_141)
- Környezetpszichológia Lap 23 (2003) 47–61.
Lynne C. Manzo: Túl a házon és a menedéken.
www.larch.be.washington.edu/people/lynne/docs/Beyond_house_and_haven.pdf (2012.03.)
- Metszet, 2011/1. Nők vörösben. Építész: Hollmén, Reuter, Sandmann.
- MÉ, melléklet 2003/6. Utóirat/Post Scriptum, Szakrális tér – szakrális építészet
Krähling János: Templomépítészet ma.
- MÉ, mellékl 2008/5. Utóirat/Post Scriptum,
Egyház és építészet – Kortárs reformértelmezések I.
- MÉ, mellékl 2008/6. Utóirat/Post Scriptum,
Egyház és építészet – Kortárs reformértelmezések II.
- MÉ, mellékl 2010/4. Utóirat/Post Scriptum,
Katona Vilmos: A hit új erődjai. Szent Miklós plébániaközpont
Népszabadság, Kultúra. 1999. június 23. 10. o. Jancsó Anna: Az épület kellemes, az épület jó. A Magyarországi Metodista Egyház központja a Kiscelli utcában.
Octogon, 2002/3. M. Massün Edith: beszélgetés Fernando Gonzáles Gortázzal.
Tervlap (2010. november 23.)Az építészet a szociális kohézió szolgálatában.
www.tervlap.hu/cikk/show/id/279 (2011. 09.)

INTERNETES FORRÁSOK

- www.arch.eptort.bme.hu/kortars5.html Simon Mariann: Regionalizmus – a hely (ki)hívása. Építés – építészettudomány 29/1–2.
- www.baumschlager-eberle.com/projekte/typologisch/kultur-ausstellung/projektetails/project/diakonie.html(2011. 09.) Diakonie Düsseldorf, Germany, 2009 BE Lochau
- www.e-epites.hu/hirek/viz-es-epiteszet---epiteszkongresszus-nyolcadszor (2012. 03.) Építészkongresszus nyolcadszor.
- www.eptort.bme.hu/doc/szakral/szakral3.html (2012. 01.) Dr. Guzik Tamás: Keresztény liturgiák építésze.
- www.kisegyhazkutato.hu/dokumentumok/dok2010/1.KKE_tanulmanykotet.pdf (2011.07.) Nagy-Ajtai Erzsébet: Tanulmány a Baptista Szeretetszolgálatról. Szenczy Sándor: Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány híradója, 2001.
- www.methodista.hu (2012. 03.) Lakatos Judit: A methodistáknak nevezett emberekről.
- www.methodista.hu (2012.02.) Márta Mária Otthon, Budakeszi.
- www.mma.hu/ab/10/1003.php (2012. 03.) Maróth Miklós akadémikus: Művészet és identitás.
- www.nextroom.at (2002. 01. 28.) Neue Zürcher Zeitung.
- www.nextroom.at (2002. 01. 28.) Geistliche Kraftzentren.
- www.obuda.hu (2012. 03.) RRT történeti bevezető. 1990.
- www.peterkulka.de Haus der Stille Meschede.
- www.server.filozofia.bme.hu/~kerekgyarto/Caminada Gion A. Caminada: Kilenc tézis a periféria erősítésére. (Herczeg Tamás DLA ford.)
- www.specifier.com.au/projects/religious/49971/Kuokkala-Church-by-Lassila-Hirvilamm.html
- www.tarsas2010.blog.hu/2010/02/27/dieter_eberle_bevezetes_hasznalhato_es_ertekallo_vilagokat_letrehozni, Bevezetés: használható és értékálló világokat létrehozni. In: Eberle, Dietmar /Simmendinger, Pia: Von der Stadt zum Haus. Eine Entwurfslehre/From City to House. A Design Theory. gta Verlag, 2007.
- www.vigilia.hu/1998/5/9805tom.html (2011.08.26.) Tomka Miklós: Az egyházak mai szerepe és feladatai a civil társadalom megteremtésében. 1998.
- www.hu.wikipedia.org/wiki/Iskola_a_hataron (2012.08.)
- www.hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorszagon_muikodo_egyhazak_felekezetek_listaja(2011.09.04.)
- www.wordpress.com/2011/01/11 Katona Vilmos, Vukoszávlyev Zorán: Interview with Andreas Meck.
- www.147.163.40.2/old/doc/289/religion_and_place_attachment.pdf, Journal of Environmental Psychology 24 (2004) Mazumdar és Mazumdar: Vallás és kötődés a helyhez. Tanulmány a szent helyekről. Religion and place attachment: A study of sacred places.

KÉPEK, ÁBRÁK JEGYZÉKE

Az értekezésben bemutatott épületek jegyzéke.

Saját építészeti példák:

Budapest, Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997–1999) saját építészeti, belsőépítészeti példa, mestermunka

(4. fej:1–3. kép), (5. fej:59–76. kép), (6. fej:4–8. kép), (7. fej:4–7. kép), (8. fej: 17. kép)

Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008-11) saját építészeti példa

(3. fej:22–25. kép), (4. fej:11–16. kép), (5. fej:42–58. kép), (6. fej:10–13. kép), (7. fej:15–18. kép), (8. fej:4. 10. 14-15. kép)

Gödöllői Új Baptista Imaház (2004-07) saját építészeti példa

(4. fej:4–7. kép), (5. fej:27–38. kép), (6. fej:9. kép), (8. fej:1. 5. 8. 12-13. kép)

Alsószolcái Metodista cigánytemplom és közösségi ház (2010) saját pályázati példa

(4. fej:17–20. kép), (5. fej:16–26. kép), (8. fej:3. 6. 9. kép)

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén, 2008-12) saját építészeti példa

(4. fej:8–10. kép), (5. fej:1–15. kép), (6. fej:14–19. kép), (7. fej:8–14. kép), (8. fej:2. 7. 11. 16. kép)

Kortárs külföldi építészeti példák:

Düsseldorfi diakónia (2009) tervező: Baumschlager Eberle iroda

(3.fej:10–14. kép)

Szenegáli Nőközpont (2001) tervező: Jenni Reuter, Saija Hollmén, Helena Sandmann

(3.fej:15–21. kép)

Szent Miklós plébániaközpont és közösségi ház (2002-08) tervező: Andreas Meck

(5.fej:39–41. kép)

Jyväs kylä, Kuokkala templom (2006-10) tervező: Lassila és Hirvilammi (6.fej:1–3. kép)

ÁBRÁK FORRÁSAI, KÉPJEGYZÉKEK:

Az építészeti példák szemléltetésénél főként saját ábrák, rajzok és fotók szerepelnek. Az ábrák, az illusztrációk eredetét, valamint a fotósok neveit a jegyzékben veszem sorra.

Fotók: Danyi Balázs (Danyi B), Dankó Mária (Dankó M) és Dankó Zsófia (saját)

Borító: Anyaotthon fényei (fotó: Danyi B)

1. fejezet

Az értekezés vizsgált építészeti példái saját tervezői gyakorlatomból

2. 4. fotó: Danyi B, 1. fotó: Dankó M, 3. 5. fotó: saját

3. fejezet

Meschede, „Csend háza” Bencés Apátság (1998–2002) tervező: Peter Kulka

1–3. 8–9. kép, forrás: www.peterkulka.de, fotó: Keith Collie, Lukas Roth

5–7. ábra, forrás: www.axelmenges.de/buch/Kulka

4. kép, forrás: www.koenigsmuenster.de

Düsseldorfi diakónia (2009) tervező: Baumschlager Eberle iroda

10. 13. kép, 11–12. ábra, forrás: www.baumschlager-eberle.com

14. kép, forrás: www.detail.de/inspiration/pflegeheim-und-diakonie, fotó: Eduard Hueber

Szenegáli Nőközpont (2001) tervező: Jenni Reuter, Saija Hollmén és Helena Sandmann

15-21. kép, forrás: www.hollmenreutersandman.com, Woman's Centre

Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008-11) saját építészeti példa
22-25. fotó: Danyi B

4. fejezet

Budapest Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997-1999) saját építészeti példa

Gödöllői Új Baptista Imaház (2004-07) saját építészeti példa

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén, 2008-12) saját építészeti példa

Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008-11) saját építészeti példa

Alsószolcai Metodista cigánytemplom és közösségi ház (2010) saját pályázati példa

1. 4. 8. 11. 17. ábra: saját, 2-3. 5-7. 12-14. fotó: Danyi B, 9-10.15-16. fotó: saját, 19-20.
fotó: Jávora A, 18. kép: archív képeslap, 1950

5. fejezet

Vaals, Hollandia, Szent Benedek monostorbővítés (1956-86) tervező: Hans van der Laan
1/A fotó, forrás: www.flickr.com/photos/7582994@N03/4885289050/sizes/z/in/photostream

Budapest Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997-1999) saját építészeti példa
1/B fotó: Danyi B

München - Neuried, Szent Miklós plébániaközpont és közösségi ház (2008) tervező:
Andreas Meck

1/C fotó, forrás: www.szakralis.files.wordpress.com/2010/12/amneu_09.jpg

1. táblázat (saját)

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén, 2008-12) saját építészeti példa
1-5. fotó: saját, 6-15. ábra: saját

Alsószolcai Metodista cigánytemplom és közösségi ház (2010) saját pályázati példa
16-18. fotó: saját, 19-26. ábra: saját

Gödöllői Új Baptista Imaház (2004-07) saját építészeti példa
31-38. fotó: Danyi B, 27-30. ábra: saját

Szent Miklós plébániaközpont és közösségi ház (2002-08) tervező: Andreas Meck

39. ábra, forrás: www.szakralis.files.wordpress.com/2010/12/amneu_11.jpg

40. fotó, forrás: www.szakralis.files.wordpress.com/2010/12/amneu_02.jpg

41. fotó, forrás: www.meck-architekten.de

Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008-11) saját építészeti példa
42-43. 47-48. 53-54. ábra: saját, 44-46. 49-52. 55-58. fotó: Danyi B

Budapest Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997-1999) saját építészeti példa
60. 62. 64. 67. ábra: saját, 59-61. 63. 65. 68-70. fotó: Dankó M, 66. fotó: Danyi B

6. fejezet

Jyväskylä, Kuokkala templom (2006-10) tervező: Lassila és Hirvilammi

1-3. fotó, forrás: www.sweet-station.com/blog/2010/09/kuokkala-church/

Budapest Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997-1999) saját építészeti,
belsőépítészeti példa

4. 6-7. fotó: Dankó M, 5. 8. fotó: Danyi B

Gödöllői Új Baptista Imaház (2004-07) saját építészeti példa
9. ábra: saját

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén, 2008-12) saját építészeti példa
14-19. fotó: saját

Aalen, Erdei Temető kápolna (2009) tervező: C18 Architekten
20-22. fotó, forrás: www.architonic.com/aisht/aussegnungshalle-waldfriedhof-aalen-c18-architekten-bda/5100401, fotó: Brigida Gonzalez

7. fejezet

Svájc, Oberrealta, St Nepomuk kápolna (1994) tervező: Rudolf Fontana, Christian Kerez
1-3. fotó, forrás: www.pushpullbar.com/forums/showthread.php?2548-Switzerland-Christian-Kerez, fotó: Pieter Rolies, fotó: Samuele Squassabia
forrás: www.wadis.it/vedifoto.asp?idopera=271&numerofoto=2&maxperpag=40

Budapest Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997–1999) saját építészeti példa
4. ábra: saját, 5-7. fotó: Danyi B

Budakeszi Metodista Imaház (Idősek otthona területén, 2008-12) saját építészeti példa
11. ábra: saját, 8-10. 12-14. fotó: saját

Budapest, Üdvhadsereg, Fény Háza Anyaotthon (2008–11) saját építészeti példa
15-18. fotó: Danyi B

8. fejezet

Szabadegyházi helyek mintái

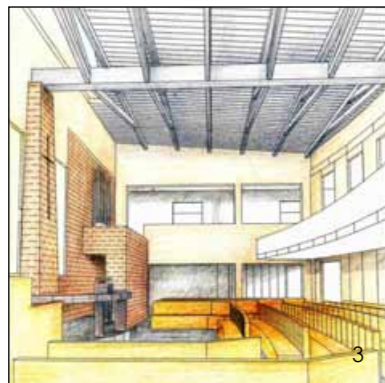
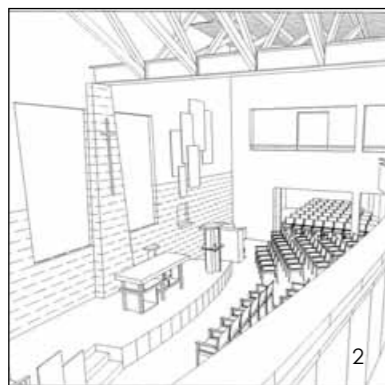
Szabadegyházi alaprajzok, térrendszer kialakítási minták

Szabadegyházi metszet minták

Szabadegyházi épületek külsőlátvány mintái

Szabadegyházi épületek belsőlátvány mintái

1-9. ábra: saját, 11. 16. fotó: saját, 17. fotó: Dankó M, 10. 12-15. fotó: Danyi B

MESTERMUNKA BEMUTATÁSA

MESTERMUNKA**METHODISTA EGYHÁZKÖZPONT****BUDAPEST, KISCELLI U. 73.****(1997-99)**

MEGBÍZÓ: MAGYARORSZÁGI METHODISTA EGYHÁZ

FELELŐS ÉPÍTÉS

ÉS BELSŐÉPÍTÉS TERVEZŐ: **DANKÓ ZSÓFIA**

(KÖR ÉPÍTÉS STÚDIÓ KFT.)

MUNKATÁRSAK (KIVITELI TERV): SZABÓ ÁKOS, B. SZABÓ VERA, LASZTÓCZI PÉTER,
BUZGÓ CSANÁD, CSIBI ZOLTÁN

STATIKUS TERVEZŐ: DOBRÁTER BÉLA

GÉPÉSZ TERVEZŐ: BOKOR ANDRÁS

ELEKTROMOS TERVEZŐ: CSIKÓS GYÖRGYNÉ

GENERÁLKIVITELEZŐ: LISZI – BAU KFT.

FOTÓK: DANKÓ MÁRIA (1999), DANYI BALÁZS (2011)

TERVEZÉS IDEJE: 1997. 03. MEGHÍVÁSOS PÁLYÁZATI TERV

1997. 05. ENGEDÉLYEZÉSI TERV

1997. 07. KIVITELI TERV

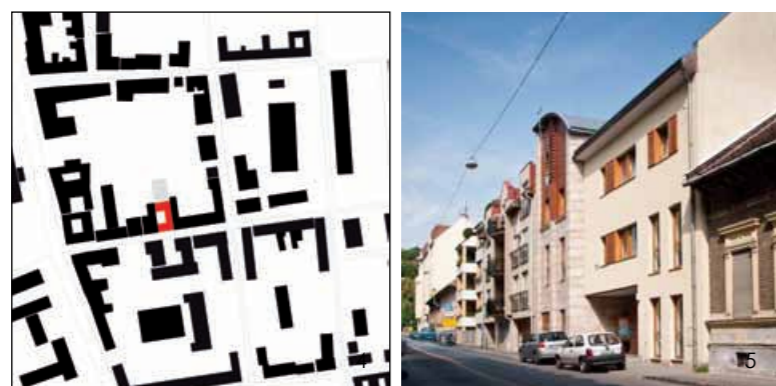
ÉPÍTÉS IDEJE: 1997. 11. – 1999. 04.

BEKERÜLÉSI KÖLTSÉG: 168 MILLIÓ FT

ÉPÜLET FŐBB ADATAI

BEÉPÍTETT ALAPTERÜLET: 494 M²ÖSSZES NETTÓ ALAPTERÜLET: 1779 M²

SZINTEK SZÁMA: PINCE + 4 SZINT

Budapest Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997–1999) mestermű

- 4: Helyszínrajz
5: Az egyházközpont látványa az utca felől
6: Utcaképi fotó a bejárat felől

A Budapest, Kiscelli utca, Metodista Egyházközpont (1997–1999) mestermunka összetartozó egységet képez a Szabadegyházak szociális és közösségi építészete a rendszerváltás után című értekezéssel. A dolgozatban a gyülekezeti központ az alátámasztó, saját gyakorlatból választott esettanulmányok egyik meghatározó épülete. Az értekezés vizsgálati módszere elemekre bontva, a tervezést befolyásoló építészeti fogalmak mentén elemezte a mesterművet, de a kritériumok nem önállóan, hanem egységet alkotva jelentkeznek a megvalósult házban.

A mestermunka portfóliója ezért már csak a ház átfogó bemutatására, ismertetésére szorítkozik. A Metodista Egyházközpont – amely a későbbi tervezési munkáimra is hatással volt –, a sokféle funkció, a térszervezési összetettség, a nehéz helyszín és a

kötöttségek miatt a kisegyházi építészeti tervezés esszenciáját jelentette számomra. Mestermunkának tudatosan nem a legújabb tervezésű házat választottam, meggyőződésem ugyanis, hogy az épület bizonyos idő elteltével, a használat által – megőrizve az eredeti állapotát és a rendeltetését – tanúsíthatja leginkább a hitelességét. Vélhetően a ház tizenhárom év után mutatott összképe igazolja azt a kezdeti gondolatot, hogy mennyire fontos a személyesség, a házzal való megrendelői azonosulás.

„Nem az számít, hogy egy épület hogyan néz ki, amikor még új, hanem az, ahogyan harminc év után.” (Alvar Aalto)

AZ ELŐZMÉNYEK ÉS A HELYSZÍN:

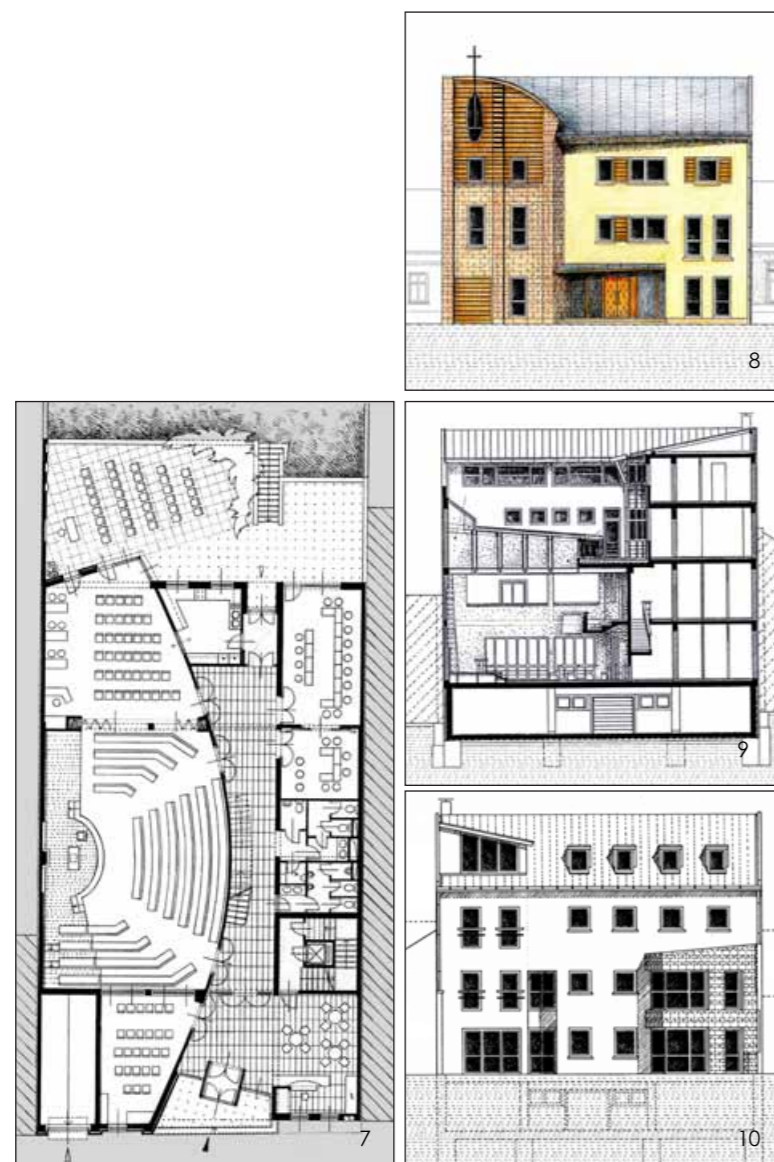
Az engedélyezési és a kiviteli terveknek az óbudai gyülekezeti központ építésére kiírt építészeti meghívásos pályázatra készített díjnyertes pályamű volt az alapja. A pályázatot követően a programcsökkentés és a homlokzatmódosítás igénye miatt áttervezésekkel készültek el a többfunkciós épületegyüttes rajzai. A megbízót a tervezési szakaszban sikerült a belsőépítészeti kialakítás fontosságáról meggyőzni, így a külső és belső tér együtt fejlődhetett, egyszerre készülhetett el.

A methodista egyház a gyülekezeti központ épülete számára hosszan tartó keresés után egy óbudai, üres, szűk foghíjtelket választott. A tervezési helyszín legfőbb jellegzetessége: a keskeny utcai homlokzat és a hátul kialakuló összefüggő kert, udvar. A területet elsősorban nagy laksűrűségű lakóterületek, zárt sorú, keretes, udvaros beépítések jellemzik. A Kiscelli utca egykori atmoszféráját leginkább a tervezési területtel szomszédos telek beépítése, téglá- és vakolatarchitektúrával díszített polgárháza tárja elénk, míg a másik oldali romos ház helyén felépített lakóépület a mai kort idézi. A szemben lévő iskola az utca felé visszalépcsőztetett tömegével levegőt, fényt enged be a szűk utcába.

A TELEPÍTÉS, A KONCEPCIÓ, ÉS A TÉRSZERVEZÉS:

Az előírt zárt sorú foghíjbeépítés mellett a heterogén városi környezetbe beágyazódó épület volt a koncepció. A tervezett ház saját viszonyban, párbeszédben áll a hellyel, de a saját formanyelvéhez is szorosan kötődik. A szűk utca, valamint a keskeny homlokzat mellett az utcavonaltól kissé hátrahúzott főbejárat belépésre invitál. A mértéktartó toronytömeg a szomszédos házak beépítési vonalának szögtöréséből adódó érzékeny tömegváltás következménye. A különböző korokat, stílusjegyeket ötvöző városi struktúrában az utcakepet meghatározó többi épülettel megegyező párkánymagasság, a visszafogott toronyméret, a nyílászárók megjelenése az illeszkedést, a nyugalmat hivatott érzékelteni.

A methodista közösség számára olyan épületegyüttes megvalósítása volt a feladat, ahol egymással szimbiózisban él a világi és az egyházi funkció, a kettő összefonódása pedig életteli épülethez vezet. Az alapgondolat szerint az egyszerű, közösség-szervező ház a gyülekezet tagjai számára a találkozás, az emberek közötti kapcsolat, és a valahová tartozás élményének átélését válthatja valóra. A külvilággal szemben önmagunk belső világának kifejeződését, a közösségi összetartozást jelenti az épület, ugyanakkor kifelé

7: Földszinti alaprajz
8: Utcai homlokzati rajz
9: Keresztmetszet az imatermenőtől
10: Az udvar felőli nézetrajz

forduló is a gyülekezet háza. A mai, modern kisegyházi központoknak – véleményem szerint – a nyitottságot és az átláthatóságot kell szimbolizálnia.

A metodista épületegyüttest a kora keresztény építészet háztemploma inspirálta, amely a kis telekméret, az összetett rendeltetés, a komplex térszerkezet és a centrális imatermi pozíció folytán fontos előképként, forrásként szolgált. A városi struktúrába illeszkedő korai háztemplom típus a szakrális működés miatt az átriumos lakóépület módosításával keletkezett (lásd tér fejezetnél). Az óbudai gyülekezeti központ is valójában egy transzformált lakóházként definiálható. A koncepció szerint az épület a keretes beépítés átértelmezése, a belső udvar megidézése, ahol a belső, súlyponti imaház U alakban körülveszik a helyiségek. A metodista egyházközpont térszerkezési alap gondolata a belső templomi tömeg és a közösségi terek egységbe foglalt ideája.

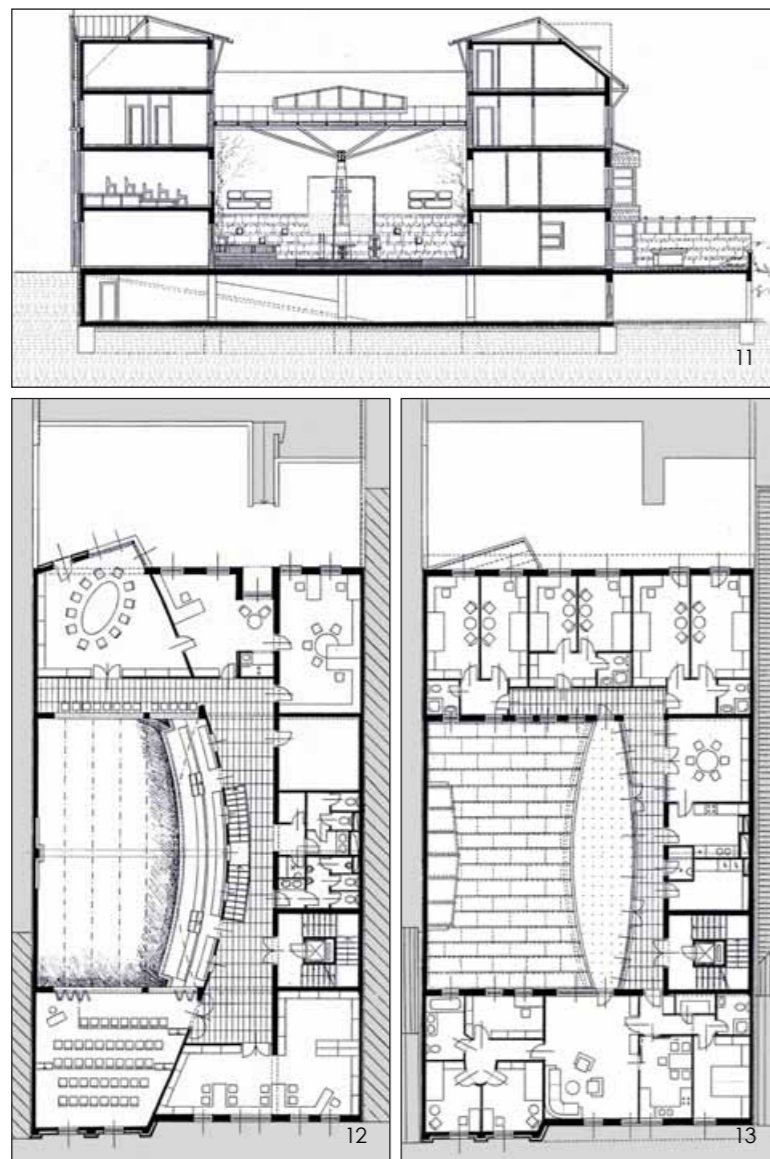
FUNKCIONÁLIS KIALAKÍTÁS, ALAPRAJZI ELRENDEZÉS:

A központ a metodisták egyházi épülete, emellett közösségi ház, vagy ahogy a ház lakói nevezik: „vendégház” funkciót is teljesít. Az összetett rendeltetésű épületegyüttesben az utcáról nem is sejthető, számos funkció elhelyezéséről kellett gondoskodni: az imatermen és a közösségi helyiségeken, foglalkoztató termeken kívül a felső szinteken irodák, könyvtár, lelkészlakás, otthon- és vendégszobák, a tetőtérben különterem, kiszolgáló helyiségek és a pincében mélygarázs van.

A keskeny telekszélesség miatt a tervezés során a funkciók ésszerűsítése vált szükségessé. A legnagyobb dilemmát a különálló rendeltetési egységek szétválasztása okozta. A földszint hármastagolású összetett térszerkezési kérdések elé állított. A központi imaterem és az ahhoz kapcsolódó termek, valamint a keskenyebb traktusban a foglalkoztatók és azok kiszolgáló terei a bejárati, hossztengetű előcsarnok-közlekedőre vannak felfűzve. Az előtérből két helyen érkehetnek a látogatók az imaterembe, a tér látványa csak a belépést követően tárul fel előttük. Az imaháznál alapkritérium volt a többféleképpen való bútorozás, az átrendezhetőség, az eltérő funkciókhoz igazítható, összenyitható, flexibilisen berendezhető tér kívánalma. A hossztengetű mentén az imaterem sorolt, összenyitható térrel (ifjúsági, kisteremmel) bővíthető az udvar felől. A bejárat mellett közvetlenül üveggel elválasztott, hangszigetelt baba-mama szoba csatlakozik a teremhez.

A házban a központi, legfontosabb szerepet betöltő liturgikus tér egyben a közösségi tér, a profán események színtere is lehet. A nagyterem az, ami helyet ad mindennek: liturgikus eseményeknek, éves konferenciáknak, közös ünneplésnek, zenélésnek, éneklésnek. A metodistáknál a protestáns imaházakra jellemző, egyszerű geometriájú és térszerkezésű templomtérrel találkozhatunk. A centrális és az axiális térrendszer összeszövése abból adódott, hogy a hosszhasas liturgikus térben a kereszttengetű vált hangsúlyossá. A metodista gyülekezeti központ kétszintes, galériás kialakítású nagyterem-templom tere „tűzfalra” szerkesztett oltártérrel tervezett.

A padlószíntől kissé kiemelt oltár egységes kialakítású, egyedi belsőépítészeti eleme a szószék és az úr asztala. A metodisták színvonalas zenei kultúrája, jelentősége miatt a zenészek és a kórus helyének is a pódiumot választottuk. Az optimális teremméretre törekedtünk, hogy a nagyobb közös ünnepek, konferenciák alkalmával a tervezett félköríves bútorozással minél többen elférjenek, de egyébként az intim, családi légkör

11: Hosszmetszet az imatermen keresztül
12: Első emeleti, karatszinti alaprajz
13: Második emeleti alaprajz

is valóra válhasson. Az imaterem belső téri pozíciója miatt meg kellett oldani annak természetes szellőzését és megvilágítását is. A három különböző irányból érkező fény irányítja a térérzetet, a fény-árnyék játéka mindig más színűre festi a teret. A galéria fölötti íves bevilágító ablaksáv az imaterem benapozását, szellőzését segíti elő. A sorolt tereknek köszönhetően a ház két végén alacsony, világos terekkel bővíthet a szakrális-közösségi tér. Az egyterű imatermi szentély felső bevilágítóján, tetőhasítékán beeső, mindig változó erősségű szórt fény különböző hangulatot kelt.

A hagyományos jelentésű hátsó karzat csak egy helyen, az oltárfallal szemben található. A teremtemplomot körbefogó galériafolyosó igény esetén bekapcsolható a ház vérkeringésébe. Az emeleti szinten az imaház térbővületét a galéria-közlekedő, valamint az imaterem légterével egybenyitható – az eseményektől, rendezvényektől függően szakrális és közösségi térként is működő – többfunkciós tér alkotja.

A második emeleten, illetve a tetőtérben teljes egészében a közösségi terek, az „otthon” és a vendégszárny dominálnak. A két irányban tájolt, belső udvar felé is forduló utcai és kerti tömegekben lakófunkciók, a keskenyebb összekötő traktusban pedig a lépcsőház és a kiszolgáló helyiségek rejtőznek. Az utcai, kedvező tájolású épületszárnyba terveztük a lelkészlakást, különválasztva az udvari szárnyban található kollégiumi és vendégszárny szobaegységeitől. Az imaház belmagasságát, fedését döntő módon befolyásolta, hogy a fölötté lévő emeleti szint tereinek ideális, természetes bevilágítást kívántunk biztosítani. Az imaterem (fény és szellőzés miatt) ívesen visszahúzott tetőszerkezetéből adódó lehetőséggel, az így keletkező belső udvarral, terasszal a lakók számára kedveltünk.

Nemcsak a belső udvarral való kapcsolat, hanem a ház és a kert viszonya, a kert használhatósága is fontos koncepcionális kérdés volt. A terep lejtését kihasználva, nyitott-fedett téren keresztül a pincéből a hátsó pihenőkert közvetlenül megközelíthető. Az épület udvari homlokzata felől, a megérkezési szinten kialakított viszonylag nagy terasz, szabadtéri gyülekezeti tér szintén a ház-udvar kontaktust erősíti. Az épület termeinek, teakonyhájának a védett, élhető terasz felé való megnyitása kitágítja, vizuálisan is megnöveli az egyházközpont tereit.

Az egyházközpont pince, három szint és tetőtér-beépítéses épülete belső udvart, imatermet zár közre az utca és a kert irányába nyeregvetős, illetve az összekötő részen fél nyeregvetős tömeggel. Az összetett program, az épület jellege egyszerű épülethez, tiszta struktúrához vezetett. Karakteres, ám szolid megjelenésű tömegforma volt a szándék, amelynek az utcaképi hangsúlya, a torony sem a kitűnést, hanem a homlokzattal való összhangot kívánja tükrözni.

ANYAGHASZNÁLAT, SZERKEZET:

Az épület monolit vasbetonvázalattal és téglafalazattal, hagyományos építési móddal készült el. Az oltár felé enyhén emelkedő hajlású tetőkonstrukció fém és fa tartószerkezete, a tetőt tartó támpillér őszintén felvállalt, nem elrejtett struktúrák. Az egyszerű, fogópáros, szaruzatos tetőszerkezet mint egy esernyő, úgy borul rá az imaterre, és védi azt, a szürkés-kék fapalló borítás színe pedig az égre utal. A mennyezeti faburkolaton kívül a másik karakteres, természetes, külső és belső térben is megjelenő anyag a kőburkolat. A homlokzati (süttői) kő anyaga megegyezik az imatermi oltárfal

14: Utcaképi fotó
 15: A templomtorony látványa a szomszéd házból
 16: Bejárat felőli részlet
 17: Belsőudvar, terasz látványa a lakás felől

burkolatával, a közösségi terek padlóburkolatát szintén ugyanezzel a kővel burkolták. Bibliatermek, vendégszoba, különterem, baba-mama szoba, lakás étkező-nappali és szobahelyiségei melegpadlóval tervezettek, a kültéri és a belső nyílászárók borovi fenyőből készültek. Az egyházközpontnál a metodista közösség által elfogadott, közkedvelt természetes anyagok alkalmazására, a teremtemplom belső téri kialakításánál a visszafogott, szerény megjelenésre törekedtünk.

BELSŐÉPÍTÉSZETI KIALAKÍTÁS:

Az összenyitható terek, a többfajta bútorozás és a variabilitás miatt, az összhang érdekében minimális anyaghasználat és mértéktartó építészeti eszköztár jellemzi a belső teret. Az építészeti tervek, a belsőépítészeti részletek és a berendezések egymással összefüggő egységet alkottak. Az alkotórészek: a mobiliák, az egyedi elemek, a kiegészítők, a felületek, a színek kölcsönösen hatottak egymásra, együtt alakultak, fejlődtek. Már a tervezés során is csak a legszükségesebb mértékben jelentek meg a bútorok.

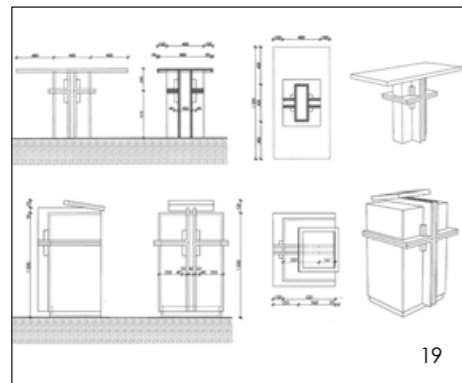
A saját tervezésű úr asztalánál, a szószéknél és a karzatpadoknál a homogén megjelenés, az egységes alapforma volt az alapkiindulás. Az oltár mögötti falfülkében megjelenő iparművészeti alkotás és a kereszt szervesen illeszkedik az imaterem jellegéhez. A belső installáció, textilkép nem utólagos applikáció, hanem az alkotást inspiráló közös egyeztetések, diskurzus következménye lett. A kőburkolattal és a hófehér falazattal szerves egységben tervezett liturgikus téri elemek közül azok, amelyek végül nem készültek el (például fatáblákon megjelenő feliratok, az oltárfali növényesítés), árnyalhatták, gazdagíthatták volna az összhatást.

Az eltelt idő, az állandó igénybevétel, a változó körülmények ellenére a ház nem szorul átalakításra. Szembetűnő az a gondosság és megbecsülés, amely az imaházat övezi. Vigyáznak rá, mert az övék, nekik készült, ők építették.

1:18

18: Tetőhasítékon beeső fény-árvyék rajzolata az oltáron

19

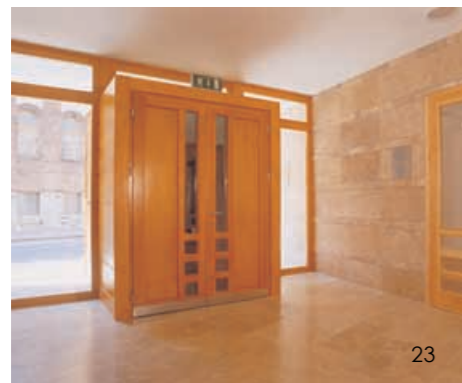
20

21

22

23

24

- 19: Bútortervek
(szószék és az úr asztala)
- 20: Imaterem az oltártérrel
- 21: Imatermi látvány az oltártér felől
- 22: A szószék és az úr asztal látványa
- 23: Az üvegfal és a bejárati szélfogó a fogadóter felől
- 24: Karzatszintre felvezető lépcső látványa

25

26

28

27

29

- 25: A belépést követően fel táruó imatér
- 26: A karzat és a bevilágító alulról nézve az imaterem felől
- 27: Tetőszerkezeti részlet és az oltártér felülről nézve
- 28: Bejárati- fogadó tér belsőépítészeti kialakítása
- 29: Foglalkoztató terem részlete

SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ

DANKÓ ZSÓFIA

Hajdúhadház, (1962)

TANULMÁNYOK:

1976-1980	Zrínyi Ilona Gimnázium, Nyíregyháza
1980-1985	Budapest Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar
1988	BME Mérnöktoábbképző
1988-1990	MÉSZ Mesteriskola X. ciklus
2006-2007	BME Színdinamikai szakmérnöki képzés

MUNKAHELYEK:

1985-1987	Városépítési Tudományos és Tervező Intézet
1987-1989	Ungár Péter műterme, Épinvest
1989-1999	KÖR I. Építész Stúdió Kft. (vezető tervező, ügyvezető)
2000-	KLOCC Bt. (vezető tervező)
2000-2008	BME Építészmérnöki Kar, Lakóépülettervezési Tanszék, meghívott oktató
2008-	BME, Lakóépülettervezési Tanszék, egyetemi tanársegéd, adjunktus

FONTOSABB PÁLYÁZATOK:

1987	Csepel, Sugár Üzletközpont - országos tervpályázat (II. díj) (Ungár Péterrel és az Épinvest Stúdióval)
1990	Városközpont – Hódmezővásárhely, MÉSZ mesteriskola (I. díj) (Z.Halmágyi Judittal)
1995	CODEX Székház - Budapest, meghívásos tervpályázat (I. díj)
1995	Székesfehérvár, Városkapu-Budai út, meghívásos tervpályázat (I. díj) (Reimholz Péterrel és a KÖR Stúdióval)
1997	Magrovet Székház - Budapest, meghívásos tervpályázat (I. díj)
1997	Methodista Egyházközpont – Bp., Kiscelli u. meghívásos tervpályázat (I. díj)
1997	Baptista Imaház - Vác, meghívásos tervpályázat
1998	Luxusvilla - Budapest XVI. Sashalom u., meghívásos tervpályázat
2000	Kulturális Egyházi Központ – Herceghalom, meghívásos tervpályázat (munkatárs: Villányi Norbert, Árvai András)
2002	Methodista templom és lelkeszlakás – Miskolc, meghívásos tervpály. (II. díj)
2003	Idősek Bervavölgyi Otthona, – Eger, országos tervpályázat (I. díj) (munkatárs: Szabó Andrea, Szabó László)
2003	Speciális iskola, óvoda, diákotthon pályázat – Bpest III. ker. országospály. (munkatárs: Szabó Andrea, Szabó László)
2004-05	Új Baptista Imaház – Gödöllő, meghívásos pályázat (I. díj) (munkatárs: Szabó László)
2005	József Attila Színház rekonstrukciója – Budapest XIII., országos tervpály. (munkatárs: Szabó Andrea, Szabó László)
2005	Józsefvárosi önkormányzati lakóépület– Bp. Vajdahunyad u. pály. (II. díj)

	(munkatárs: Szabó Andrea, Szabó László)
2008-09	Fény Háza – Bántalmazott anyák háza – Bp. (I. díj) (munkatárs: Theisler Katalin)
2010	Methodista Templom és közösségi ház – Alsózsolca (munkatárs: Muraközi Réka)

FONTOSABB TERVEK ÉS ÉPÜLETEK:

1986	6 lakásos társasház - Budapest, Nagyszalonta u. (Ungár Péterrel)
1987	Autósfogadó - Dunaújváros (Ungár Péterrel)
1987	Hazatelepülők kolóniája – Budaörs (Ungár Péterrel)
1987- 88	Baross utcai (49 lakásos) lakóegyüttes - Budaörs (Ungár Péterrel)
1987- 88	Baptista Templom – Szigetszentmiklós (Ungár Péterrel, Csomay Zsófiával, Reppert Bélával)
1991	Iroda tetőtérbeépítés, - Budapest II. Margit körút
1991	Irodalakások - Budapest XII. Lejtő út
1991	Családi ház átalakítás, tetőráépítés – Páty, Széchenyi u.
1993	CODEX irodaház és nyomda - Budapest XIII. Visegrádi út
1994	Szikra Lapnyomda Nyomda múzeum - Budapest XIII. (B. Szabó Verával)
1995	CODEX Székház - Budapest III. Bécsi út (kiviteli terv munkatársak.: B. Szabó Vera, Vízér Péter)
1996	Tetőtér beépítés, lakás belsőépítészet – Bp. Bolgárkertész u.
1996	Lakás belsőépítészeti tervek – Bp.VI. Benczúr, Bp.III. Testvérhegyi út
1996	Családi ház – Mende
1997	Lakóépület - Budapest XI. Rétköz u.
1997	Családi ház - tanulmányterv
1998	Matáv Oktatási és Irodaépület belsőépítésze – Budapest, Zágrábi út (B. Szabó Verával)
1997-98	Seminis Kft Központi telephely – Budapest, XXIII.
1997-99	Methodista Egyházközpont, (mestermunka) építészet, belsőépítészet – Budapest III. Kiscelli u. 73. (kiviteli terv cad munkatárs: B. Szabó V., Szabó Á., Buzgó Cs., Lasztóczy P.)
2001	Családi házak - Budaörs, Dunaharaszti, Szentendre
2001	Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat Idősek Otthona – Vámosújfalú
2002	Methodista lelkeszlakás – Budakeszi, Rákóczi u.
2002	Ipartörténeti múzeum, műemlék átalakítás – Dabas, Ősi Halász Kúria
2003-04	Idősek Berva-völgyi Otthona (építési eng.terv) – Eger (munkatárs: Szabó Andrea, Szabó László)
2004	Családi ház – Veresegyház, Kilátó út
2004-05	Új Baptista Imaház építészet, belsőépítészet – Gödöllő (munkatárs: Szabó Andrea, Szabó László)
2004-05	Hétlakásos társasház – Budapest II. Trombitás u. (munkatárs: Szabó Andrea, Szabó László)
2004	Királykő Borház - Kissomlyó
2004	„Retorta” műszaki galéria belsőépítésze – Budapest V. Építész: Jancsó Miklós
2005	Családi ház – Budapest XVI. Ida u.
2006	11 lakásos társasház - Budapest, Gubacsi út

2006	Gazdasági és lakóépület – Üröm
2002	Methodista Imaház tanulmányterv – Budakeszi, Rákóczi u.
2006	Családi ház belsőépítészete – Budapest, Harmatcsepp u. Építész: Jancsó Miklós
2007	Családi ház – Budapest XVI. Akácfa u.
2007	Seminis Kft Irodaház bővítése – Budapest, XXIII. (munkatárs: Budai Erika eng.terv, Theisler Katalin kiv.terv)
2007	Baptista Imaház, közösségi ház, lelkeszlakás – Verőce (kiviteli terv munkatárs: Theisler Katalin)
2007-08	Bóbita Óvoda – Dabas, Szent István út (munkatárs: Szabó Andrea eng.terv, Theisler Katalin kiv.terv)
2008-09	Fény Háza – Bántalmazott anyák háza – Budapest (munkatárs: Theisler Katalin)
2008	Methodista Imaház - Budakeszi, Rákóczi u. (munkatárs:Theisler Katalin, Kiss Viktor kiv.terv)

SZAKMAI ÉS KÖZÉLETI TEVÉKENYSÉG:

1990	Vezető tervezői minősítés
1996-	Magyar Építész Kamara tagja
1998-	Budapesti Építész Kamara küldött
1998-05	Budapest, XXIII. ker. kamarai biztos
2000-2005	Budapest, XXIII. ker. építészeti tervtanács tag.
2004	Építészeti szakértői minősítés
2005-	Budapest, XVI. ker. kamarai biztos
2008-	Budapest, XVI. ker. építészeti tervtanács tag

OKTATÁSI TEVÉKENYSÉG:

2000-	Lakóépülettervezés 2. konzulens
2007-	Komplex tervezés 1., Komplex tervezés 2., Diplomatervezés konzulens Lakóhelyek elemzése
2009	Zöldindulás - Alkotóhét a Gödör Klubban (IV.év kompl.tervező szakirányosoknak)

PUBLIKÁCIÓK, RECENZÍÓK, KIÁLLÍTÁSOK:

1985	Diplomaterv: Képzőművész diákok kollégiuma, Budapest VI., MÉ 1985/6
1991	Építészműhelyek: KÖR Építész Stúdió Kft., MÉ 1991/5
1996	KÖR Építész Stúdió közös kiállítása, Páty, közösségi ház
1997	Földszínek a tető alatt – Bp. Bolgárkertész u., Otthon 97/06
1999	Seminis Kft Irodaház „Növényház”, Office 99/4
2002	Visegrádi építész táborok 1981-2001 (Kós Károly Alapítvány könyve)
2003	Simon Mariann:Valami MÁΣ beszélgetések építész nőekkel Könyv, Terc kiadó, építészet / elmélet sorozatban, 48-55. o.
2004	Retorta Galéria, belsőépítész, építész: Jancsó Miklós Építő Fórum 04/21
2006	József Attila Színház országos tervpályázat, MÉ 2006/2
2006	Családi ház - Harmatcsepp u.

	belsőépítészként, építész Jancsó Miklós, ATRIUM 06/2
2006	Retorta Galéria - belsőépítészként, építész: Jancsó Miklós, ATRIUM 06/6
2009	Kortárs magyar építészet/Családi házak Bpest II., építész Jancsó Miklós, belsőépítészként, Terc kiadó 168-171 o.
2005	Baptista Imaház, Gödöllő – építkezés története www.baptista.hu/godollo
2005	Ünnepelt a baptista egyházközség, új otthon készül (Lokálpatrióta XIV/32.)
2009-10	Dabas, Dabasi Bóbita Óvoda építése (2009.02.16.) Ünnepélyes átadása (2010.09.03.) www.dabas.hu

PUBLIKÁCIÓK, RECENZÍÓK

Methodista Egyházközpontról:

1999	Methodista Egyházközpont, Budapest III. Kiscelli u., Építész Műhely 99/4
1999	Jancsó Anna: Az épület kellemes, az épület jó. Népszabadság 06.23. 10.
2004	15 év tranzit – magyarországi kortárs építészet: 1989-2004 13 épület /70 perc/ 27 építész - videó installáció, Methodista Egyházközpont Óbudán, www.tranzit.epiteszforum.hu Freiburg, Leiden, Győr, (2004) Budapest, Nyíregyháza, Eisenstadt, Graz, Kolozsvár, (2005) Pécs, Prága, (2006)
2009	Csernák István: Az úr építi a házat (Tízéves az óbudai methodista közösség. Magyarországi Methodista Egyház kiadó, 9-12. o.)
2009	10 éves az épület: konferencia , épület ismertetése www.media.methodista.hu/tv_omohir/magazin_20090524
2010	Kulturális Örökség Napja a Kiscelli gyülekezetnél – épület látogatás www.oroksegnapok.hu/index , kiscelli.methodista.hu , (2010.09.18.)